

EL DOCUMENT EFÍMER POLÍTIC

DE LA PANCARTA AL TUIT

Francina Navarro Bastidas

Director del treball: Joan Pérez Ventayol

Data: juliol-2019

Màster en Arxivística i Gestió Documental

Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents

Col·lecció: Treballs fi de màster i de postgrau

Agraïments

Moltes gràcies a tots els que m'han ajudat a portar a terme aquest treball:

Al meu director Joan Pérez Ventayol, que m'ha animat en cada etapa del procés. A Roser Pintó, de la Biblioteca de Catalunya; a Enric Cobo del Servei de Coordinació General d'Arxius, a Sergi Barjau, de l'Arxiu Històric de Barcelona, a M. Àngels Suquet, de l'arxiu de Sant Feliu de Guíxols, a Pedro Rueda, professor de la Universitat de Barcelona, a Gemma Mascaró i a Irene Llop de la Universitat de Vic.

Gràcies a l'equip present i passat de l'arxiu municipal del Districte de Sants Montjuïc, especialment al seu arxiver Germà Iturrate i a Toni Gelabert per haver-me encomanat "la febre" de la recollida de cartells.

I molt especialment haig d'agrair l'ajuda i la comprensió de la meva família. Han sigut dos anys molt llargs per a tots !

Com citar aquest article: Navarro Bastidas, Francina. (2019) *El document efímer polític: de la pancarta al tuit*. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents. (Treballs fi de Màster i de postgrau). [Http://...](http://...) (consultat el ...)

Aquesta obra està subjecta a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>). Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Resum

Per documents efímers s'entén documents creats per a un propòsit específic, normalment lligats a un fet o esdeveniment concret, passat el qual perden el seu valor d'ús. En origen el concepte és sinònim de document imprès, tot i que l'evolució històrica i tecnològica ens obliga actualment a ampliar-ne els límits. Són una font d'informació inestimable dels contextos històrics i tecnològics en que foren creats i usats. El seu abordatge acadèmic és recent. El document efímer polític és un subtipus específic de l'anterior, que reflecteix fidelment la vida i la història política d'una comunitat. El seu estudi resulta imprescindible per a tota comunitat.

Paraules clau:

Document, Efímer, Polític, Ephemera, Col·leccionisme, Patrimonialització, Cartell, Grafisme, Tuit.

Título: *El Documento Efímero Político: de la pancarta al tuit*

Resumen

Por documentos efímeros cabe entender documentos creados para un propósito específico, normalmente vinculados a un hecho o evento concreto, pasado el cual pierden su valor de uso. Originariamente el concepto es sinónimo de documento impreso, aunque la evolución histórica y tecnológica nos obliga actualmente a ampliar sus límites. Son una fuente inestimable de información respecto al contexto histórico y tecnológico en que fueron creados y usados. Su abordaje académico es reciente. El documento efímero político es un subtipo específico del anterior, que refleja fielmente la vida y la historia política de una comunidad. Su estudio resulta imprescindible para toda comunidad.

Palabras clave:

Documento, Efímero, Político, Ephemera, Coleccionismo, Patrimonialización, Cartel, Grafismo, Tuit.

Title: *Political Ephemera: from banner to tweet*

Abstract

Ephemera are documents created for day to day purposes and usually bound to a specific event, after which they lose their use value. The term was originally synonymous with printed document but historical and technological advancements force us to expand its limits. They are an invaluable information source for the historical and technological contexts in which they were created and intended to use. Academics research on them is a recent endeavour. Political ephemera are a subtype of ephemera which reflects faithfully the life and political history of a community, and thus, its study is of vital importance to every community.

Keywords:

Document, Ephemeral, Political, Ephemera, Collecting, Patrimonialization, Poster, Graphics, Tweet.

SUMARI

1	INTRODUCCIÓ	8
2	OBJECTIUS	10
3	HIPÒTESI	11
4	METODOLOGIA.....	11
5	DOCUMENTS EFÍMERS o <i>EPHEMERA</i>	12
5.1	Documents efímers impresos.....	12
5.2	Orígens	13
5.3	Principals tradicions	14
5.4	Definicions.....	17
5.5	Característiques generals.....	18
5.6	Valoració / Valorització	19
5.7	Tipologies i classificació	21
5.8	Patrimonialització	22
6	DOCUMENT EFÍMER POLÍTIC	24
6.1	Document efímer no imprès	24
6.2	Document efímer polític.....	25
6.3	Característiques específiques i tipologies.....	27
6.4	Estat de la qüestió.....	30
6.4.1	França.....	30
6.4.2	Gran Bretanya.....	35
6.4.3	Estats Units.....	39
6.4.4	Portugal.....	45
6.4.5	Catalunya i Espanya	46
6.5	Document efímer polític digital	52
6.6	Els efímers de dol col·lectiu.....	56
7	ANÀLISI DE L'ENQUESTA ALS ARXIVS DE CATALUNYA.....	59

8	CONCLUSIONS	69
9	BIBLIOGRAFIA	75
10	ANNEX 1. AUTORS CITATS	89
11	ANNEX 2. QÜESTIONARI BASE I RESPOSTES DE TEXT LLIURE	95

1 INTRODUCCIÓ

“Els fets

La nit del 6 d'octubre de 1977, Miquel Grau es trobava, juntament amb Mari Llum Quiñonero Hernández (militant del MCPV), Juan Ángel Torregrosa i Xavier Álvarez Landete, enganxant cartells de la Diada del País Valencià a la plaça dels Cavalls quan algú els hi va llançar dues poalades d'aigua, un test i finalment un maó que li va pegar al cap. Fou traslladat, amb l'ajut d'un particular, a la Casa de Socors i d'ací a la Residència Sanitària de la Seguretat Social on va ingressar en estat comatós. Els seus companys declararen els fets davant la policia en presència del senador José Vicente Beviá Pastor. El dia 9 d'octubre, durant la Diada, entre 4.000 i 5.000 persones es manifestaren a l'Esplanada d'Alacant per a protestar pel fet. Malgrat les operacions mèdiques i la transfusió de sang, l'enfonsament de la cavitat craniana en la regió interparietal amb pèrdua de massa encefàlica i un extens hematoma intracranial, de pronòstic gravíssim, van resultar fatal, morint diumenge 16 d'octubre. Unes 8.000 persones acompanyaren el fèretre en el seu enterrament.

Quan no eren passats dos anys de la mort de Franco, la policia va fer un treball professional de cerca i el dia 11 d'aquell mes fou detingut i acusat del fet M. Panadero, de 19 anys, fill dels propietaris d'una gasolinera i proper a la ultradretana Fuerza Nueva, que es va confessar culpable. Argumentava que no suportava els cartells a la façana de l'edifici..”. (Assassinat de Miquel Grau i Gómez, s.d)

El record d'aquest esdeveniment obre el treball que s'exposa a continuació pel fet que el mateix versa sobre els documents efímers polítics, d'entre els quals el cartell n'és un dels més destacats.

El record a Miquel Grau és un més dels que, malauradament, podríem fer a tantíssima gent que ha sofert els embats del totalitarisme i el fanatisme, en totes les seves variants. En el seu cas concret, encartellar parets en una de les nostres ciutats, en plena transició política, li valgué la sentència de mort.

Això s'esdevenia en els dies previs a la celebració, per primer cop, de la Diada del País Valencià el 9 d'octubre de 1977, després que el Plenari de Parlamentaris valencians acordés designar aquesta data com a diada.

De ben segur aquells cartells no van durar més enllà d'uns pocs dies fixats a les parets dels carrers. La seva funció no anava més enllà d'anunciar una celebració en una data propera, i exhortar la població a implicar-s'hi. I no obstant això, els seus efectes van resultar devastadors.

El document efímer polític és un tipus de document que, pels seus objectius de comunicació i/o persuasió política, es troba enmig de situacions de debat i/o confrontació, que poden comportar graus variables de tensió i de vegades enfrontament obert.

El present treball plantejarà l'estudi d'aquest tipus de document i la seva gestió en els arxius i altres institucions patrimonials. Farà una aproximació a l'objecte de manera gradual, analitzant primer l'àmbit del document efímer, del qual l'efímer polític n'és una subcategoria.

Es presentarà des d'un angle teòric i històric, però també pràctic, mirant de reflectir al més acuradament possible un fenomen que està emergint des de temps relativament recents, amb força i mostrant una gran potencialitat, al mateix temps que presenta un nivell d'imprecisió i de complexitat molt grans, tan en la vessant teòrica com en el de la praxi de les institucions patrimonials.

Des d'aquest últim punt de vista, el treball se centra en l'anàlisi de la praxi arxivística dels arxius de Catalunya pel que fa al document efímer polític, però sense perdre de vista també l'activitat d'altres tipus d'institucions patrimonials, així com la d'altres actors que juguen un paper molt important en l'àmbit del document efímer.

El subtítol que s'ha afegit al títol, «De la pancarta al tuit» no és casual. Es manlleva el seu ús d'un treball de recerca que va culminar en un llibre entorn de l'efímer polític realitzat per una politòloga australiana, Sally Young, i publicat per la National Library of Australia el 2005. *From banners to broadcasts: a collector's book of political memorabilia* (Young & National Library of Australia., 2005)

En aquesta recerca, l'autora va investigar la col·lecció d'*ephemera* política de la National Library of Australia. En aquell moment, i volent-li donar un sentit d'evolució històrica i tecnològica, l'autora va situar simbòlicament els inicis d'aquest tipus de document en la pancarta i el final en les emissions televisives.

En el present treball es vol mantenir igualment aquesta visió d'evolució històrica i tecnològica. Però tan sols una quinzena d'anys després, s'ha de situar ja en un context completament diferent, centrat en les tecnologies digitals i en el fenomen de les xarxes socials, que es pot simbolitzar en Twitter.

2 OBJECTIUS

El present treball analitza, des d'un punt de vista històric i teòric, l'àmbit del document efímer, en general, i en particular el document efímer polític, que és una subcategoria de l'anterior. Per aquesta raó s'utilitzarà la nomenclatura «document efímer (polític)» en aquells punts en què es consideri interessant recalcar aquesta articulació general-específic.

I es fa com a fonament per a investigar la praxi arxivística dels arxius de Catalunya pel que fa a la gestió d'aquest tipus concret de document.

El document efímer, tal com s'anirà veient al llarg del treball, és un material amb gran valor per a l'estudi dels contextos socials, tecnològics i culturals en un moment i lloc determinats. I el document efímer polític ho és del context sociopolític.

Per aquesta raó es considera que és un tema summament interessant sobre el que, a més, no s'ha trobat a Catalunya ni a Espanya cap treball realitzat fins al moment. Si més no plantejat d'una manera global (sí que hi ha força estudis històrics centrats en el cartell polític i en algun altre aspecte parcial).

En conseqüència, es creu pertinent formular-se interrogants com el següents: hi ha coneixement, als arxius de Catalunya, de l'existència d'un tipus de document que respongui al concepte de document efímer (polític)? En cas afirmatiu, es treballa amb conceptes, terminologia i praxi documental homogènies?

I per centrar-ho encara més en el moment present: els arxius de Catalunya estan en aquests moments recopilant documents efímers polítics referents als anys 2010 fins a l'actualitat, que puguin contribuir en un futur a la recerca d'aquest període políticament clau de la nostra història?

Com a resposta a aquest interrogants sorgeix la present recerca, que té com a objectiu fonamental analitzar la praxi arxivística a Catalunya en relació amb el document efímer (polític).

Per a una correcta consecució d'aquest objectiu s'entén que cal contextualitzar l'estudi en tots els seus angles: tipus i característiques del document efímer polític, orígens i evolució, tradicions d'estudi, contextos geogràfics, actors i institucions implicades, etc.

Per tant, a l'objectiu principal ja expressat s'hi afegiria un objectiu secundari, però no per això menys important, que seria presentar l'estat de la qüestió en els països més avançats en la matèria.

3 HIPÒTESI

Aquest objectiu principal de recerca s'expressa en la formulació de la hipòtesi següent: **els arxius de Catalunya identifiquen, incorporen i tracten documents efímers polítics a la seva gestió arxivística sense criteris d'homogeneïtat ni tractament específic.**

4 METODOLOGIA

L'efímer polític comparteix les mateixes característiques bàsiques que el conjunt dels documents efímers, raó per la qual cal presentar primer la categoria general per després passar a l'específica. La presentació de la part del document efímer general és més sintètica que no pas la de l'efímer polític que, en tant que objecte central del treball, es tractarà amb més profunditat.

Aquesta part històrica i teòrica comporta, des d'un punt de vista metodològic, una combinació de diferents tipus d'investigació, fonamentalment descriptiva, històrica i comparativa. Està feta a partir de fonts secundàries, bàsicament revisió de literatura i recerca en línia.

Es podria dir que incorpora aquest punt de vista descriptiu, històric i comparatiu, en primera instància per tal de buscar fonts d'informació que permetin traçar l'origen, l'evolució i l'estat actual de la qüestió, és a dir, descriure-la. I aquestes fonts tenen un origen situat en punts històrics, geogràfics i de vegades conceptuals, diversos.

Però en segona instància també aporta investigació teòrica-conceptual, valorativa i de disseny de sistemes de gestió documental, per tal com aquests punts de vista estan incorporats en l'anàlisi que del fenomen realitzen tots o part dels autors i els treballs consultats, i que seran reflectits en aquest treball.

Pel que fa a la part de recerca de la praxi dels arxius de Catalunya respecte al document efímer polític, es tracta d'una investigació descriptiva i d'anàlisi de sistemes de gestió documental, sempre referida a aquest tipus de document.

Es basa en fonts primàries i la metodologia utilitzada ha estat una enquesta enviada als diferents arxius (municipals, comarcals, universitaris i privats) del país.

5 DOCUMENTS EFÍMERS o *EPHEMERA*

5.1 Documents efímers impresos

Ephemera són documents orientats i/o vinculats a un fet o esdeveniment concret, raó per la qual perden el seu valor d'ús tan aviat com el fet o esdeveniment ha finalitzat.

El terme *ephemera* és introduït per primer cop per John Lewis, el primer gran estudiós de la matèria en l'àmbit anglosaxó, autor del llibre *Printed Ephemera: The changing uses of type and letterforms in English and American printing* de l'any 1962, per a referir-se al conjunt de materials impresos efímers (Lewis, 1962).

Fins al moment no hi havia un terme universalment acceptat per a referir-se als documents efímers, però des de la seva publicació ha anat guanyant terreny internacionalment fins a fer-se hegemònic en el món anglosaxó i també força present en el francòfon (en aquest últim amb el terme «*Éphémères*»). A Catalunya i a Espanya, però, no és encara un terme majoritàriament conegut o utilitzat.

Des de la invenció de la impremta, i molt especialment amb els seus avenços tècnics apareguts als segles XIX i XX, les societats s'han vist inundades de materials impresos amb una funció utilitària i de curta durada. La llista d'aquesta mena de materials és pràcticament inabastable: bitllets, entrades, invitacions, fulletons, menús, targetes comercials, etiquetes, esqueles, cartells de tot tipus, telegrams, anuncis, prospectes, felicitacions, fulls volants, impresos administratius, catàlegs, guies, postals... i un llarguíssim etc.

La paraula «*Ephemera*» és el plural de «*Ephemeron*», que deriva de la paraula grega «*Ephemeros*» que significa «durar només un dia». El concepte era utilitzat ja en zoologia, per a referir-se als insectes amb un cicle vital molt curt. John Lewis (Lewis, 1962) va aplicar-lo al camp dels materials impresos diferents del llibre i les publicacions periòdiques, orientats a fets i esdeveniments concrets, i en conseqüència amb un valor d'ús limitat en el temps.

El mateix Lewis, en una publicació posterior, *Collecting Printed Ephemera* (Lewis, 1976) defineix el terme *ephemera* com a document imprès amb un propòsit específic a curt termini i hi inclou, a més de les tipologies que ja hem vist, els diaris, les revistes i els còmics.

Printed ephemera is a term used for anything printed for a specific short-term purpose. [...] such things as a bus ticket, a circus poster, a Christmas card, a pin packet, a soapflake box, a wine label, a beer mat, a cigarette card, an airline ticket, a train timetable or travel brochure. There is hardly any limit and although books are outside our field, magazines, comics and newspapers are very much part of it origin.

5.2 Orígens

L'origen del fenomen *Ephemera* va lligat indiscutiblement a dos àmbits: la impremta i els col·leccionistes. Parlar d'*Ephemera*, originàriament, és parlar de material imprès. I és també parlar de col·leccionistes.

La invenció de la impremta va permetre el pas del document manuscrit al document escrit per mitjans mecànics. I parlar de document imprès, és parlar de llibres en sèrie. Però no exclusivament.

La impremta permeté també la impressió d'altres menes de materials, menors en comparació amb el llibre, molts d'ells difícils de catalogar i que, exhaurit l'ús concret per al qual havien estat creats, quedaven relegats en calaixos de sastre, quan no directament destruïts.

Per les seves mateixes característiques han estat durant molt de temps un tipus de materials sobre els que no s'ha parat esment. En la major part dels casos, simplement han estat desestimats, llençats o destruïts; considerats materials ordinaris, quotidians, sense rellevància.

I en aquest punt és on apareix la figura cabdal del col·leccionista, que qüestiona aquesta visió comuna respecte a aquest tipus de materials i en projecta una de molt diferent. En definitiva, el col·leccionista se n'adona que, més enllà del valor d'ús, clarament efímer, són materials que atresoren altres menes de valor: testimonial, documental i de canvi.

Fou doncs l'àmbit del col·leccionisme privat el que, en primera instància, va posar en dubte aquesta visió sobre aquest tipus de documents, ja des del segle XVII.

Es deu a Grand-Carteret, col·leccionista francès del segle XIX i autor del primer veritable estudi sobre aquests tipus de materials, que ell batejà amb la denominació de «Vieux papiers», la millor exposició d'aquest canvi de mirada: (Grand-Carteret, 1896,p.VIII- IX)

Les vieux papiers, c'est tout ce que jettent les ignorants, ceux qui n'aiment pas ce qu'en leur ignardise ils qualifient de «paperasse inutile», se figurant toujours que papier veut dire «paperasse administrative». Les vieux papiers, c'est ce que conservent soigneusement les délicats, les chercheurs, les curieux, tous ceux qui savent de quelle façon, à l'aide de ces petites choses, se reconstitue l'histoire ou se détruisent les llegendes.

És gairebé poètica la forma que té d'expressar l'apreciació de l'inestimable valor que concedeix a aquesta mena de materials. I aquesta posada en qüestió és el primer pas, la font de legitimació del document i el seu estudi. És una interrogació en profunditat que arriba fins els nostres dies, un cop el fenomen *ephemera* és ja objecte d'estudi des d'un punt de vista científic.

Les següents paraules de Belin i Ferran, dos dels principals especialistes francesos en la matèria a dia d'avui i escrites l'any 2016, venen a plantejar la mateixa crítica que Grand-Carteret feia al conjunt de la societat, però en aquest cas dirigida al camp específic de les humanitats i les ciències socials:

Pourtant, les éphémères ont beau occuper une place essentielle dans la construction de notre histoire privée et collective, ils ont longuement pâti, dans les disciplines de lettres et sciences humaines, de ce rapport à la vie ordinaire, qui a pu amener les discours savants à les déprécier comme un genre populaire anodin, sans qualité, voire indigent. Proposer les éphémères comme objet d'étude légitime, c'est interroger du même coup les systèmes de valeur qui régissent l'établissement de nos corpus, c'est considérer la relativité des normes, des canons, des hiérarchies, des notions de majeur et mineur".(Belin i Ferran, 2016,p. 2)

Són, doncs, els col·leccionistes, molts d'ells vinculats al món de la impremta i/o apassionats de la història, els primers en acumular col·leccions, ja des del segle XVII, de materials impresos efímers.

En són noms destacats Samuel Pepys (1633-1703), John Bagford (1650-1716), Isaiah Thomas (1749-1831), Jean-Louis Antoine Coste (1784-1851), John Johnson (1882-1956), Bella C. Landauer (1875-1960) i Marius Audin (1872-1951).

I no és fins ben entrat el segle XX que el món acadèmic, i gràcies a aquestes col·leccions, comença a mostrar interès pel fenomen.

5.3 Principals tradicions

Tan des del punt de vista del col·leccionisme com de l'estudi científic de *l'ephemera* es troben dues principals tradicions. Dos àmbits geogràfics i culturals que despenen clarament, i que són França, per una banda, i els països anglosaxons, Gran Bretanya i Estats Units principalment, per l'altra.

Pel que fa als grans col·leccionistes, és a la Gran Bretanya on s'hi pot trobar els primers noms com John Selden (1584-1654), Samuel Pepys (1633-1703), John Bagford (1650-1716), Thomas Percy (1729-1811) o Sarah Banks (1744-1818).

Sobre aquestes últimes dates comencen a aparèixer també col·leccionistes als Estats Units, com Isaiah Thomas (1749-1831) i una mica més tard a França Jean-Louis-Antoine Coste (1784-1851) i el baró de Rothschild (1845-1934).

Ja en ple segle XX, apareixeran tres grans col·leccionistes, un per cada país: John Johnson (1882-1956) a Gran Bretanya, Bella C. Landauer (1875-1960) als Estats Units i Marius Audin (1872-1951) a França.

A aquests col·leccionistes se n'hi podrien afegir d'altres, amb col·leccions més modestes, però que són referència per haver estat profunds estudiosos de la matèria. És el cas de John Grand-Carteret (1850-1927) a França i Maurice Rickards (1919-1998) a Gran Bretanya.

Pel que fa a les associacions de col·leccionistes l'ordre s'inverteix i és a França on es crea la primera, amb molta antelació respecte al món anglosaxó. *Le Vieux Papier-Société pour l'étude de la vie quotidienne à travers les documents et l'iconographie*, fou creada l'any 1900 i des de llavors publica un butlletí trimestral. Compta actualment amb una dinàmica i actualitzada web.

Es veu, doncs, com l'associació va incorporar la denominació (*vieux papiers*) usada pocs anys abans per Grand-Carteret. Aquesta denominació conviu, encara avui a França, amb la d'*éphémères* (adaptació al francès d'*ephemera*) i d'altres més minoritàries com *bilboquets* o *travaux de ville* utilitzades fonamentalment per Marius Audin (Audin, 1929).

No serà fins setanta-cinc anys més tard que es començarà a crear associacions equivalents en l'àmbit anglosaxó. *The Ephemera Society* britànica (1975), *The Ephemera Society of America* (1980), *The Ephemera Society of Australia* (1987) i *The Ephemera Society of Canada* (1987).

Al llarg del segle XX es va produint un gran increment de petits col·leccionistes. Aquest fet, lligat amb la creixent evidència del que ja s'ha apuntat sobre el valor documental i testimonial d'aquest material (en el cas del col·leccionistes cal afegir-hi el valor de canvi) acaba conduint a l'inici de l'estudi científic del fenomen.

Aquest estudi neix inicialment des de les ciències que li són més pròximes. En tant que document imprès, són la història del llibre i de la impremta les que inicien la investigació.

És en aquests context que el britànic John Lewis publica l'obra que esdevindrà referencial, (Lewis, 1962) *Printed Ephemera. The changing uses of type and letterforms in English and American printing* on proposa per primer cop aplicar el concepte «*Ephemera*» a l'extens i heterogeni camp de l'efímer imprès, tal com s'ha dit ja al principi.

A partir d'aquest punt, l'anàlisi científic de *l'ephemera* s'ha anat estenent cap a les ciències patrimonials (arxivística, biblioteconomia), fruit de l'increment de col·leccions donades o adquirides per institucions patrimonials.

I com es veurà posteriorment, d'un temps ençà s'està estenent també, com a font primària, per a recerques en els diversos camps de la humanística i les ciències socials.

A Gran Bretanya, va aparèixer Maurice Rickards, seguint els passos de John Lewis en l'estudi de *l'ephemera*, que va publicar, entre d'altres, *The Encyclopedia of Ephemera: A guide to the*

fragmentary documents of everyday life for the collector, curator and historian. (Rickards, 2000).

A l'entorn d'aquestes dues figures i d'un tercer, estret col·laborador de Rickards, Michael Twyman, s'ha consolidat a Gran Bretanya una unitat de recerca universitària especialitzada en la matèria, de moment l'única que existeix al món: el *Center for Ephemera Studies* de la Universitat de Reading, que depèn del Departament de Tipografia i Comunicació Gràfica. (*Centre for Ephemera Studies* University of Reading, 2019).

A França la recerca s'ha estès també enormement implicant diverses universitats, institucions i organismes.

L'any 2002 la *Bibliothèque National de France* va publicar en la seva revista (número 10) un monogràfic dedicat a aquest tema, sota la direcció de Nicolas Petit i Valérie Tesnière. (Tesnière i Petit, 2002)

El 2004 es va celebrar un col·loqui sota el títol: *Colloque National Éphémères et Curiosités: un patrimoine de circonstances* (Chambéry, 2004) organitzat per responsables de biblioteques, arxius, museus i col·leccionistes.

El mateix any fou presentat un treball de diploma sobre el tema (Menessier, 2004) *Le traitement des éphémères en bibliothèques*.

Posteriorment s'ha desenvolupat un projecte de recerca col·lectiu, que implica diverses universitats i institucions, sobre la patrimonialització de l'*ephemera*, anomenat *PatrimEph*.

Sota el paraigua de *PatrimEph* s'han organitzat quatre jornades d'estudi. La primera al gener de 2014 amb el títol *Les éphémères: objects, corpus, culture*. Les segones a l'octubre de 2014 sota el títol *Les éphémères: usages, typologies, disciplines*, comparant les diferents terminologies que existien en els països participants. Les terceres al febrer de 2016 amb el títol *Les éphémères et l'événement*. I la quarta el 17 d'octubre de l'any 2017 amb el títol *Circulations et appropriations des éphémères*.

Aquestes jornades són en l'origen de dues publicacions col·lectives sota la direcció de d'Olivier Belin et Florence Ferran (Bellin i Ferran, 2018).

Enguany està en preparació el col·loqui *Les éphémères et l'image (XVIe-XXIe siècles)*, que es durà a terme els dies 13-14 setembre 2019, segons el blog d'APAHU (Association des Professeurs en Archéologie et Histoire de l'Art des Universités).¹

¹ ApAhAu. Le blog de l'Apahu. (2019). *Appel à Communication*. Recuperat de <http://blog.apahau.org>

Com a colofó d'aquest repàs de l'evolució sobre l'estudi científic de l'*ephemera*, cal esmentar la celebració del primer simposi internacional sobre l'estudi de la mateixa, *1st International Ephemera Studies Symposium*, celebrat a Ankara (Turquia) l'abril del 2018, sota un lema que expressa a la perfecció el nucli de la qüestió: l'impacte permanent dels documents efímers. (Koç University Vehbi Koç Ankara Studies Research Center, 2018)

5.4 Definicions

El concepte *Ephemera* és, avui per avui, un concepte irreductible a una única definició i una única aproximació.

Tal vegada, i com s'ha dit anteriorment, l'ús del terme (*Ephemera*) és el que ha aconseguit un grau més alt d'unanimitat, encara que no total. Però pel que fa a la definició, és a dir, a l'objecte d'estudi acotat per la mateixa, és gairebé impossible de trobar-ne una que ocupi una posició hegemònica.

En el llibre *The Encyclopedia of ephemera* (Rickards 2000), l'autor va proposar la definició de "document efímer menor de la vida quotidiana"², que ha estat àmpliament utilitzat. Però en opinió d'Ann Marie Foster (Foster, 2017, p.1) ho ha estat més per la seva resiliència que no pel seu rigor.

El bibliotecari Chris Makepeace al llibre *Ephemera: a book on its collection, conservation, and use* proposa un altra definició: "nom col·lectiu donat al material que conté un missatge verbal o il·lustratiu i que es produeix mitjançant impressió o bé processos il·lustratius, però que no és un llibre, o format periòdic". (Makepeace, 1985, p.7-8).³

John Johnson, un dels grans col·leccionistes, la col·lecció del qual es troba actualment a la *Bodleian Library d'Oxford* amb un milió d'ítems, escrivia el següent, en el catàleg d'una exposició sobre la seva col·lecció l'any 1971 (*The John Johnson Collection Catalogue of an Exhibition*) (Johnson, 1971, p.8).

It is difficult to describe it except by saying that it is everything which would ordinarily go into the waste paper basket after use, everything printed which is not actually a book. Another way of describing it is to say that we gather everything which a museum or library would not ordinarily accept if it were offered as a gift; so that these University collections fill a gap in the

² The minor transient documents of everyday life. (Rickards, 2000)

³ "The collective name given to material which carries a verbal or illustrative message and is produced either by printing or illustrative processes, but not in the standard book, pamphlet, or periodical format."

world which nothing else really fills....I think I can say that the width of these collections as they stand, has no other counterpart in the world.

La llista de definicions podria ser llarga. Isaura Solé recull fins a 17 definicions diferents (Solé, 2014, p.177-184) i cada autor ho defineix a la seva manera, però s'hi pot trobar elements comuns.

Moltes són fetes en negatiu (allò que no és), mostrant-se bàsicament per oposició al llibre i publicacions periòdiques. De fet, respecte a les publicacions periòdiques també hi ha certa controvèrsia, raó per la qual el llibre quedaria com a únic referent incontrovertible: material imprès no-libre.

Moltes solen incloure un llistat de materials concrets, a mode d'exemple. Això, per si mateix, ja és símptoma que molts autors consideren que la definició per sí mateixa resultaria insuficient per a la comprensió.

Totes inclouen la referència a ser materials orientats a finalitats o esdeveniments limitats en el temps, majorment de curta durada, i en conseqüència, a ser desestimats un cop exhaurit el seu propòsit. És la base del concepte d'efímer.

En relació a això, algunes apunten ja al seu possible aprofitament posterior en base a altres tipus de valor.

I més enllà dels aspectes mencionats, poden incidir també en una o altra característica concreta, que atesa l'enorme varietat de materials, s'hi pot trobar. Així com a les vies de publicació, distribució, tractament bibliogràfic, etc.

5.5 Característiques generals

De l'apartat anterior es poden extreure, per buidatge sistemàtic del conjunt de definicions, una sèrie de característiques generals que, a falta d'una definició suficient i hegemònica, permet acotar al més acuradament possible l'objecte del que s'està parlant quan es parla d'*Ephemera*.

Si es pren com a referència les característiques generals d'aquests materials segons Isaura Solé (Solé, 2017, p.141) es pot dir que es defineixen, en general, per la seva oposició al llibre.

Són fonamentalment materials impresos i no hi ha uniformitat de tipologies, formats o temàtiques.

La impressió i/o el suport, en moltes ocasions, és de baixa qualitat, i això n'incrementa el caràcter efímer.

Acostumen a tenir un propòsit definit i/o vinculació a un esdeveniment, reivindicació, funció o finalitat concreta.

En una percentatge significatiu, són documents on no hi cap menció del Dipòsit Legal, dissenyador, o fins i tot la data (any) o impremta on ha estat produït.

Un cop s'ha exhaurit la finalitat pel que va ser creat, pot canviar d'estadi en el seu cicle de vida. És susceptible de convertir-se en un document històric, un document molt útil per realitzar investigacions. En resum, una font primària d'informació.

Són documents que tan es poden trobar als arxius com a biblioteques, museus, i centres de documentació, i no sembla que hi hagi un criteri unànim per al seu tractament.

En línies generals és un tipus de material que, a més d'efímer, és summament heterogeni, desigualment conservat i amb un lligam feble respecte als canals més oficials de circulació de documents impresos.

A tot això cal sumar-hi dos elements fonamentals en la seva caracterització. El primer és la definició negativa. A falta d'una definició sintètica i precisa, se l'ha definit tradicionalment per la seva oposició al llibre; és material imprès no-libre.

I el segon és la intensa vinculació amb amplis espais dels usos i costums socials, tan col·lectius com individuals. Aquest fet és a l'origen de la seva importància: és una font d'informació d'inaltimitable valor històric sobre tots i cadascun d'aquest amplis espais d'usos i costums socials de que es parlava anteriorment (se'l podria definir com una *càpsula en el temps*).

5.6 Valoració / Valorització

Ja s'ha dit que un cop el document efímer perd el seu valor d'ús, n'ergeix el valor testimonial i documental, dels contextos en que fou creat i usat i dels processos que seguí.

Aquesta és per tant la gènesi del concepte de document efímer. I com a tal val la pena fer un somer repàs d'allò que diferents experts n'han dit al respecte.

Abans, però, resulta convenient exposar un aclariment de tipus terminològic que incideix directament en aquest punt i que és considera important tenir en compte.

Hi ha dos verbs en català que poden ser adequats per a definir allò que cal especificar en aquest punt: valorar i valoritzar. No són estrictament sinònims i reflecteixen aspectes complementaris que són interessants en el cas del document efímer.

Valorar, en la seva accepció d'atribuir valor, ressalta el fet que els possibles valors del document depenen més de la mirada que s'hi projecta que no pas dels valors intrínsecs.

Passar d'una mirada que només atribueix valor d'ús a un altra que atribueix altres tipus de valor és el que varen efectuar, inicialment, els col·leccionistes.

Valoritzar, en canvi, és un terme procedent de l'ecologia, utilitzat sobretot en l'àmbit del reciclatge de residus, i ve a definir el procés pel qual a un material que ja ha transitat tota la seva vida útil, se li genera una nova utilitat, un nou valor.

En el cas del document efímer és un concepte adient, ja que ha estat concebut com un document lligat a un esdeveniment concret i per tant amb una vida útil predeterminada. Un cop acabada la seva vida útil esdevé residu, i és llavors quan (si se'l valora) se li pot generar una nova vida. No per un procés físico-químic, com els residus comuns, sinó per un procés cultural de patrimonialització.

En aquest cas coincideixen, doncs, les dues formulacions, i es complementen. Tant es pot entendre valorat com valoritzat.

Aquí s'exposa una mostra de com ho formulen diferents autors.

S'ha vist com Grand-Carteret (Grand-Carteret, 1896, p.IX) ho expressava d'una manera, tal vegada, una mica grandiloqüent: "Amb l'ajuda d'aquestes petites coses es reconstitueix la història o es destrueixen les llegendes".⁴

Ell mateix, ja d'una manera més planera, ens afirma que els *Vieux papiers*, "ens proporcionen les idees, els gustos i els hàbits d'una època" (Grand-Carteret, 1896, p IV).⁵

Altres experts ho han expressat amb altres paraules, també força contundents, com és el cas de John Lewis (Lewis, 1976,p.9). Segons ell, tots aquest materials impresos efímers reflecteixen millor els temps passats que no pas el llibre: "*All this throw-away printing was a much more accurate mirror of the times than were the products of the book Printer*". (Lewis, 1976).

Maurice Rickards, en un article al diari de Toronto *Globe&Mail*, ho formulava d'una manera molt plàstica quan parlava de com la història divideix els materials entre allò que es pot trobar als prestatges de les biblioteques i els que es trobarà a les papereres.

We don't collect just for the sake of it. We collect because ephemera casts a brilliant light on parts of social history that often get neglected... History divides pretty neatly down the centre, between what you find on the library shelves and what you find in the dustbin. (Rickards, 1992).

4 ...à l'aide de les petites choses, se reconstitue l'histoire ou se détruisent les llegendes.

5 ...peut fournir sur les idées, les goûtes les habitudes d'une époque.

Tal com es pot deduir de la citació efectuada en el punt 5.2 (Belin i Ferran, 2016, p.13), les humanitats i les ciències socials també projecten cada cop més una mirada valorativa de *l'ephemera*, com a font primària d'investigació.

En els països més avançats en aquesta matèria, la consciència d'aquesta importància és mostra ja en dates tan reculades com el 1971. Aquell any el *Social Science Research Council* de la Gran Bretanya va encarregar a John E. Pemberton un estudi sobre les vies i implementacions necessàries per a que els investigadors tinguessin a la seva disposició la màxima quantitat possible de material *ephemera* per a les seves recerques (Pemberton, 1971).

5.7 Tipologies i classificació

En un camp que justament es distingeix per la seva amplitud i heterogeneïtat, els intents de classificació resulten fonamentals. Però al mateix temps, la varietat de tipologies i classificacions proposades reflecteix la dificultat de la tasca.

A grans trets, podríem resumir en sis les possibilitats classificatòries apuntades fins ara:

La primera possibilitat de classificació vindria donada pel tipus de document. És la lògica més utilitzada pels col·leccionistes i és l'adoptada per exemple per Grand-Carteret (Grand-Carteret, 1896), Marius Audin (Audin, 1929), o Ramos Pérez a Espanya (Ramos, 2003).

Un altra possibilitat seria segons el tipus de suport (cartell, full volant, fullet...). Fou proposada per Paul Bruyère (Bruyère, 1999) amb nou tipus possibles de suport, però sense definir-los.

Aquestes dues possibilitats apuntades fins ara buscarien cobrir l'heterogeneïtat formal dels materials, però aquesta és tan gran que sempre resulta incompleta.

En front d'això, (Carbonnier, 1983, p.15) va proposar una classificació no basada en el document físic sinó segons la funció que se li atorga. Aquesta classificació funcional proposa quatre tipus diferents.

1. Funció didàctica i imperativa. Busquen convèncer. En aquests apartat hi hauria la publicitat comercial i la propaganda militant.

2. Funció documental. Transmeten informació neutra.

3. Funció interrogativa. Aquells documents amb camps en blanc per recavar informació.

4. Funció jurídica. Els documents que busquen obligar, provar, fer pagar, etc.

Una quarta possibilitat, sempre a l'abast, és classificar segons l'autor o productor del document.

I encara una cinquena que consistiria en una mescla de diverses de les anteriors. És la que s'ha utilitzat, per exemple, per a confeccionar el thesaurus més extens fet fins a l'actualitat, com és el del *Center for Ephemera Studies* university of Reading de Gran Bretanya. (Morris, 2013).

La sisena, proposada per Maurice Rickards (Rickards,2000), vindria delimitada per la durabilitat del document, amb tres categories:

1. Els purament efímers (entrades de cine, títols de transport...).
2. Els semi durables (calendars, bitllets...).
3. Els concebuts per a ser guardats (souvenirs, cromos...).

A aquestes encara s'hi podrien afegir, de manera subsidiària, altres classificacions com la geogràfica, cronològica, temàtica, etc.

Però el debat sobre la classificació va més enllà d'aquestes propostes doncs inclou també el contrast amb categories preexistents com són: publicacions menors, literatura gris, publicacions oficials, etc.

Un cas especialment discutible és el de les publicacions periòdiques. Normalment s'han classificat al costat del llibre i, per tant, com a no efímers. Sembla una classificació escaient per tal com solen oferir informació global i perquè la sèrie pot arribar a tenir una gran durabilitat. Això no obstant, cadascun dels exemplars és clarament efímer. John Johnson, per exemple, tal com es pot veure en la citació del punt 5.1, *Collecting Printed Ephemera* (Lewis,1976), inclou les publicacions periòdiques dintre l'*ephemera*.

5.8 Patrimonialització

La patrimonialització dels documents efímeres impresos sembla, en principi, una paradoxa. Aquests documents van ser creats per a un esdeveniment, reivindicació o fet concret. I en força ocasions, impresos amb material de baixa qualitat. No es pretenia, en principi, la seva conservació al llarg del temps.

No hi ha una terminologia uniforme així com tampoc una definició o classificació consensuada. Això comporta que encara sigui més problemàtic el seu coneixement, la categorització, la conservació i la valoració d'aquests documents.

Són documents més aviat fràgils, molt nombrosos i en molts casos amb necessitats específiques de conservació per la seva preservació. Pot ser que això afavoreixi que en

algunes institucions patrimonials se'ls hagi deixat una mica de costat, sense dedicar-hi el temps i el pressupost necessari per fer-los visibles i donar-los a conèixer.

Seria possible arribar a un lligam entre el fons d'arxiu i les col·leccions de la biblioteca o museu? Això potser permetria aconseguir una convergència d'enfocaments en els documents *ephemera*. Aconseguir tenir uns catàlegs o inventaris de col·leccions d'*ephemera* que siguin vàlids per a tots.

Els efímers són, com han dit diferents autors al llarg del temps, el testimoni de la vida quotidiana, i això s'ha de valorar, igual que les qualitats estètiques o històriques de l'objecte patrimonial. El col·leccionistes privats foren els primers en aquesta tasca de valoració, conservació i difusió.

En el trànsit a les institucions patrimonials veiem diferents aproximacions (la de l'arxivística versus la de biblioteconomia) que no ajuden a reduir la complexitat de la matèria.

La realització d'un Thesaurus d'*ephemera* l'any 2013 per part del *Centre for Ephemera Studies* de la Universitat de Reading de Gran Bretanya i la difusió i adaptació d'aquest a França gràcies al projecte *PatrimEph* pot ajudar a identificar i anomenar de forma més homogènia aquests documents. I això pot ser un primer pas per arribar a una homogeneïtzació en el seu tractament amb independència de l'organisme o Institució a on estiguin dipositats.

6 DOCUMENT EFÍMER POLÍTIC

Feta la presentació essencial del document efímer, cal fer un salt endavant per centrar-se en l'objecte central de l'estudi, el Document Efímer Polític.

Però aquest salt, de fet, és doble: cal ampliar el concepte document efímer per afegir-hi «polític», però abans cal ampliar el concepte de document efímer en sí mateix, per anar més enllà de l'efímer imprès.

6.1 Document efímer no imprès

Tal com es diu en el capítol 3.2, parlar de document efímer és, en origen, parlar bàsicament de material imprès. I això és així tant des del punt de vista cronològic com des del punt de vista conceptual: el concepte va néixer lligat a la impremta i s'hi ha mantingut així durant segles.

El fet que l'estudi científic de l'*ephemera* sigui força recent i que hagi de fer front a un fenomen tan vast i heterogeni, fa que hores d'ara es pugui dir, sense temor a equivocar-se, que es troba a les beceroles.

I quan encara no s'ha aconseguit consensuar abordatges, definicions i classificacions de l'efímer imprès, cal afegir-hi la complexitat de l'efímer no imprès.

En la literatura sobre el tema comença ja a trobar-se aquesta ampliació a efímers no impresos, però en els estudis de casos i en la teorització en general, el pes de l'imprès segueix sent molt elevat.

Més enllà de l'ampliació cap a documents escrits o pintats però no impresos, s'hi ha de sumar l'evolució tecnològica que ha fet aparèixer noves modalitats de document efímer, si més no des del punt de vista del suport tecnològic. I no només per tecnologies de reproducció no tipogràfica, com la fotocòpia, la roneotipia i d'altres.

En el segle XX es va produir una gran explosió de tecnologia audiovisual, i en el XXI s'està produint una gran explosió de tecnologia digital.

En el camp de l'efímer audiovisual cal fer esment de l'existència, ja fa anys, d'importants arxius en línia com els *Arxius Prelinger*, incorporats actualment a *Internet Archive* (The Internet Archives, s.d), que inclouen desenes de milers de documents efímers audiovisuals: publicitat corporativa, pel·lícules educatives, anuncis de televisió, noticiaris, cinema amateur, etc.

L'efímer audiovisual comparteix característiques bàsiques amb l'efímer imprès, però el fet de tenir un suport tecnològic altament obsolet el fa, en aquest sentit, més efímer encara.

Això és vàlid també per a l'efímer digital, al que es dedica un capítol específic més endavant.

6.2 Document efímer polític

El Document Efímer Polític és una subcategoria del document efímer, però per a poder conceptualitzar-lo així s'ha de fer en base a un determinat tipus de classificació.

Com ja s'ha vist en l'apartat 3.6, es poden trobar diferents tipus de classificació possible de document efímer. És evident que per tipus de document o tipus de suport, l'efímer polític no es diferencia especialment d'altres documents efímers.

Es parteix, doncs, de la classificació que proposa Marianne Carbonnier en base a la funció que compleix el document. Concretament del primer apartat (se cita textualment: Carbonnier, 2005, p15): "Fonction didactique et impérative: il s'agit de convaincre. Deux types bien distincts de messages assumant cette fonction: la propagande militante et la publicité commerciale".

Es veu, doncs, com l'efímer polític i l'efímer comercial comparteixen un tronc comú, que es pot situar en la persuasió publicitària: potser no difereix gaire persuadir per fer comprar un detergent o per fer votar un determinat candidat en unes eleccions.

Però l'efímer polític no inclou només persuasió, també pot transmetre amenaça, ràbia, humor, convicció... fins i tot informació neutra.

La qüestió clau, per tant, que el singularitza respecte a la resta d'efímers és la seva funció política. És un document generat «per a o com a conseqüència de» accions polítiques. Documents amb els quals es busca induir a l'acció i/o la reflexió política.

El més problemàtic és delimitar què s'entén per polític, d'una manera explícita. No és ni molt menys evident.

Es pot anar d'un extrem que consideri que pràcticament tota acció en societat és una acció política fins a l'altre en que l'acció política queda restringida a accions molt formalitzades.

La primera consideraria que tota societat està conformada en base a una estructura de poder i que en conseqüència tots els individus que la componen estan, conscient o inconscientment, jugant rols polítics en les seves accions, per menudes que puguin semblar.

Tota acció social és política en la mesura en que ajuda a reforçar o debilitar l'estructura de poder establerta.

Per posar un exemple fàcilment comprensible, explicar un acudit pot comportar transmetre i expandir estereotips i/o visions concretes de les relacions socials (masclistes, racistes, classistes, etc).

Un altre exemple més proper al tema de l'efímer polític podria ser, justament, el cas dels efímers publicitaris comercials. Normalment no es considera un cartell publicitari d'un detergent, per exemple, com a cartell polític. Però pot tenir, clarament, una lectura política. Per exemple, una lectura que vegi en la publicitat comercial un dispositiu de manipulació de les pulsions humanes amb finalitat d'augmentar el consum, i per tant, l'acumulació de capital.

O encara el cas dels cartells de «corridas» de toros, de gran tradició en la història del cartell. Resulta evident el nivell de politització que ha adquirit el tema, entre d'altres coses perquè s'inscriu en la defensa dels drets dels animals, àmbit cada cop més present en les nostres societats. No en va s'han creat partits polítics específicament amb el propòsit de defensar els esmentats drets, o el seu contrari, els drets dels caçadors.

En l'altre extrem es pot trobar una acotació d'allò polític (si més no pel que fa a l'*ephemera*) restringida a les comteses electorals en democràcies formals. És la concepció amb la que treballa, per exemple, l'*Ephemera Society of America*.

Every four years one form of ephemera is spotlighted: political ephemera and memorabilia. Presidential campaigns, conventions, and elections bring attention to what is produced by the campaigns and by others either in favor of the candidates or against them. There are three time periods involved with presidential political ephemera: the campaign both pre and post convention, the convention at which a candidate becomes the party's nominee, and the election of the successful nominee (and his subsequent tenure in the White House). (Ephemera Society of America, 2013).

En el cas del present treball s'adoptarà una postura intermèdia, que no considerarà com *ephemera* explícitament política els cartells comercials o de toros. Però que tampoc reduirà l'*ephemera* política al material generat entorn als processos electorals.

Es considera que és indiscutible que l'acció política d'individus i organitzacions es pot produir en qualsevol moment i en qualsevol lloc.

En conseqüència, es considerarà document efímer polític tot aquell document efímer fet o generat amb finalitats explícitament polítiques. Això inclou els documents efímers generats per individus o grups, i també per organitzacions. Les organitzacions per definició polítiques són els partits polítics. Però cal també afegir-hi els moviments socials, la funció del quals és indiscutiblement política, encara que sigui entesa de manera sectorial: sindicalisme, feminisme, pacifisme, ecologisme, moviment LGTBI, antiracisme, i tants d'altres.

Quins són els moviments socials que en cada país i en cada moment històric es poden considerar consolidats és una qüestió a definir, en cada lloc i en cada moment.

Els moviments pro-sufragi femení, o l'abolicionisme de l'esclavitud, que tan importants van ser en determinats llocs i moments, ja no ho són ara en la mateixa mesura perquè varen

aconseguir en part els seus objectius. El moviment animalista està clarament consolidat en alguns països, però en d'altres encara li queda un llarg tram per assolir resultats.

Així doncs, què és allò explícitament polític, cal debatre-ho i definir-ho de manera permanent.

D'entre la multitud d'institucions patrimonials que s'ha pogut resseguir, a través de les seves webs, per a realitzar aquest treball, es considera la *State Library of Victoria* a Austràlia com la més aproximada al plantejament que s'acaba d'exposar.

Es considera un molt bon exemple de com una institució patrimonial pot presentar la tasca que realitza amb l'efímer polític per diverses raons, no només per la clara identificació dels moviments polítics inclosos, sinó també per la clara identificació del material presentat (*ephemera* política), pel senyalament de la importància del material, per la clara exposició de la tipologia de documents, i fins i tot per la invitació a fer donacions per augmentar els fons.

“The Library's collection of political ephemera is an invaluable resource for researching a broad spectrum of Victorian social and political movements...” (State Library of Victoria, 2019).

Així doncs, el document efímer polític és un document que comparteix característiques amb els altres efímers, però amb una funció específica: la funció política. El document efímer polític és una eina d'acció política.

En conseqüència, tota acció de patrimonialització d'aquest tipus de document, va en favor de la creació de memòria col·lectiva respecte a l'acció política dels diferents actors socials: individus, grups, organitzacions i institucions.

Evidentment l'acció política en societat no es circumscriu al document efímer polític. El sistema polític en una societat és una realitat molt més àmplia que el camp de joc del document efímer polític. Però cal entendre que el document efímer polític juga un paper molt important dins d'aquest sistema. Si no fos així, els actors polítics no en farien ús.

Tot i la varietat de tipus de documents efímers polítics que existeix, tenen una característica en comú, que és la que els atorga la gran transcendència que tenen: són documents relativament fàcils i barats de generar. En alguns casos, extremadament fàcils i barats (i la manca de Dipòsit Legal dificulta, en cas necessari, la identificació).

Això és el que permet que, fins i tot els actors socials més mancats de recursos, puguin tenir alguna possibilitat, per petita que sigui, de fer sentir la seva veu en el seu entorn.

6.3 Característiques específiques i tipologies

En general, les característiques són les mateixes que la resta d'efímers. Però la seva funció política crea alguna característica específica que cal ressenyar.

La política, per definició, és un camp de conflicte. Com es deia abans, tota societat està ancorada en una estructura de poder. És una estructura de poder (de poders, ja que té molts nivells i variables). I en aquesta estructura, tota acció, intencionadament o no, juga en favor o en contra de que es produeixin canvis. La política és aquest camp de batalla.

Cal tenir clar que el document efímer polític juga en aquest camp. És una eina per a jugar en aquest camp.

Això vol dir que, de la mateixa manera que hi ha actors interessats en generar i fer circular un document efímer polític, n'hi pot haver d'altres interessats en impedir-ho. Molts documents efímers polítics han estat tan efímers que difícilment poden haver deixat rastre.

Les dictadures solen ser els casos més clars d'això. En un règim dictatorial, fer clandestinament una pintada contra el règim, a banda del risc inherent per al seu autor, fa que, amb tota seguretat, la pintada no duri més enllà d'unes poques hores abans no sigui esborrada. Només en el cas que, amb intencionalitat prèvia o sense, algú en fes una fotografia (també amb el risc que això comportaria), d'aquell acte i d'aquell document no en quedarà vestigi.

En societats formalment democràtiques també es donen casos de lluites per fer circular o tractar d'impedir la circulació de documents efímers polítics.

També cal tenir en compte que es poden produir canvis normatius que modifiquin les possibilitats d'actuació amb documents efímers polítics. Tal és el cas, per exemple, de la prohibició formal de realització de pintades o encartellat de parets i mobiliari urbà.

Aquest tipus de canvis van dirigits, en principi, a tenir unes ciutats més netes. Però indirectament ens mostren el camí del debat sobre les funcions de l'espai públic, si ha de ser plural o neutral, o cap de les dues coses. No és un debat en el que sigui precís entrar en aquest treball, però és evident que afecta molt directament al concepte de document efímer polític i a la seva circulació. Un document efímer polític es creat, necessàriament, per a que circuli en l'espai públic, d'una manera o altra.

El factor temporal pot ser també molt específic en política. Els documents efímers solen estar vinculats a esdeveniments concrets, ja s'ha dit suficientment. I l'efímer polític també es així, en molts casos. Els cartells de la diada del País Valencià del 1977, que es veia al principi; l'anunci d'un míting; un programa electoral d'unes eleccions determinades, etc.

Però també hi ha efímers que poden estar lligats a campanyes a més llarg termini. Un bon exemple podria ser la llarga duració de la campanya "Nuclear ? No gràcies".

O campanyes que es creien ja superades, i anys després, retornen. Un exemple d'aquest seria la campanya de "Llibertat d'expressió".

I, malauradament, no es pot deixar en l'oblit les guerres. Tal com indica aquella terrible asseveració, per tots coneguda, que la guerra és la continuació de la política per altres mitjans. No és que les situacions bèl·liques facin canviar les característiques de l'efímer polític, però sí que la seva importància s'incrementa.

El seu ús esdevé un arma molt poderosa en la manipulació intencionada de la psicologia col·lectiva. Es pot recordar, per exemple, l'ús intensiu del cartell polític que es va fer en la Guerra Civil d'Espanya o en les Guerres Mundials.

Per últim es vol deixar constància d'un tipus atípic de document efímer polític, precisament per no barrejar-lo amb el que conforma el nucli d'aquest treball. Més exactament s'hauria d'anomenar document polític efímer i no document efímer polític.

Es tracta de la gran quantitat de documentació política de tota mena, o documentació tècnica sobre la que se sustenten decisions polítiques, que en el moment de produir-se relleus de partits al capdavant de les institucions, es destruïda.

Dit d'un altra manera: documentació política que no hauria de ser efímera, però que per la por a que sigui usada política o legalment contra els seus generadors, esdevé efímera. Tan efímera que es persegueix que no deixi rastre. Això és un tipus d'actuació comú, però que frega, quan no s'hi endinsa, en la il·legalitat.

Es té constància que, com a mínim a França, l'Associació d'Arxivers ha denunciat repetidament aquestes pràctiques. Comunicat de premsa de *l'Association des archivistes français* el 16 de maig 2012 sobre *Archives et politique: le fantasme du broyeur* (*Association des archivistes, 2012*) i en el Comunicat de premsa del 26 de març de l'any 2014 *Les archives communales au risque de l'alternance politique*. (*Association des archivistes, 2014*).

Pel que fa a les tipologies i tenint com a referència les propostes que s'han fet per a l'*ephemera* general, es pot entendre que el millor enquadrament per a l'efímer polític és una combinació de categories que posi en primer lloc una classificació per funció (política) tal com ja ha quedat dit anteriorment i, en segon lloc, una classificació per tipus de suport.

Així doncs, tots ells comparteixen el primer nivell de classificació, funció política, i en el segon nivell de classificació, per tipus de suport, s'hi distingeix cinc grans grups, que s'enumeren a continuació.

El primer tipus seria el de "l'efímer polític no imprès". En aquesta tipologia es trobaria efímers molt utilitzats durant moltes dècades, i encara ara, quan la digitalització ho envaeix tot. S'hi podria enquadrar: les pintades, les pancartes i els murals/grafits.

El segon tipus seria "l'efímer polític imprès", i inclouria: els cartells (diferents mides possibles); els fullets volants, popularment anomenats "octavetes"; els pamflets; les revistes i butlletins,

ja siguin orientats cap a usuaris externs com interns de les organitzacions; programes electorals de partit; paperetes electorals; díptics i tríptics; cartes de sol·licitud de vot; i finalment, els adhesius, popularment anomenats «enganxines».

El tercer seria el grup de “l’efímer polític objecte”, que pot incloure’n molts tipus, però els més usats probablement serien: pins, xapes i botons.

El quart tipus, “l’efímer polític audiovisual”, que és utilitzat intensament en conteses electorals: vídeos; espots televisius; falques radiofòniques.

I el cinquè seria “l’efímer polític digital”: tots aquells generats i distribuïts en suport digital, fonamentalment internet i xarxes socials.

6.4 Estat de la qüestió

Vista la part més teòrica, s’obre l’anàlisi de la presència del document efímer polític en institucions patrimonials i el treball que s’hi està realitzant. Aquesta anàlisi es centra en països capdavaners en la matèria, així com en el nostre cas, Catalunya i Espanya. S’hi inclou també algun país que no pot ser considerat capdavaner en sentit general, però que presenta alguna particularitat interessant.

6.4.1 França

Tal com s’ha vist anteriorment, França és un dels països més avançats en l’estudi del document efímer. Això és així en general, i també pel que fa a l’efímer polític.

Es mirarà de presentar les activitats que hi estan relacionades, sense pretensió d’exhaustivitat, però si resseguint-ne una bona mostra des dels diferents angles possibles: recerca i universitats, publicacions, col·leccionistes, arxius de partits, organitzacions i moviments socials, arxius nacionals i regionals, i altres institucions patrimonials.

El programa *PatrimEph*, com s’ha vist anteriorment, investiga i teoritza sobre l’extens camp del document efímer i el seu lloc en el context patrimonial, i per tant, és possible trobar-hi estudis i articles també en el camp concret de l’efímer polític.

Sense anar més lluny, en les primeres jornades que van celebrar, el 17 i 18 de gener de l’any 2014, una de les sessions, concretament la segona, va centrar-se en la relació entre *ephemera* i política, comptant amb l’aportació de sis variades ponències (*PatrimEph*, 2014).

Però més enllà de *PatrimEph*, l'objecte d'estudi del qual és exactament *l'ephemera*, es pot trobar també altres àmbits d'actuació que, sense estar centrats explícitament en el document efímer, hi poden tenir una incidència molt important.

Tal és el cas d'un projecte de gran envergadura com és la xarxa ArcMC (Réseau Archives des Mondes Contemporains, 2016) que és un dels consorcis de (TGIR Huma-Num, 2015). TGIR Huma-Num significa "Très Grande Infrastructure de Recherche des Humanités Numériques." Tal com el mateix nom indica, és una potentíssima xarxa de recerca i partenariats per a la transformació digital en les ciències humanes i socials.

Actua en el camp de diferents ciències d'aquest àmbit (geografia, etnologia, humanitats, llengües, música, arqueologia, fonts medievals, sociologia, ciències polítiques, etc) a través de consorcis. També participa en projectes d'abast europeu.

ArcMC és un dels consorcis, especialitzat justament en l'àmbit dels reptes de la transformació digital del període contemporani (segles XIX a XXI). És el que afecta més directament el camp dels documents efímers, i especialment el document efímer polític.

Treballa sobre sis pols o eixos temàtics propis i tres de transversals, juntament amb d'altres consorcis. Respecte dels sis pols propis, n'hi ha especialment dos, el de Pensament Crític i el de Moviments Socials i Organitzacions Obreres, on el treball amb efímers és central.

De la presentació que es fa de l'eix Pensament Crític extraïem el següent text que posa de relleu de manera molt clara el treball sobre document efímer (polític): fulletons, fullets, pòsters, edicions popularitzades, etc.

Cet axe du projet de Consortium «Mondes contemporains» s'appuie sur une politique de numérisation et de mise en ligne déployée par la MSH de l'Université de Bourgogne depuis 2008. Compte tenu de la problématique initiale de constitution de ces corpus, une attention significative a été portée à ce que l'on a coutume de nommer « littérature grise » : brochures, tracts, affiches, éditions vulgarisées, etc. En effet, celle-ci ne retient que depuis très peu de temps l'attention des SHS ; elle n'a que très peu et de manière systématiquement lacunaire attiré l'attention des archivistes. Les corpus en voie de numérisation à la MSH de l'Université de Bourgogne se sont construits avec un constant souci de sensibilisation des institutions, des associations, quant à la nécessaire conservation et valorisation de ce patrimoine. (Réseau ArcMC, 2018).

Pel que fa a l'eix de Moviments Socials i Organitzacions Obreres, la presentació és la que segueix:

Il s'agit dans ce pôle de traiter les corpus archivistiques et documentaires associés à l'histoire et l'évolution actuelle du mouvement ouvrier dans son acception large. Sont donc concernées

les organitzacions polítiques, sindicals i associatives del món obrer però també els moviments de mobilització social, reivindicativa i política, que sigui les greves, les manifestacions. L'origen dels fons és variat de manera que hi hagi de l'ordre públic i privat : els del control estatal i sovint repressiu, els produïts pels organitzacions i els moviments populars. La naturalesa heterogènia de la documentació, constituïda d'imprimats, brochures, cartells, revistes, diaris i de documents interns ha conduït a presentar els còrpus constituïts pels diferents socis o equips associats en relació amb l'activitat del consorci. (Réseau ArcMC, 2018).

Una quinzena d'institucions del més alt nivell actuen en col·laboració a la xarxa ArcMC, des de Archives Nationales fins a BDIC-La Contemporaine passant per la Fondation pour la Mémoire de la Déportation, i un bon nombre d'universitats, entre d'altres, París 1, Rouen Angers...(réseau archives mondes contemporains inventaires et documents numériques, 2012).

Per esmentar només un dels diversos projectes que es poden trobar a l'empara d'institucions que conformen la xarxa, es pot ressenyar el projecte «*Paprik@2f*». Entre els seus inventaris s'hi pot trobar una enorme quantitat de material efímer polític. El projecte paprik@2f (*Portail Archives Politiques Recherches Indexation Komintern et Fonds français*, 2019) és un programa finançat per l'Agence Nationale de la Recherche (ANR) i recolzat per la Maison des Sciences de l'Homme (MSH) i que rep el suport del Centre Georges Chevrier en col·laboració amb Archives Nationales.

Té com objectiu desenvolupar un programa científic que permeti entendre millor el fenomen del comunisme en les seves dimensions francesa i internacional en el període corresponent a 1917-1947. I posa en mans d'investigadors i altres usuaris eines de recerca. La digitalització i posada en línia ha sigut conseqüència del treball de col·laboració entre arxivers, informàtics, investigadors i historiadors.

Més enllà dels projectes en curs, es pot fer un repàs a la bibliografia, recerques i articles ja publicats en els darrers anys i que reflecteixen una anàlisi sobre *ephemera* o en base a ella, vinculats a diferents períodes històrics del país. S'hi poden trobar treballs fets a França o a fora, però centrats en la història de França. Acostumen a referir-se a moments convulsos, períodes revolucionaris i/o guerres.

Tal és el cas del llibre sobre art i *ephemera* a la revolució francesa, "*The Politics of the Provisional: Art and Ephemera in the Revolutionary France*" (Taws, 2013) o l'article de Morna Daniels en base a col·leccions del fons de la British Library, sobre *ephemera* a la revolució del 1848, *French Newspapers and Ephemera from the 1848 revolution*. (Daniels, 1998).

I sobre èpoques més recents, però tant o més convulses, trobem el llibre *Sur les murs de Paris et de France 1939-1945* (Bourget i Lacretelle, 1980) que repassa l'ús del cartell polític per totes les parts implicades durant la Segona Guerra Mundial a França.

I encara sobre aquest període bèl·lic, i centrant-se en la resistència, podem afegir dos títols més. La memòria de màster *Les ephemera de la Résistance: étude à partir du fonds Lachassagne conservé au CHRD de Lyon* (Ponchon, A. 2017). I el llibre, publicat pel ministeri de Defensa, *Tracts et papillons clandestins de la Résistance* (Turlais, 2016). Aquesta darrera obra disposa, a més, d'una web on es poden consultar on-line els fulletons i documents diversos.

També és possible trobar estudis més sectorials com seria «*Les ephemera au temps de la lutte pour la liberté de l'enseignement. La Malgrange, 1836-1901*» (Henryot, 2013).

Es pot trobar autors que hi han dedicat diversos treballs, com és el cas del polifacètic intel·lectual Laurent Gervereau interessat, entre moltes altres coses, en una visió de la història molt lligada a la imatge i la iconografia, que ha publicat al llarg dels anys alguns llibres dedicats a la trajectòria històrica del cartell polític (Gervereau, 2004).

Un altre expert que també hi ha dedicat diversos llibres i que a més és un gran col·leccionista d'*ephemera* política, és el professor d'arts aplicades Zvonimir Novak. Ha publicat fins a dia d'avui tres llibres sobre aspectes diversos de la història de l'èfimer polític a França. Un d'ells, *Tricolores-Une histoire visuelle de la droite et de l'extrême droite* (Novak, 2011), tracta sobre els usos que fan la dreta i l'extrema dreta dels documents efímers. A més, actua com a divulgador de la matèria ja que ha estat objecte d'entrevistes tan a la televisió com a la ràdio (Novak, 2011).

Una font on sens dubte es troba documentació efímera política, enmig d'altres tipus de documents més formals, és la dels arxius històrics dels partits polítics. És important disposar de la informació que permeti tenir localitzats els arxius històrics dels diferents partits, els actuals i els extingits, en un determinat país.

En el cas de França, aquesta informació és inclosa en el treball realitzat i litzat per P. Canavaggio a *Les archives historiques des partis politiques français* (Canavaggio, 2017) que culmina una tasca iniciada anys abans per l'Associació d'Arxivers Francesos en la línia de la recerca, conservació i el debat sobre els arxius dels partits polítics, i que va originar l'article *Les archives des partis politiques* l'any 1990 en el número 148 de *La Gazette des archives* (Association des archivistes français, 1990).

Més enllà dels partits hi ha el camp, extens i heterogeni, dels moviments socials, que són possiblement els màxims generadors d'efímers polítics. Entre ells, el moviment obrer (amb els seus corrents interns), el sindicalisme, el feminisme, l'ecologisme, el pacifisme, el moviment

LGTBI, les migracions, etc. L'àmbit dels moviments socials és una olla que bull i que no és fàcil definir-ne els límits.

En el cas de França, per a qui desitgi situar-s'hi, tal vegada li pot ser d'utilitat la monumental obra realitzada per Michel Pigenet et Danielle Tartakowsky, *Histoire des mouvements sociaux en France. De 1814 à nos jours*. (Pigenet i Tartakowsky, 2012).

L'Associació d'Arxivers de França ha dedicat el número 221 de l'any 2011 (2011-1) de la seva revista als arxius dels sindicats i els moviments socials, tal com ja havia fet anteriorment per als partits polítics. És una magnífica font d'informació per a introduir-se en aquest camp tan vast.⁶

Un altra referència indefugible és la de CODHOS (Collectif des centres de documentation en histoire ouvrière et sociale). Es tracta d'una associació d'organitzacions i institucions tan públiques com privades, amb finalitats arxivístiques i documentals en el camp al que es feia esment: arxius públics nacionals, departamentals i locals, organitzacions sindicals, partits polítics, arxius del feminisme...fins a vora una cinquantena de membres. CODHOS forma part de la xarxa ArcMC.

Aquestes dues referències (la presentada per l'Associació d'arxivers de França i la del CODHOS) de ben segur no exhaureixen un camp tan extens i en constant evolució, però sí que en dibuixen les línies mestres.

Com s'ha pogut comprovar, Archives Nationales es troba imbricat en les diferents xarxes de recerca que s'ha anat presentant. Si es fes una recerca en el seu web, no tan per terme «ephemera» o «éphémères», sinó per documents efímers concrets, sobretot «affiches» i «tracts», apareixen referències molt variades i vinculades amb diferents fets polítics i socials, així com les dues guerres mundials.

També en alguns arxius departamentals i locals s'hi pot trobar material efímer polític. Malgrat que la quantitat i qualitat d'informació, en general, que es pot trobar a les webs dels diferents arxius departamentals és molt irregular, en alguns d'ells s'hi pot trobar referència a documentació efímera política, normalment vinculada als períodes electorals, documentació de partits polítics o disposicions politico-administratives. És el cas, per citar-ne només alguns, dels Departaments de Lozère, Territoire de Belfort, Haute Saône o Cantal.

I finalment, però no per això menys important, s'ha de fer referència al fons de les biblioteques, començant per la Bibliothèque National de France i continuant per l'arxiu-biblioteca La Contemporaine. Tal com ens indica Marianne Carbonnier (Carbonnier, 1983) en l'article

6 Les archives des syndicats et des mouvements sociaux.

anteriorment citat, a la Biblioteca Nacional els documents efímers es troben al *Service de Sources de la Histoire de France* (BNF Gallica, s.d).

No es pot tancar aquest repàs sense fer referència als fets del maig del 68, dels que l'any passat se'n va complir els cinquantè aniversari. Tal vegada sigui el moment històric amb major densitat de producció i circulació de document efímer polític fins al moment. Algunes pintades s'han convertit en eslògans que avui dia formen part de l'imaginari col·lectiu internacional: "La imaginació al poder, sigueu realistes demaneu l'impossible, prohibit prohibir" , etcc. Tant Archives Nationales com La BnF, entre d'altres, varen organitzar diverses exposicions commemoratives, algunes d'elles amb material inèdit, en les quals, com no podia ser d'altra manera, el document efímer polític hi va jugar un paper molt important. Dues molt destacades i consultables online són: *68, Les archives du pouvoir, 2018*, realitzada per Archives Nationales i *Esperit(s) de Mai 68, 2018* a la

6.4.2 Gran Bretanya

El panorama que es troba a la Gran Bretanya és també d'important activitat entorn l'*ephemera* política, però potser més atomitzada que a França. S'hi pot trobar fons en moltes i diverses institucions però sense l'entramat de xarxes institucionals tan remarcable que s'ha vist a França.

Aquesta anàlisi pot començar per l'activitat del sector universitari, que és dels més dinàmics. S'hi pot trobar un bon nombre d'universitats o institucions universitàries amb important presència d'arxius i/o activitats relacionats amb documents efímers polítics, orientats a temàtiques diverses.

Es pot començar amb *Searchlight Archives*, vinculat a la *University of Northampton*, que és un arxiu especialitzat en documentació relacionada amb moviments feixistes i/o d'extrema dreta, així com als moviments antifeixistes, tan a nivell britànic com internacional. El contingut de l'arxiu està format, entre altres, pels materials efímers que han anat generant aquests moviments. És un arxiu que ha acollit nombrosos investigadors visitants d'altres universitats per a la realització d'investigacions doctorals. (The Searchlight Archives, 2013).

Vinculat a la biblioteca de la *University of Warwick* hi ha *Modern Records*, arxiu especialitzat en documents històric-polítics de l'era moderna i contemporània, a nivell internacional, però especialment del moviment laborista i sindical britànic. En els seus fons s'hi pot trobar una gran quantitat d'efímer polític dels períodes citats. (Modern Records Centre, 2019).

A la biblioteca de la *University of Cambridge* tenen en el seu fons una de les més grans col·leccions de cartells del moviment pro-sufragi femení (*Our weapon is public opinion*, 2010).

La biblioteca de la LSE (London School of Economics, 2015) també conté en els seus fons important quantitat d'efímer polític i de moviments socials. Això és fruit d'una tasca deliberada i continuada de recerca i recollida de materials d'aquest tipus, que segueix a dia d'avui. En aquest sentit, s'està fent un seguiment de *l'ephemera* generada al voltant del Brexit, i es fa una crida explícita a tot aquell que disposi d'efímers impresos vinculats amb aquest important fet polític a contribuir en aquesta finalitat. (LSE Brexit Vote blog, 2016).

Vinculat a la *University of London* hi ha l' *Institute of Commonwealth Studies*, orientat als estudis de postgrau i a la recerca sobre l'àmbit de la Commonwealth, i indirectament, també a d'altres espais geogràfics. Entre els seus diversos recursos documentals s'hi pot trobar una gran quantitat de referències d'*ephemera* política. (ICWS, 2019).

A més, també s'hi troba la referència d'un llibre no publicat, però que es pot descarregar de la web, *Political ephemera from the Commonwealth and Latin America*, que tracta sobre l'ús de *l'ephemera* com a font primària en la recerca de la història política d'aquestes extensíssimes àrees geogràfiques. (Brown, 2005).

En aquest institut són molt conscients de la importància dels efímers en la seva tasca de recerca. S'hi pot trobar el podcast d'un seminari sobre la importància de *l'ephemera* en la història de la població d'ascendència africana a Gran Bretanya, que és una de les línies de recerca de la institució. (Institute of Commonwealth Studies, 2014).

També centrat en la comunitat negra del país hi ha un arxiu no vinculat a cap universitat, Black Cultural Archives. Tal com es pot llegir en el seu web, la col·lecció d'*ephemera* és una de les més grans d'entre les seves col·leccions sobre la realitat política i cultural d'aquesta comunitat africana i caribenya. Són també ben conscients de la importància d'aquest material. (Black Cultural Archives, 2017).

Una institució cultural també desvinculada d'universitats és el *Bishopsgate Institute*, (Bishopsgate Foundation, 2019) de llarga tradició, que ofereix activitats culturals i cursos per a adults, i que posseeix una magnífica biblioteca i una col·lecció molt extensa sobre aspectes polítics i culturals de Londres, classificat en diverses àrees temàtiques.

Amb un enfocament especial en activitats al voltant de Londres i la seva població, la documentació que mantenen la tenen agrupada en set àrees: Cooperació; Feminisme i de la dona; Pensament i humanisme; Història laboral i socialista; Gais transsexual bisexual i història queer de lesbianes; Història de Londres; Protesta i campanya.

També hi ha un nombre creixent de col·leccions fotogràfiques (centrades en la fotografia de carrer) i col·leccions d'història oral creades per projectes patrimonials i grups comunitaris.

Disposen d'un àgil catàleg en línia que permet realitzar les cerques de les col·leccions i dels arxius que disposen. Estan en continu moviment i actualitzacions. Disposen de forma pública del sistema de col·leccions i aquest inclou les polítiques d'adquisició, preservació i digitalització. Les guies realitzades entre 2014 i 2016 es troben a la web i poden ser consultades i descarregades.

Un cas especial és el de *la University of Oxford i Bodleian Libraries*, pel fet que conserva la col·lecció d'*ephemera* de John Johnson, una de les més grans del món, amb un milió d'ítems, que van del 1508 a mitjans segle XX. No cal dir que la política és un dels temes inclosos en la col·lecció. Conté des de l'any 1508 a 1939, amb alguns efímers dels anys quaranta i cinquanta i una col·lecció separada de documents posteriors a 1960. La col·lecció està considerada per alguns com la més gran del segle XIX i principis del segle XX, i també és rellevant la documentació efímera corresponent al segle XVIII. (Johnson, 1968).

La biblioteca conté també altres col·leccions, com la del Partit Conservador (Conservative Party Archive, 2019) en base a la qual es va estructurar una exposició sobre *ephemera* electoral l'any 2012. Aquesta col·lecció inclou cartells des de 1887 fins a l'actualitat. És un recurs visual molt demandat per a l'estudi dels principals problemes que afecten la política dels segles XX i principis del XXI.

La col·lecció s'incrementa contínuament amb transferències regulars de la seu de la campanya conservadora. La col·lecció de cartells està digitalitzada i es de lliure descarrega, indicant la font. La col·lecció és accessible via *Bodleian Library* o Via *Getty Images*; aquest gestiona els drets d'imatge de la col·lecció del partit conservador. La seva política està penjada i és l'arxiver del partit conservador qui la presenta i sol·licita la col·laboració i donació de material per part dels ciutadans.

A més d'això, *Bodleian Library*, ofereix informació sobre webs vinculades amb el tema d'*ephemera* general i *ephemera* política. (Ephemera-related web links, 2013).

També informa respecte a les polítiques d'adquisició i tractament de nova *ephemera* (de 1960 en endavant) i fan crides a la col·laboració per a arreplegar el màxim d'*ephemera* possible, sobretot respecte d'esdeveniments d'alt valor històric (mort de Lady Di, Brexit, etc) i sobre el moment present d'Oxford (John Johnson | Modern ephemera, 2015).

De la *University of Nottingham* depèn el *Centre for British Politics*, del qual ha sortit la primera tesi doctoral a Gran Bretanya que s'ha pogut acreditar fins al moment, aprovada al 2014. Tesi sobre història del cartell polític a Gran Bretanya al segle XX (Burgess, 2014).

En relació amb això, l'any 2012 varen organitzar una exposició sobre història del cartell polític a Gran Bretanya, juntament amb el *People's History Museum*.

Aquest museu, situat a Manchester, s'autodenomina el museu de la democràcia i ofereix als seus visitants elements per a l'aprenentatge i la reflexió sobre el passat, el present i el futur de la democràcia al seu país. Aquests elements són en gran part *ephemera* política, i entre d'altres, compta amb una gran col·lecció de pancartes.

Si s'opta per fer una recerca al buscador de la web de *The National Archives* amb el descriptor «*political ephemera*» ens produeix un resultat de 169 entrades vinculades a arxius locals de tot el territori britànic, la qual cosa dona idea de com n'és d'usual que les col·leccions als arxius incorporin materials efímers i com de normalitzat ha esdevingut el terme «*ephemera (política)*».

També la *British Library* disposa d'importantes col·leccions *ephemera* en els seus fons. Per citar-ne només algunes, *ephemera* a la Primera Guerra Mundial, *ephemera* a la Rússia dels soviets, o una gran col·lecció de pamflets polítics aplegada per George Orwell (*British Library*, s.d).

Sortosament, per facilitar aquesta tasca de recerca d'*ephemera* política a Gran Bretanya es pot disposar d'una guia molt útil: *The Routledge Guide to British Political Archives: Sources since 1945* (Cook, 2006).

Per al final s'ha deixat el cas d'Irlanda del Nord. Es fa una menció explícita per ser un territori que ha viscut una història política contemporània extremadament convulsa i violenta, la qual cosa es tradueix en una enorme quantitat d'*ephemera* política, distribuïda per diferents institucions.

En primer lloc s'ha de parlar de *CAIN Web Service*. CAIN significa *Conflict Archive on the Internet* i es troba localitzada a la *Ulster University*. És una font d'informació en línia sobre el conflicte, no partidista i molt completa. La informació exposada està basada en gran part sobre material efímer imprès i audiovisual (CAIN, 2019).

Aquesta web està en actiu des del 1997 i malauradament sembla que està passant per moments de dificultat. Tenen en marxa una consulta als seus usuaris respecte a la viabilitat futura.

A Belfast hi ha la *Linen Hall Library*, fundada el 1788, que és Biblioteca, Arxiu i Museu. Disposa de molt diverses i interessants col·leccions, la més destacada de les quals és la (*Northern Ireland Political Collection* 1993), que consta de 350.000 ítems, que inclou gran quantitat d'efímer imprès i audiovisual, i està parcialment digitalitzada. (Linen Hall, 2019).

Encara dues grans col·leccions a comentar. La primera la de *Peter Moloney*, que durant quaranta anys va aplegar i col·leccionar *ephemera* del conflicte, incloent-hi la col·lecció més gran existent de fotografies dels murals (més de 12.000 imatges de murals). Aquesta

col·lecció ha estat donada a un consorci format per diverses biblioteques i museus d'Irlanda del Nord. En part està exposada al web *CAIN* (The Northern Ireland Political Ephemera Collection of Peter Moloney, 2019). I un altra part es consultable a (Struggles, 2019).

L'altra col·lecció, la de *Sean O'Mahony*, també és una extensíssima col·lecció d'*ephemera* política del republicanisme irlandès, en gran part referent a Irlanda del nord, i que es conserva a la *National Library of Ireland* de Dublín. Hi ha un inventari realitzat per (Cruise, 2010).

El conflicte va portar a un nivell de politització tan gran que entre l'*ephemera* disponible es pot trobar fins i tot felicitacions de Nadal polítiques, *Political Christmas Cards* (Culture Northern Ireland, s.d.).

Aquesta quantitat tan gran d'*ephemera* política ha permès dues publicacions sobre el tema: *Posters of the Northern Ireland conflict: an index of posters, handbill, cards and other ephemera held in a private collection, and collected in the period 1971 to 1984* de (Riley, 1984) i *Hand to hand history: ephemera and Irish republicanism* de (Lyons, 2004).

Hi ha també un informe sobre el material de documentació *ephemera* sobre el conflicte realitzat l'any 2008 a càrrec de *Living Memorial Museum Sub Group: Healing Through Remembering* i escrit per Kris Brown (Brown, 2008).

6.4.3 Estats Units

Als Estats Units hi ha una llarga tradició d'arxiu i tractament d'*ephemera* en general i d'*ephemera* política en particular.

És habitual trobar resultats amb el descriptor «*ephemera*» en la recerca en línia en arxius i biblioteques. I pel que fa a *ephemera* política, també ho és, en aquelles que d'una manera o altra estudien la vida política.

El concepte *ephemera* i *ephemera política* hi estan del tot normalitzats. És un país amb una gran quantitat d'arxius i biblioteques, i seria gairebé inacabable fer un repàs detallat.

La idea és la de presentar una mostra de resultats rellevants que ajudi a fer-se una idea del treball que s'hi fa al voltant de l'efímer polític, que en alguns casos és veritablement impressionant.

Com s'ha vist al llarg del treball, el col·leccionisme és la base de l'*ephemera*. En els cas dels Estats Units, com els altres països de gran tradició, disposen d'una associació de col·leccionistes i interessats en l'*ephemera*, *The Ephemera Society of America*, de la que els canadencs també en formen part.

Pel que fa a l'*ephemera política* també disposen d'associacions específiques, sent la més important l' *American Political Items Collectors* (APIC, 2014). Fundada el 1945, disposa d'una estructura formada per una desena de grups per àrees geogràfiques i una quinzena de grups de discussió especialitzats en subtemes concrets dins el camp de la «*political memorabilia*» que és com anomenen l'*ephemera* en el món de col·leccionistes.

En el punt 6.2 s'ha vist com *The Ephemera Society of America* definia l'*ephemera política*, de manera restringida al camp de les campanyes electorals. Aquesta visió de la «memorabilia» de campanyes electorals presidencials té una profunda tradició al país.

Això no vol dir que no s'hi pugui trobar també una altra línia més centrada en els efímers dels moviments socials i contestataris. Hi ha institucions molt potents, també en aquest camp, com es veurà en els exemples citats a continuació.

En definitiva, les dues visions possibles, que no són mútuament excloents, estan àmpliament representades al llarg de l'extens país.

Abans d'entrar en l'ampli camp de les universitats i institucions universitàries, s'ha de fer esment d'un parell de referències. En primer lloc s'ha de comentar el cas d'un arxiu independent, especialitzat en efímer polític dels moviments pels drets humans i de protesta, que és una veritable institució de referència en aquest camp.

És el *Center for the Study of Political Graphics* de Los Angeles (CSPG, 2019), que entén l'art i el grafisme polític com a eina educativa que inspira la gent a l'acció política. A més de la tasca estrictament arxivística, organitza exposicions, cursos i molta mena d'activitats. Actualment compta amb un fons de 90.000 cartells de moviments reivindicatius de drets humans i de protesta. Aquest arxiu d'investigació educativa, conté cartells del segle XIX fins a l'actualitat, i inclou la col·lecció més gran de cartells reivindicatius de justícia social posteriors a la Segona Guerra Mundial als Estats Units. En la seva pàgina web fan una crida a la col·laboració per aportar més material.

Un altre cas de gran col·lecció de cartell polític sobre moviments socials dels Estats Units entre els anys 1965 i 2008, és la d'en Michael Rossman. Aquesta col·lecció va ser donada a l'*Oakland Museum of California* per la família a la seva mort. Està considerada com una de les col·leccions més importants de Califòrnia, però el seu abast engloba tot EE.UU. Aproximadament la quarta part dels seus fons provenen de fora de Califòrnia, principalment de Nova York, Boston, Chicago i Washington, DC. i consta de 24.500 títols diferents. Com a nota destacada té que molts dels seus cartells van ser realitzats per artistes gràfics de renom. La col·lecció està digitalitzada i catalogada gràcies a l'aportació de la *The Stephen M. Silberstein Foundation*. (ONCA Collection, Rossman, s.d).

En el món de les universitats s'hi troben molts i diversos exemples de col·leccions *d'ephemera*, bé sigui en biblioteques/arxius universitàries o de centres de recerca especialitzada. Col·leccions petites, mitjanes i grans.

Una institució molt rellevant és la *Hoover Institution*, arxiu-biblioteca i tint tank vinculat a la *Stanford University* i fundada pel president Herbert Hoover ara fa un segle, l'any 1919. Disposa d'un vast i variadíssim fons de col·leccions de tot tipus de documents, entre ells una gran quantitat *d'ephemera*, i referit a moltes temàtiques, predominantment polítiques, bèl·liques, econòmiques i culturals de tot el món.

Només pel que fa a cartells, disposa d'una col·lecció de 33.000 exemplars de més de 80 països, de temàtica majoritàriament política i bèl·lica.

Passant a col·leccions considerades més modestes, hi ha la biblioteca de la *University of Princeton*, Nova Jersey, a on s'hi pot trobar una àmplia col·lecció *d'ephemera política* de Llatinoamèrica i el Carib, *Princeton's Latin American Ephemera Collection: Ephemera Collection Home*. L'any 2015 va començar a proporcionar l'accés gràcies a la feina que van realitzar digitalitzant la col·lecció. Es consultable en anglès, espanyol i portuguès a través de l'Arxiu Digital d'*ephemera* Llatinoamericana i del Carib. Gran part de la col·lecció, tanmateix, només és accessible en microfilm. (Princeton's Latin American Ephemera Collection, 2015).

A la *University of Nebraska* s'hi troba el *Queer Omaha Archives Ephemera Collection*. El moviment queer va més enllà de les teoritzacions de gènere del moviment LGTBI. És un arxiu obert als investigadors que, en incloure informacions de caràcter sensible i confidencial, incorpora regulacions legals específiques per a la seva consulta.

Un exemple d'acumulació de petites col·leccions donades per particulars es troba a la biblioteca de la *University of Illinois*. Entre les més destacades es pot trobar: *Lienesch, George Washington*. Col·lecció d'efímeres i altres materials polítics, 1880-1893 de la *Illinois History i Lincoln Collections*. Aquesta col·lecció consisteix en paperetes electorals, cartes dels candidats i altra documentació política recollida per George Washington Lienesch (1866-1922).

I la de Brichford, Maynard J. *Col·lecció Ephemera Política, 1953-2012* (Illinois History and Lincoln Collections, 2019), obra de l'arxivera universitària de la Universitat d'Illinois a Urbana-Champaign. Brichford va recollir una gran varietat d'efímers polítics provinents dels candidats a les eleccions federals, estatals i locals. La col·lecció inclou fulletons de campanya, retalls de diaris, guies dels votants, correspondència i altres materials

Existeix un detallat inventari d'aquesta col·lecció i està formada per cinc sèries: Flyers de campanya (Sèrie I), Actualitzacions de polítics per a constituents (Sèrie II), Publicacions

d'organitzacions polítiques (Sèrie III), Miscel·lània (Sèrie IV) i Efemèrides polítiques mixtes (Sèrie V).

Una important col·lecció d'*ephemera* electoral, tant a nivell federal com estatal i que abasta un llarg període de 1856 a 2008, es pot trobar a la *Duke University* de Carolina del Nord en el repository Duke. Aquesta és la més important col·lecció *ephemera* de que disposen, però no la única. (Duke university,s.d). *Guide to the United States Political Ephemera Collection, 1856-2000* conté materials de campanya tant a nivell nacional com estatal entre els anys 1856-2008. Els materials estan relacionats principalment amb els partits demòcrata i republicà, però inclouen també documents del partit laborista nord-americà, la festa del *Greenback*, la *League of Women Voters*, el Partit llibertari, el partit prohibicionista nacional i el partit socialista, així com altres tipus de material efímer.

Els materials inclouen fulletons de campanya, fulletons, cartes de formularis, butlletins de notícies, comunicats de premsa, fullets, diaris, pòsters, adhesius i botons. Aquesta col·lecció es divideix en dues sèries: política nacional i política de l'estat. Arxivat per partits polítics per ordre alfabètic.

I a la *Harvard University*, a Massachutes, s'hi pot trobar la *Russian ephemera collection (1980-1990)*. S'hi pot accedir via HOLLIS, catàleg en línia de Harvard biblioteques, (Hollis, 2018). Aquesta col·lecció conté materials relacionats amb diversos esdeveniments polítics, moviments, partits i personalitats que van formar part de la vida política de l'antiga Unió Soviètica i de Rússia entre 1987 i 1999. Aquesta col·lecció està digitalitzada i consultable en línia. La descripció és per carpetes i no per document.

A la costa Oest d'Estats Units, un punt de molt interès és la biblioteca de la *University of California-Santa Barbara (UC Santa Barbara)*. S'hi pot trobar una col·lecció adquirida a un particular, activista reconegut (James Baldwin), sobre les activitats d'organitzacions pro-drets civils, *The NAACP and Civil Rights Ephemera Collection* (Online Archive of California, 2017). Aquesta col·lecció conté volants, pòsters, fullets i correspondència relacionats amb les activitats de diverses organitzacions de drets civils. La col·lecció comprèn de l'any 1948 fins a 1989.

A la *University of California-San Diego*, s'hi troben dues col·leccions més, una d'elles sobre els comunistes a la Guerra Civil espanyola, *Spanish Civil War Communist Ephemera* (UC San Diego,2013). Aquesta col·lecció conté cartells, fulls de mà i altres documents efímers impresos pel Partit Comunista d'Espanya - PCE o grups afiliats al PCE a Madrid durant els anys de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). Es troben catalogats, descrits i digitalitzats; hi ha 129 documents considerats efímers, i d'aquests 99 són cartells. La llengua en la que estan escrits és espanyol i català.

La col·lecció *Spanish Civil War Children's Drawings* (UC San Diego, 2013) conté altres documents com fotografies i 632 dibuixos realitzats per nens espanyols que van ser publicats per l'*American Friends Service Committee* per recaptar fons per a les ajudes infantils a Espanya. (American Friends Service Committee, 1917).

L'altra col·lecció que es troba en aquesta Universitat és la *Latin American Political Campaign Ephemera Collection* (UC San Diego, 2010). Una col·lecció sobre efímers electorals a l'Amèrica Llatina entre els anys 1980 i 2009. Conté principalment fullets i cartells de partits polítics de Mèxic, Guatemala, Hondures, Xile, Costa Rica, Nicaragua i El Salvador. Un total de 772 documents digitalitzats, catalogats i descrits.

I per tancar el capítol de Califòrnia i d'universitats s'ha de fer menció a la *University of California-Berkeley*, amb dos punts d'interès.

El primer és la gran quantitat de bibliografia (llibres i articles) sobre *ephemera política* de països molt diversos, que es pot trobar en les seves biblioteques. Una part important d'aquesta bibliografia és sorgida de l'*Institute for Commonwealth Studies* (*The Institute of Commonwealth Studies*, 2019), que ja s'ha vist en la part que fa referència a Gran Bretanya.

L'altre és l'existència d'un nucli de recerca especialitzat en l'anàlisi dels moviments conservadors i d'extrema dreta als Estats Units, el *Berkeley Center for Right-Wing Studies*. (University of California, the Berkeley Center for Right-Wing Studies, 2009).

Aquests centre disposa d'importants arxius sobre l'activitat esmentada, amb molt diversa documentació tant en paper com audiovisual. Gran part d'aquest material és material efímer, i no cal dir, polític. Una part important d'aquesta col·lecció prové de la donació realitzada per una advocada especialitzada en drets Humans i que va exercir a Berkeley, Sara Diamond.

Sense deixar el tema de la dreta i l'extrema dreta s'ha de fer referència d'una obra monumental, en 4 volums, d'un investigador format a UCLA, però que ha publicat el seu llibre a través d'edicions de Columbus University. *Conservatism, the Right Wing, and the Far Right: A Guide to Archives* (Henderson, 2018) és fruit d'una recerca excepcional, sobre documentació de tot tipus, *ephemera* inclosa, dels moviments de dreta i extrema dreta al món, feta en més de 4.500 arxius de 22 països.

Es pot tancar aquesta mostra fent un repàs d'institucions del màxim nivell administratiu, és a dir, vinculades directament al poder federal.

En primer lloc *National Archives*, on s'hi pot trobar àmplies referències d'efímer polític, fonamentalment en la secció *Presidential Libraries and Museums* (National Archives, 2018). És una secció que agrupa tot allò relacionat amb cadascun dels presidents i el seu mandat.

Entre la documentació sol haver-hi quantitats importants d'*ephemera*, que pot tenir orígens o funcions molts diverses.

Arxius presidencials, amb exposicions interactives, programes públics educatius i un importantíssims fons per treballs d'investigació. Fons corresponents als presidents americans i les seves campanyes, materials vinculats directament al president o les seves campanyes electorals. Un exemple seria *l'Ephemera de John F. Kennedy* (jfklibrary.org) .

Un altre cas seria les donacions de militants o simpatitzants del partit. Hi ha en el fons de Ronald Reagan exemples de donacions realitzades de documentació *ephemera*.

En fi, resulta evident que al voltant d'un president i durant quatre anys (o vuit) és genera molt document efímer polític, començant per les campanyes electorals, seguint per persones del seu entorn i acabant pel seu dia a dia polític.

Entre les més grans institucions culturals hi ha *Smithsonian*, que també té una línia de treball amb efímer polític. Concretament a l'arxiu de *Museum of American History* (National Museum of American History, s.d). Disposa d'una política d'adquisicions a col·leccionistes privats pensant tant en l'exhibició pública com a la seva consulta per investigadors. El Museu té un compromís a continuar construint la col·lecció de documents *ephemera* polítics per poder difondre la vida i la història del país i arribar al públic en general i a l'investigador.

En la seva presentació de la pàgina web ja diuen que a través de les seves col·leccions el Museu Nacional d'Història Americana explora la infinita riquesa i complexitat de la història nord-americana. I això ajuda a la gent a entendre el passat per donar sentit al present i donar forma a un futur més humà.

I finalment, a la *Library of Congress* (loc.gov) no s'hi troba cap col·lecció específica d'efímer polític, però si es realitza una cerca detallada enmig de col·leccions més àmplies, sí que se n'hi pot trobar. La més important probablement és la col·lecció d'*ephemera* impresa (*Printed Ephemera: Three Centuries of Broadsides and Other Printed Ephemera*), que comprèn fonts primàries relacionades amb els esdeveniments clau de la història dels Estats Units, incloent la Guerra de la Independència, l'esclavitud, guerra civil, el dret de vot de la dona...entre d'altres temàtiques.

Els efímers impresos donen una informació molt gràfica, visual, sobre el passat. L'objectiu que tenien era la distribució de la informació, poder arribar al màxim nombre de persones. Les cerques poden realitzar-se per índex geogràfic, autor/ títol i cronològic. Està digitalitzada i consultable online

6.4.4 Portugal

S'inclou una referència a Portugal en aquest treball per una raó molt específica i singular. Parlar d'*ephemera* a Portugal és parlar d'una persona concreta, José Pacheco Pereira.

José Pacheco, nascut el 1949 a Porto, és un professor d'història contemporània, investigador, periodista, cronista i polític. Té una llarga carrera política al darrere, tant a nivell nacional portuguès, com a nivell europeu, havent estat vicepresident del Parlament Europeu del 1999 al 2004. També va ser ambaixador de Portugal davant la UNESCO.

Al llarg de la seva vida ha anat engrandint una biblioteca familiar inicial fins a convertir-se en una de les biblioteques privades més grans de Portugal, amb uns 200.000 títols. També des de ben jove va començar a col·leccionar materials efímers diversos, de temàtica variada, però molt escorada cap a la vessant social, política i cultural.

Amb el pas del anys, i el creixement exponencial de l'arxiu-biblioteca, moltes persones, entre elles figures principals de la política portuguesa, li han anat llegant les seves col·leccions privades, de manera que no ha parat de créixer en quantitat i qualitat el fons acumulat. Fins al punt que li ha calgut anar ampliant periòdicament l'espai físic disponible (actualment compta amb tres seus en diferents municipis) i buscar millor acomodació institucional, creant una associació que actualment compta amb 120 associats; en aquests moments està estudiant convertir-se en fundació.

Ephemera - Biblioteca e Arquivo de José Pacheco Pereira / Associação Cultural Ephemera (Pacheco, 2009), compta amb un equip de voluntaris que realitzen diverses tasques, la primera de les quals la recollida de noves donacions (compten amb 9 punts fixos de recollida en diverses ciutats portugueses). L'arxiu porta una intensa tasca de recollida de documents efímers, principalment polítics, no només de Portugal, sinó a nivell internacional (també de Catalunya).

A més, aplica polítiques de recollida que difícilment es poden trobar en altres llocs. Per exemple, en casos de manifestacions, partint de la base que els reportatges que en puguin fer les televisions no reflectiran mai la interioritat de la manifestació, hi envia voluntaris per a que filmin la manifestació des de dintre.

També publica llibres sobre parts concretes del material arxivat. És la col·lecció «*Ephemera*» i porta ja sis títols publicats. En aquest aspecte de divulgació va engegar el 2017 un projecte inèdit, que no s'ha pogut veure enlloc més, de col·laboració amb una cadena de televisió (TVI24) per a fer una sèrie amb capítols curts, d'uns 10 - 15 minuts de duració, titulada igualment «*Ephemera*», on presenta i comenta diferents tipus de documents del seu arxiu. De la sèrie se n'han fet 39 capítols fins al dia d'avui.

En les seves eines divulgatives, la web i la sèrie de TV, sota el títol hi col·loca sengles subtítols, a tall de divisa, que cal tenir molt en compte per entendre la ingent tasca d'aquest col·leccionista-arxiver. En el web hi col·loca la frase de Samuel Johnson (Johnson, 1759) *Les dues funcions de la memòria són la recopilació i la distribució*⁷. I a la sèrie de TV, «*Ephemera: objectes tocats per la història*». Tota una declaració de principis.

6.4.5 Catalunya i Espanya

En el cas de Catalunya i Espanya ni el col·leccionisme ni l'estudi de l'*ephemera* es troben en el mateix estadi que els països que s'han vist anteriorment. No existeix cap associació especialitzada, el terme *ephemera* i/o document efímer són encara poc utilitzats, i l'estudi sobre la matèria està menys estès que en els països que acabem de veure; l'afirmació és vàlida tant per l'*ephemera* general com per l'efímer polític

Això no vol dir que no es pugui detectar ja clarament que comença a haver-hi moviment, i fins i tot s'hi pot trobar elements molt interessants que no s'han trobat en d'altres països. Farem un repàs de les principals institucions patrimonials públiques, algunes de privades, institucions universitàries, treballs de postgrau, experts i col·leccionistes privats i bibliografia. (en aquest apartat es tractarà de forma conjunta l'*ephemera* general i la política).

Com a testimoni clar que l'*ephemera* és actualment present a Catalunya es considera interessant posar l'exemple del magnífic llibre *Barcelona: publicitat i ephemera* de Victor Oliva i Oriol Oliva, publicat per l'Ajuntament de Barcelona el 2015.

Probablement la institució patrimonial pública pionera en aquest àmbit sigui la Biblioteca Nacional de España que ja a finals del segle passat (1991) va implementar una col·lecció sota denominació «Ephemera i Ex Libris»

La seva pàgina web informa de com es formen les seves col·leccions (compra, dipòsit legal, donació i l'intercanvi) així com quins documents formen part de les col·leccions. S'hi pot veure com han distingit dues tipologies: per material i per temàtica. Resulta curiós com han separat en el mateix grup de tipologia (material) els cartells i els *ephemera*.

La col·lecció de cartells conté documents datats entre el segle XVIII i l'actualitat. Les temàtiques d'aquests cartells són publicitat, cultura i política. A partir d'aquesta divisió en tipologies en distingeixen tres subseccions o subcol·leccions: cartells publicitaris; cartells d'espectacles, festes i esdeveniments esportius; cartells propagandístics (polítics i religiosos).

7 The two functions of the memory are the compilation and the distribution.

La col·lecció de cartells polítics correspon a dos períodes. El primer als anys 1931-1939 i està composta per uns 500 exemplars. El seu estudi i descripció es pot consultar en el catàleg realitzat (Gómez López, 1990).

A aquesta col·lecció s'hi ha d'afegir una segona de cartells generats pels diferents ministeris i òrgans governamentals així com d'altres provinents de les diferents autonomies o entitats locals, vinculades a diferents moments històrics viscuts a Espanya a partir de la Transició (el primer cartell és de 1976). Com es diu en la seva web, a través d'ells es pot efectuar una infografia de l'evolució política d'Espanya.

Pel que fa tipologia *Ephemera* cal dir que va ser creada l'any 1991 sota la denominació d'*Ephemera i Ex Libris* i dins del Servei de Dibuixos i Gravats. La col·lecció *ephemera* inclou diferents materials efímers, però no inclou els cartells, tal com s'ha vist. No inclou efímer polític. Si es realitza una cerca pel terme *ephemera* es recullen més de 3.000 registres, però en el seu catàleg hi són recollits més de 80.000 documents *ephemera* (Ramos, 2003).

L'any 2003 es va organitzar una exposició (Centro virtual Cervantes, 2003) amb aquest material, de la qual en va resultar una publicació, *La vida sobre papel* (Ramos, 2003).

La Biblioteca de Catalunya se'n va fer ressò anys després (novembre de 2015) convidant Rosario Ramos a impartir una conferència sobre aquesta col·lecció i els seus criteris d'ordenació, processament i conservació.

Al web de Biblioteca de Catalunya els efímers es troben en el Departament de materials gràfics, que conté més de 750.000 documents, alguns únics o d'autors destacats. Es fa una classificació per tipologies (matrius, estampes, goigs, exlibris, auques i dibuixos originals). I a sota, com una subclasse o subsecció es troba l'*ephemera*.

S'hi inclou una col·lecció de cartells digitalitzada (Mdc.csuc.cat, 2019) corresponent a la Guerra Civil Espanyola i també d'altres temàtiques (esdeveniments o comercials) de diferents moments de la història. En aquesta col·lecció destaca una sèrie de cartells polítics i sindicals de l'Anglaterra d'inicis del segle XX, que va ser donat a la Biblioteca pel diplomàtic Eduard Toda.

La Biblioteca disposa de política d'adquisicions dels documents *ephemera* (donacions, com a part d'un fons, aportacions del propi personal). No hi ha pressupost per participar en subhastes. Tenen previst i regulat el seu tractament.

La documentació política i electoral està classificada per anys (aquesta política de classificació va ser imitada posteriorment per l'Arxiu Històric de Barcelona en el seu departament gràfic).

Respecte a Archivos Nacionales de España, l'òrgan que en depèn i que conserva quantitats importants d'efímer polític, és el Centro Documental de la Memoria Histórica. Les col·leccions,

tan públiques com privades, que conté són importants i variades, i amb àmplia presència d'efímer polític, dels quals es pot destacar, a mode d'exemple, els següents.

Hi ha una col·lecció de cartells de la guerra civil. Aquests cartells ja es van donar a conèixer a través de la publicació en format CD-ROM realitzada pel Ministeri de Cultura en dos volums (el 1r d'ells en l'any 2002 i el 2n en 2005). En l'actualitat la col·lecció consta de 2.280 cartells. Hi ha un PDF signat per José Ramón Cruz Mundet a on explica la col·lecció.⁸

També conté la "Colección de hojas de propaganda relacionadas con la Guerra Civil Española en Cataluña" ES.37274.CDMH/10.84.1 amb suport d'Àlbums, (26) i un volum de 2.092 unitats. Dins d'aquesta col·lecció (Pares.mcu.es, 2019) es troba, segons la terminologia de l'Archivo Nacional la unitat: "La Frase Quincenal" que són 84 cartells polítics comprats a Soler y Llach, Subastas Internacionales, SA, el 18 de desembre de l'any 2007 (lote 136) i que el productor és Franco, Francisco (1892-1975).

Els cartells corresponen a temàtica sobre feixisme, totalitarisme, cabdillatge i autarquia en la propaganda de FET y de las JONS (sobre aquesta col·lecció i el seu procés de compravenda hi ha informació a Todo Col·lección, 2019). En base a aquesta col·lecció de cartells es va realitzar el llibre *Els cartells de "La frase quincenal"* de (Pérez-Bastardas, 2013)

També s'hi troba la del fons *d'Ezquer Gabaldón, Eduardo* que conté cartells, fotografies, propaganda electoral i també informes polítics (del 1936 fins al 1977) que contenen documentació de la Falange Espanyola.

Pel que fa a l'Arxiu Nacional de Catalunya el més destacat en efímer polític és la col·laboració amb el Memorial Democràtic, per a la recuperació, descripció i difusió dels fons documentals que tenen per origen la Guerra Civil, l'exili i la repressió.

Un projecte que es va signar l'any 2014 i que té com a fonament l'art 54 de l'Estatut de Catalunya (Estatut de Catalunya, 2006) i també la llei 13/2007, del 31 d'octubre, del Memorial Democràtic, per la constitució del Centre d'Informació i Documentació, que és un centre temàtic dels períodes de la Segona República, la Guerra Civil, el Franquisme i la Transició a Catalunya (Biblioteca, especialitzada, Bases de dades, audiovisuals i fons documentals).

El fons documental està integrat per fons diversos (institucional, administració i personal) i també n'inclouen un de col·leccions. És en aquest darrer on es pot trobar cartells de la

⁸Document en línia sobre la presentació de cartells de la Guerra Civil, realitzat quan era Subdirector General de los Archivos Estatales.
http://pares.mcu.es/cartelesGC/pdf/Presentacion_Carteles.pdf

Transició democràtica, de les primeres eleccions de la Transició Espanyola i del referèndum de la Constitució Espanyola.

I en els fons personals es trobaran altres documents que es podrien considerar com efímers, com són les postals. Enlloc es fa referència a cap denominació que faci referència a *ephemera*, o document/material gràfic.

Dins les col·leccions pròpies de l'ANC s'hi troben cartells propagandístics sobre accidents laborals dels anys vint i trenta, auques i altres materials provinents de donacions o d'adquisicions.

Hi ha la col·lecció de Pau Mercadé a on figuren cartells signats per Lorenzo Goñi (1911-1992). En un apartat es situa un link a on s'enllaça amb el web de (Goñi, 2012).

L'any 2017 es va realitzar una exposició inclosa dins dels actes commemoratius del centenari del naixement de Carles Fontserè: *Llibertat! Fontserè i el cartellisme compromès (1931-1939)*. 22 cartells de caràcter propagandístic ideològic realitzats als anys 30, en moments de gran convulsió social.

Fora de l'àmbit de les institucions patrimonials principals es pot trobar també exemples interessants d'arxius d'*ephemera*. Un parell d'exemples poden ser els següents.

L'Archivo Histórico Ferroviario (Rodriguez, 2019) en conté un apartat (sota epígraf *Ephemera*), classificat en diferents tipologies. És una col·lecció oberta i en contínua actualització. Aquesta col·lecció està digitalitzada i es pot consultar. No hi ha descripció adjuntada ni fa constància d'ella.

Un altre exemple a on es pot trobar aquesta denominació seria el cas del Museu de Montserrat i com a fruit de donacions: *Ephemera*, A. Mucha i G. Camps. Hi ha una col·lecció de més de 30.000 peces de tota mena, donada per la Sra. Carme Carreras-Candi i Mercader. (Museu de Montserrat, 2016)

En la pàgina recullen la definició donada per (Rickards, 1977) a *Printed Ephemera*, i diuen que dins d'aquest nom s'engloben els petits impresos que acompanyen la vida de les persones, de vegades des del naixement fins a la mort.

S'ha de fer menció també d'una exposició sobre els *Cartells de la Guerra Civil Espanyola*, del 14 de març al 26 d'agost de 2008 també realitzada pel Museu de Montserrat. Es va publicar un catàleg de l'exposició realitzat per (Taxonera, Laplana i Barjau, 2008) i també va sortir un article publicat a la revista Serra d'Or l'any 1996 (Montserrat, 1996).

En el camp acadèmic es veuen els primers passos en un curs d'estiu de la Universidad de Zaragoza l'any 2003, "Los impresos efímeros: búsqueda, identificación y descripción", impartit per Victor Infantes.

Una dècada més tard, la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona va implementar el primer curs de postgrau (*Ephemera*: història, anàlisi, i catalogació de materials impresos efímers, 2013) sota la direcció de Pedro Rueda.

Dues alumnes d'aquest curs de postgrau, que també ho eren del Màster en Biblioteques i Col·leccions Patrimonials, van presentar sengles treballs de final de màster sobre diferents aspectes de l'*ephemera*. Són Isaura Solé (Solé, 2014) i Èlia Romaní (Romaní, 2016). A tots dos textos s'ha fet referència al llarg d'aquest treball.

Això confirma que a la UB hi ha un nucli estable que treballa sobre el tema *ephemera*.

Respecte a l'efímer polític, cal tenir en compte sobretot al CEDOC de la UAB (també hi ha un CEDOC vinculat a Universitat d'Illes Balears). El Centre Documental de la Comunicació (CEDOC) és un centre de documentació especialitzat en història política contemporània de Catalunya i Espanya. El contingut es presenta amb la citació directa de la seva web.⁹ Vistes les dades que disposa, és evident que es tracta d'una de les principals referències en documentació i efímer polític a Catalunya i Espanya, si més no del període històric més recent.

Un altra de les principals referències és el CRAI Biblioteca - Arxiu del Pavelló de la República, de la Universitat de Barcelona. En el seu web es presenten com un dels Arxius- Biblioteca més importants sobre la segona República, Guerra Civil, Exili, Franquisme i Transició espanyola.

L'Arxiu del CRAI Biblioteca Pavelló de la República està integrat per les col·leccions de la de la Fundació Figueras, Universitat de Barcelona i a partir de 1996, pel material que es va incorporant a través del CRAI.

En la guia informativa diuen que en el seu fons hi ha més 11.000-12.000 cartells (hi ha diferències en la informació), un nombre indeterminat d'opuscles, 15.000 adhesius i altres materials en nombre menor.

En la seva pàgina es pot trobar exposicions virtuals que inclouen cartells polítics, cromos amb motius polítics, postals amb motius històrics, xapes, adhesius, de temàtiques com:

40è aniversari de les primeres eleccions municipals; Col·lecció de Cartells de la Segona República i de la Guerra Civil; Commemoració del 50è aniversari del Maig del 68; Commemoració del 87è aniversari de la Segona República espanyola; Col·lecció de postals del CRAI Biblioteca del Pavelló de la República; Xapes de la Transició i fins als nostres dies;

⁹ El Centre Documental de la Comunicació (CEDOC) aplega 29.183 llibres, fullets i cartells catalogats i 9.227 col·leccions de revistes. Es tracta d'un fons per a l'anàlisi de la situació política contemporània de Catalunya i Espanya. Hi ha material de més de 300 partits polítics, sindicats, moviments de joves, de veïns, ONG i organitzacions municipals. El centre compta amb documents de campanyes electorals locals, autonòmiques, generals, del Parlament Europeu i referèndums.

11 de setembre: Diada Nacional de Catalunya; 40è aniversari de les Eleccions del 15 de juny de 1977 i Primeres Jornades Internacionals: La participació soviètica a la Guerra d'Espanya 80 anys després.

Per tancar el capítol universitari és important fer referència també a l' Arxiu de la Democràcia de la Universitat d'Alacant (Universitat d'Alacant 2016). Disposen d'una pàgina web perfectament estructurada i molt ben presentada amb el principal objectiu de contribuir al coneixement de la història més recent del país.

El projecte s'ha pogut realitzar gràcies a la col·laboració de persones físiques i associacions, que han cedit, donat o posat a disposició de la Universitat la custòdia, organització i catalogació dels seus fons documentals. Com a resultat d'això existeix a dia d'avui un Arxiu especialitzat en la Transició política i l'anomenada Instauració Democràtica.

És un arxiu amb l'objectiu específic de fer una recollida de fons documentals escrits, gràfics i sonors des del final del franquisme fins als nostres dies. Va entrar en funcionament oficialment l'any 2004. En aquests moments disposa de cent dotze subfons, i entre aquests destaquen per la seva tipologia les col·leccions d'adhesius, fullets i cartells. Disposen de temàtiques sobre anarquisme, cultura, dona i gènere, ecologia i medi ambient, educació, moviments veïnals, nacionalisme, partits polítics i sindicats.

El Fons està descrit seguint l' ISAD(G). Consta de 1.300 cartells, 700 adhesius. Utilitza dos sistemes de classificació: Fons de Procedència i les Col·leccions. La documentació impresa i gràfica està organitzada en col·leccions segons tipologia documental o temàtica: col·lecció de cartells i fullets.

Com a dada a destacar hem de dir que els cartells i les fotografies estan agrupades per productor i que els fullets són descrits individualment.

Disposen d'un inventari alfabètic dels seus donants visible a la seva pàgina web així com una invitació a la ciutadania a col·laborar amb ells.

S'ha de destacar un treball molt específic, que es porta a terme encara en l'actualitat i obert a donacions o aportacions diverses, realitzat amb adhesius, cartells, fotos, fullets, pamflets i que té per nom: La Transició Democràtica a Alacant. Tenen penjats audiovisuals sobre aquest moment històric produïts o recollits amb l'objectiu de conservar i difondre la història.

I per tancar aquest capítol sobre Catalunya i Espanya cal fer referència a un parell de qüestions interessants i significatives.

La primera és la existència de dues publicacions sobre història recent d'Espanya i història recent d'Euskadi explicades en base a «enganxines» polítiques. La referida a Espanya és «La transición española a través de las pegatinas (1976-1982)» i la basca, una obra monumental

en dos volums, que cobreixen des de l'any 1965 fins al 1989, "Pegatas de Euskal Herria" publicat per la fundació Euskal Memoria.

Es considera un fet significatiu ja que en tots els països que s'ha analitzat anteriorment no s'ha trobat cap publicació de característiques equivalents, fetes a partir d'aquest tipus concret d'efímer polític.

La segona qüestió és la presència d'un gran col·leccionista privat d'*ephemera* política a Espanya, que fa quatre dècades que acumula material de tot tipus. Es tracta del professor de sociologia de la UNED Ramón Adell Argilés, especialitzat en les àrees de canvi social, moviments socials i comunicació política. La seva col·lecció consta de milers d'ítems i ha servit per a la realització de diverses exposicions. (Elorduy, 2019).

6.5 Document efímer polític digital

En la Introducció s'ha explicat ja la raó del subtítol del present treball: de la pancarta al tuit. En el moment en que Sally Young va fer el seu treball, i tenint en compte a més que ella es va centrar en l'efímer electoral, l'audiovisual jugava un paper clau. Sobretot la televisió. Per això el va titular "*De la pancarta a les emissions TV*". (S.A. Young & National Library of Australia, 2005)

En aquesta quinzena d'anys la situació ha canviat molt. Evidentment la televisió segueix jugant un paper important, però l'aprofundiment de la tecnologia digital i l'emergència de les xarxes socials digitals han modificat radicalment els paràmetres de la comunicació política.

En primer lloc perquè actualment l'audiovisual es vehicula en gran mesura a través de suports digitals i en segon lloc perquè el concepte de xarxa social digital ha revolucionat completament els modes d'influència i comunicació política. Són moltes les xarxes i els suports que permeten interactuar en aquests sentit: Facebook, Instagram, Telegram, Twitter...

Pel que fa a la comunicació i influència política, probablement Twitter destaca sobre qualsevol altre, fins al punt que ja és un lloc comú considerar que la classe política en fa un ús estratègic, amb l'ajuda d'experts, òbviament. Però no només la classe política. Qualsevol ciutadà té a l'abast aquesta eina.

Per il·lustrar-ho d'una manera simple es podria dir que, així com fa anys algú feia una pintada al carrer per a que la veiessin els passavolants, i d'aquesta manera provar d'influir políticament en la seva comunitat, això avui en dia es fa d'una manera més fàcil a través d'un tuit. Els passavolants són la comunitat tuitera. Amb l'efecte multiplicador que resulta del fet que la xarxa permet diàlegs bilaterals i multilaterals.

També la pintada generava de vegades una o diverses contrapintades, però comparar això amb les possibilitats que ofereix Twitter és com situar-se en la prehistòria.

La tecnologia digital, a més de ser multilateral, permet adjuntar àudios, vídeos, fotos, gràfics i tota mena de documents que enriqueixen exponencialment la comunicació, el debat i la influència. Evidentment, aquest nou sistema té les seves pròpies regles de funcionament que cal dominar per a reeixir en el mateix, a part que la seva influència es limita als qui hi interactuen, que no és la totalitat de la comunitat.

Per a fer-se una idea de fins a quin punt les xarxes socials i especialment Twitter han revolucionat la comunicació política i amb quina rapidesa, cal dir que, des de mitjans de 2006 en que apareix Twitter fins al moment d'escriure el present treball, han passat 13 anys. I en aquest període, a les universitats europees s'hi ha generat una desena de tesis doctorals sobre aspectes diversos de l'ús i la influència de Twitter en el camp polític (tal com es pot comprovar fent una recerca al web de tesis doctorals a Europa - DART Europe - sota l'epígraf *twitter and politics*). També han aparegut revistes especialitzades, com per exemple *TheJournal.ie* o *Oxford Journals*, i una enorme quantitat d'articles curts.

Passant al nostre camp específic, és a dir, al tractament arxivístic de Twitter, a Catalunya hi ha importants treballs realitzats. És el cas del treball final de màster d'Aniol Maria Vallès, *El tractament arxivístic de Twitter*, en el qual fa una aproximació al tuit des de la diplomàtica i l'arxivística. (Maria, 2014).

Es dona el cas, a més, que el perfil de Twitter que utilitza com a exemple bàsic per al seu estudi és el del president dels Estats Units (Barak Obama en aquell moment).

Tot i que a Twitter s'hi troben perfils de qualsevol camp imaginable, cal creure que el fet que per a aquest treball pioner s'escollís el perfil del president dels Estats Units ve a mostrar la importància d'aquest nou element de comunicació política i l'impacte que té en la societat.

En qualsevol cas, el tema del tractament arxivístic dels productes digitals és enormement complex. La intenció aquí és tan sols fer una pinzellada per situar el punt actual de la qüestió.

Una institució tan arrelada en la cultura impresa com *Ephemera Society of America*, al seu blog, se'n va fer ressò al gener del 2016; la institució s'obria així a l'era de l'*ephemera* digital. En la seva entrada del blog ja diuen què consideren *ephemera digitals*: efímers creats en un espai digital, com ara el correu electrònic, els tuits, els missatges de text, etc. (Ephemera Society of America, 2016).

Adam Doster, també per aquelles dates, va escriure un article aclaridor sobre el tema a la revista *American Libraries*, titulat "*Saving Digital Ephemera*". (Doster, 2016).

El principal repte de l'era digital radica en unes xifres que produeixen vertigen. Només en el cas de Twitter, la xifra actual de tuits és de 500 milions al dia, 350.000 per minut. La xifra per si sola ja fa evident que el tuit és *ephemera* en estat pur.

Des de finals del passat segle, diverses institucions patrimonials, així com el sector privat no lucratiu, han posat en marxa procediments per mirar de rescatar de l'oblit el màxim possible d'aquest patrimoni digital. Cal tenir en compte, a més, igual que en les tecnologies audiovisuals, que les tecnologies digitals estan subjectes a una forta obsolescència.

The Internet Archive, és un projecte sense ànim de lucre de biblioteca digital amb base a San Francisco. Arxiva des del 1996 enormes quantitats de software i productes digitals molt diversos (webs, programari, textos, àudios, vídeos i imatges).

Moltes institucions patrimonials nacionals han començat també aquesta tasca. Un exemple d'això el tenim a Gran Bretanya on *The National Archives* disposa de fons de pàgines web, àudios i tuits. Conserven tuits arxivats dels comptes de Twitter del govern del Regne Unit. La cerca es pot fer per entitats o Departaments governamentals o data.

I també tenim *UK Web Archive* que pretén recopilar tots els llocs web del Regne Unit almenys una vegada a l'any, amb el propòsit de conservar-les per a les generacions futures. La UKWA és una associació de les sis biblioteques de dipòsits legals del Regne Unit (*British Library, The National Library Scotland, National Library of Wales, Bodleian University Libraries, i Trinity College Dublin*) i té un fons amb les corresponents pàgines web. Es pot visitar online i es troba organitzada per temàtiques i per subcategories. S'hi pot trobar uns quantes pàgines web polítiques, entre elles algunes sobre el Brexit.

També a França s'hi està treballant. Els Arxius Nacionals francesos (*Archives Nationales*) disposen d'un web *L'archivage numérique aux Archives nationales*, l'arxiu digital als Arxius Nacionals en el que fan tota una declaració de principis. Principi d'arxivar dades digitals.

El patrimoni arxivístic és un reflex de la societat i de les seves pràctiques, i ha de seguir també l'evolució dels mitjans de comunicació. Els Arxius Nacionals francesos han hagut de cercar nous procediments i eines que permetin recollir, classificar i conservar per poder difondre.

Això implica mantenir-los intel·ligibles i explotables en el temps, més enllà de l'obsolescència tecnològica, però també, garantir la seva integritat i la seva autenticitat. Les dades actuals indiquen que els Arxius Nacionals francesos contenen 200 milions de fitxers nascuts digitals i 52 TB de dades accessibles.

Un altre exemple que es pot trobar a França és el cas de *Les archives de l'internet BNF*, la Biblioteca Nacional de França. Arxiu de llocs web registrats a França. Han publicat una guia *Guide des archives de l'Internet* l'any 2017.

I a Espanya, la *Biblioteca Nacional* té l'Arxiu de la web espanyola. Tal com indica, és una col·lecció formada pels llocs web (blocs, fòrums, documents, imatges, vídeos...) que han sigut recollits amb la finalitat de preservar el patrimoni documental espanyol a Internet i assegurar el seu l'accés.

A Catalunya, la *Biblioteca de Catalunya* disposa d'un programa específic (*PADICAT, 2005*) (Patrimoni Digital de Catalunya) que treballa amb la col·laboració tecnològica del Consorci dels serveis universitaris de Catalunya, i que tal com es diu en la seva pàgina web, el seu objectiu és la captura, preservació i difusió de l'Arxiu Web de Catalunya. En aquests moments disposa d'informació sobre 115.481 webs catalanes.

Però en aquest repàs, s'ha de fer esment especial a *Library of Congress* dels Estats Units ja que ells són els qui van signar un acord amb Twitter l'any 2010 de cessió legal dels fons de tuits (*Library of Congress, 2010*), amb l'objectiu de posar a l'abast dels investigadors els fons de Twitter.

Però el que ha passat amb aquest objectiu és la mostra del que està començant a succeir arreu: les xifres són de tal magnitud que ho fan inviable, a no ser que se'n replantegin els paràmetres. En aquests moments la *Library of Congress* afirma que deixarà d'arxivar Twitter ja que els tuits han esdevingut massa llargs i nombrosos, i per aquest motiu la biblioteca només arxivarà tuits de "valor històric".

Es pot veure clarament com en el camp del document efímer (polític) digital, és produeix un fet paradoxal per als arxius: és un tipus de document d'una extraordinària potencialitat però que al mateix temps, pels enormes volums que genera, se'n fa difícil i costosa la seva gestió documental.

Un magnífic exemple d'això és el projecte #Cuéntalo, liderat entre d'altres per l'Aniol Maria Vallès i la periodista i activista Cristina Fallarás. El projecte es va originar l'any 2018, en els dies posteriors a la polèmica i controvertida sentència del cas anomenat «la manada». Es va crear el hashtag #Cuéntalo, (LaFallaras, 2018) per donar veu a dones que haguessin patit agressions sexuals. En pocs dies es va generar més d'un milió de tuits originats en diversos països.

El projecte d'organització i anàlisi dels mateixos va resultar d'una enorme complexitat i dificultat, i va requerir del concurs del Barcelona Supercomputing Center. El resultat és d'una importància política i històrica indiscutibles (web #Cuéntalo), més enllà de les discrepàncies que pugui suscitar.

Preservar el llegat digital és, doncs, una tasca importantíssima i al mateix temps d'una complexitat molt gran. Molt diverses institucions patrimonials, més enllà de les nacionals, s'hi estan implicant. Un exemple seria l'*Institute of Museum and Library Services*.

També les empreses privades hi tenen interès, per la quantitat d'informació que se'n pot extreure. Però els volums són tan ingents que requereixen de supercomputació, a uns costos molt elevats.

En definitiva, l'efímer digital és un camp que acumula molta informació, és molt complex, amb molts actors implicats i molts interessos en joc, i del que se'n pot esperar encara una expansió molt més gran en un futur. I pel que fa a l'efímer polític digital, la potencialitat és tan gran que resulta absolutament evident que en pocs anys ha revolucionat completament el camp de la comunicació política.

6.6 Els efímers de dol col·lectiu

El 17 d'agost de 2017 Catalunya va ser víctima d'un atemptat terrorista, concretament centrat a Barcelona i Cambrils. Molts altres atemptats terroristes s'han produït també en els últims anys en altres ciutats del nostre entorn i en d'altres indrets més allunyats.

La percepció col·lectiva que es té, derivada tant de les notícies que ens arriben com del sentit comú, ens diu que el fenomen no ha acabat ni de bon tros. Només cal saber on i quan serà el proper.

Tots i cada un d'aquests atemptats genera un impacte emocional en la comunitat que el rep, que s'anomena dol col·lectiu. Com més proper al lloc dels fets, més intens és l'impacte. Sens dubte que de situacions de dol col·lectiu la història n'és plena, a tot arreu i per les més diverses causes. Però a nosaltres ens toca interrogar-nos per les que ens ha tocat viure, i quin és el paper que hi han de jugar els arxius.

En aquestes circumstàncies són habituals les més variades mostres de condol, de solidaritat, de dol, de compromís cívic i de rebuig polític. Aquestes activitats deixen darrere seu un important i variat estol de documents diversos i objectes que, d'aquesta manera, adquireixen valor testimonial.

Tan els arxius com institucions diverses s'estan mostrant cada cop més sensibles al tractament arxivístic d'aquests documents, la major part dels quals són documents que s'inclouen sense cap mena de dubte en la categoria de material efímer (polític, en tant que la major part d'aquestes situacions tenen en el seu origen una motivació política).

En el nostre cas, tant l'Ajuntament de Barcelona com el de Cambrils han fet la tasca de recollida dels efímers que particulars i institucions van anar deixant en els punts de l'atac, com el seu posterior tractament arxivístic i la divulgació online de les col·leccions creades.

En el cas de Barcelona, l'espai web creat per l'Ajuntament porta per títol "Barcelona ciutat de Pau" (Memorial la Rambla 17A, 2018). Es pot consultar en tres idiomes i poden consultar-se les dades que van ser recollides, mostres de condol de la comunitat. 4.654 documents, amb missatges de solidaritat i 7.838 objectes. Es va fer una recollida del material i una repartició de responsabilitats/localització. Els documents serien tractats i dipositats a l'Arxiu Contemporani i els objectes al Museu d'història de la ciutat de Barcelona. Hi va haver una recollida, una restauració, i s'ha realitzat un inventari, una descripció i, gràcies a un fons econòmic extern a l'Ajuntament, s'ha pogut digitalitzar i posar aquest Memorial disposició de la societat.

També hi ha 29.763 signatures al llibre de condol digital. Físicament, en els dipòsits de l'Arxiu contemporani, s'hi troben els llibres de condol arribats des de diferents punts del món. Un treball immens per preservar la memòria col·lectiva però també una oportunitat per treballar conjuntament i compartir experiències des de la vessant museística i arxivística .

A la pàgina web del Museu de la ciutat es fa referència a una trobada que es va realitzar a Manchester a finals de setembre del 2018. El MUHBA hi va ser convidat a participar a les jornades *Creating, Documenting and Using Archives of Spontaneous Memorials*. Segons un dels participants, Josep Bracons, representant del MUHBA, la principal conclusió extreta d'aquestes jornades gira al voltant del lideratge que correspon a les institucions patrimonials a l'hora d'integrar els processos de dol en els respectius relats de ciutat (Bracons, 2018).

També es pot veure i consultar en línia el treball sobre els efímers de l'atemptat a Cambrils. Segons diu l'espai creat per aquest motiu "Cambrils, ciutat de Pau" (Cambrils, ciutat de Pau, 2018) la documentació va ser recollida, netejada, es va realitzar un inventari i va ser descrita. Una vegada digitalitzada els materials recollits són consultables en línia amb la manifesta intenció de realitzar un reconeixement a les víctimes, a les seves famílies i mostrar el rebuig a la violència.

Un altre exemple seria el cas sofert a França amb l'atemptat contra Charlie Heddo (2015), que va generar una gran campanya mundial de solidaritat amb el hashtag #JeSuisCharlie o l'atemptat de Niça l'any 2016.

L'associació d'arxivers francesos va dedicar l'any 2018 un número monogràfic de la seva revista a aquest tema (Association amicale professionnelle des archivistes français & Association des archivistes français, 2018).

També als Estats Units s'hi pot trobar el cas de l'atemptat a la marató de Boston del 2013, *The Boston Bombing Digital Archive*, projecte comunitari hostatjat a la web de Northeastern University (Northeastern University, 2013).

O el cas de *Documenting the Now*, (Documenting the Now, 2018) també un projecte comunitari, en aquest cas vinculat a la violència policial i d'estat contra afroamericans, la qual cosa obre el ventall a d'altres tipus de violència també d'origen polític.

Aquests dos últims exemples són citats en la revista Núvol per Vicenç Ruiz (Ruiz, 2017) que cinc dies després de l'atemptat del 17 d'agost va escriure un article per reflexionar sobre allò que estàvem vivint i preguntar-se sobre el paper dels arxius al respecte.

En aquest l'article ens remet a l'anàlisi feta per Jacques Derrida respecte a la relació entre arxiu i dol: "El treball de l'arxiver no és només un treball de memòria. És un treball de dol, com tothom sap"¹⁰. (Derrida, 1995) i (Harris, 2007).

¹⁰ That's why, for all these reasons, the work of the archivist is not simply a work of memor. It's a work of mourning.

7 ANÀLISI DE L'ENQUESTA ALS ARXIUS DE CATALUNYA

Per veure quina és la realitat del document efímer polític en el sistema arxivístic del país s'ha realitzat i enviat una enquesta (formulari Google) a tots els arxius comarcals de Catalunya, als principals arxius locals, als universitaris i alguns privats. En total l'enquesta ha estat remesa a 178 arxius, dels quals se n'ha obtingut resposta de 65 (36,5 %). No es fa una valoració si és baixa o alta la participació per desconeixement de resposta d'aquest sector en altres estudis. (Les dades resum i gràfics són els que proporciona l'eina de Google de creació de formularis).

Al correu d'enviament se'ls adjuntava la corresponent carta de presentació i en aquesta ja hi havia l'enllaç per a realitzar l'enquesta. Aquesta consta de 13 preguntes (veure carta i enquesta a l'annex 2) de diferents tipologies: de camp obert de text lliure, camp tancat de dues opcions (Sí/No), camp tancat amb diverses opcions predeterminades amb o sense afegit d'un espai de text lliure.

La primera pregunta interroga sobre el concepte de document efímer i la segona sobre les tipologies d'efímers de que disposen (si en disposen).

En la tercera pregunta es demana si tenen efímers de funció explícitament política. En el correu adjunt al qüestionari ja se'ls indicava que, de ser negativa la resposta a aquesta pregunta, no calia continuar ja que totes les següents hi estan referides.

La quarta pregunta és sobre el format, la cinquena sobre el període comprès dels documents, sisena sobre la via d'adquisició, setena i vuitena sobre si l'arxiu disposa d'una política específica al respecte, la novena sobre les intervencions arxivístiques al respecte, la desena sobre espais d'emmagatzematge, onzena i dotzena sobre les consultes que se'n reben i l'última sobre la política de difusió.

S'inicia aquí l'anàlisi de les respostes (amb gràfic les de camp tancat).

La primera pregunta - Què entén el vostre Arxiu per «document efímer» - de text lliure (les respostes de text lliure es poden consultar a l'annex 2) resulta especialment significativa doncs permet a l'entrevistat esplaïar-se al respecte, si ho considera pertinent. Se n'ha obtingut 63 respostes. Dos arxius no van respondre aquesta pregunta.

D'aquestes 63, 10 afirmen no usar aquesta terminologia, un parell més desconèixer-la i 2 no responen (desconeixement?). Això representa aproximadament un 20%, 1 de cada 5. Aquesta dada resulta interessant i a més es pot comparar amb un altre estudi efectuat a Catalunya sobre el tractament documental dels efímers, realitzat en base a entrevistes a biblioteques i centres de documentació, i un petit percentatge d'arxius (Romaní, 2016).

El l'apartat de conclusions, Romaní indicava que als professionals entrevistats no els resultava còmode el terme «efímer», per poc definit, tot i que no aportava un percentatge concret de respostes.

Tot plegat fa evident allò que ja s'ha mostrat al llarg del treball, i és que en els països anglosaxons el concepte està força estès i unificat, menys a França, i encara menys a casa nostra i probablement també a la resta de països. La qual cosa indica els principals obstacles en l'estudi d'aquest tipus de document: l'acotació i la interoperabilitat.

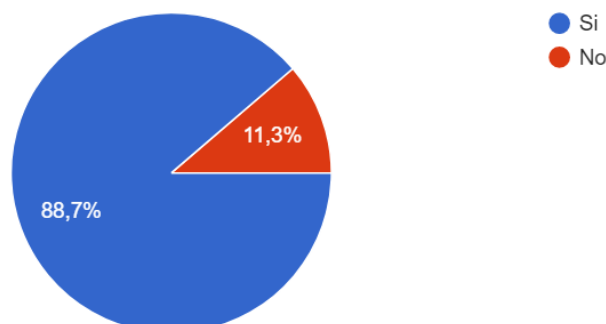
Al voltant d'un 80% dels enquestats afirma que coneix el terme. De les respostes donades, un 15 % fan una definició en la que és present la referència a document imprès, un esdeveniment concret i a un temps determinat. Hi ha respostes molt concises, algunes més completes. Hi ha respostes sense cap definició i van directament a l'exemple (en la quarta pregunta de l'enquesta ja s'indicaven tipologies).

La segona pregunta -Quins tipus de documents efímers teniu- de camp obert de text lliure (també consultable a l'annex 2) complementa l'anterior ja que concreta en base a quins tipus de documents defineixen el concepte. Se n'ha obtingut 62 respostes i es repeteix el fet de trobar arxius que decideixen no respondre-la (3 arxius).

Aquí s'obtenen les respostes que s'esperaven, cartells, fulletons, bitllets, octavetes...i algunes respostes diferents com les que diuen: e-mail, comunicació interpersonal, documentació administrativa creada pels tècnic i polítics...

3- D'entre les diferents tipologies que hi teniu, n'hi ha que compleixin una funció explícitament política ?

62 respostes

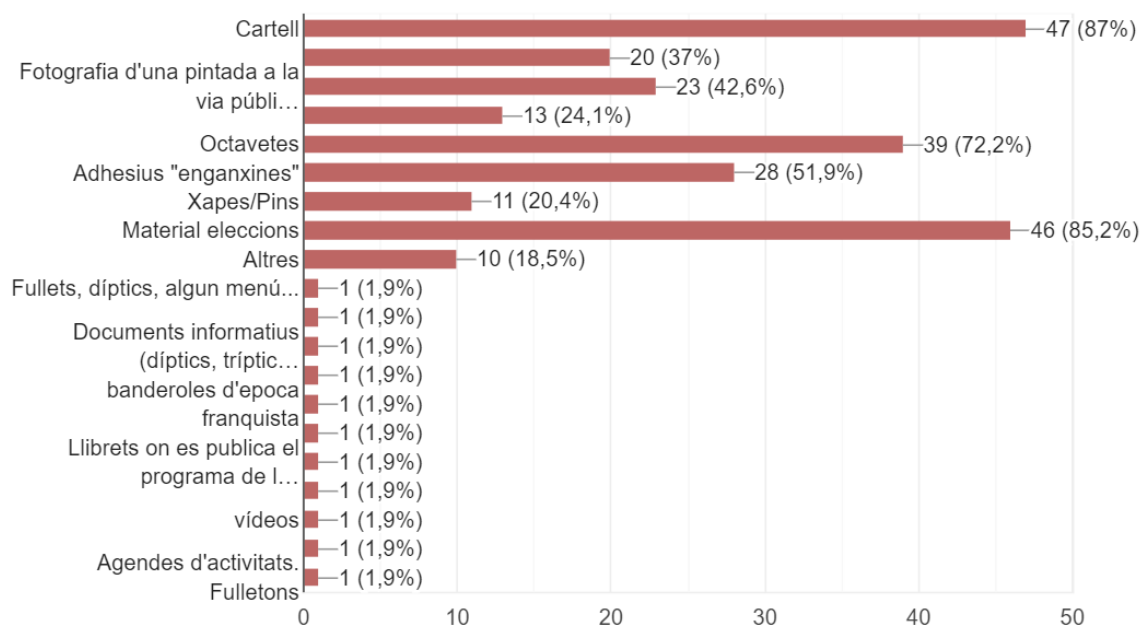
Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 3 enquesta.

Segons es veu en el gràfic de respostes de la pregunta tres només hi ha un 11% d'arxius que disposin de documentació efímera sense que aquesta inclogui efímer polític.

O dit a la inversa, la immensa majoria dels arxius que afirmen disposar de documents efímers, tots o part dels mateixos, són efímers polítics.

4- En cas afirmatiu, dins d'aquesta tipologia, en teniu en format

54 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 4 enquesta.

La pregunta 4 és sobre el format d'aquest material, i té com a respostes preestablertes el cartell, la pancarta o fotografia de pancarta, la fotografia de pintades, la fotografia de mural o grafit, el full volant o «octaveta», adhesius, xapes/pins, material electoral, altres (que incorpora un camp de text lliure per especificar). En aquesta han sigut 54 els arxius que han donat resposta.

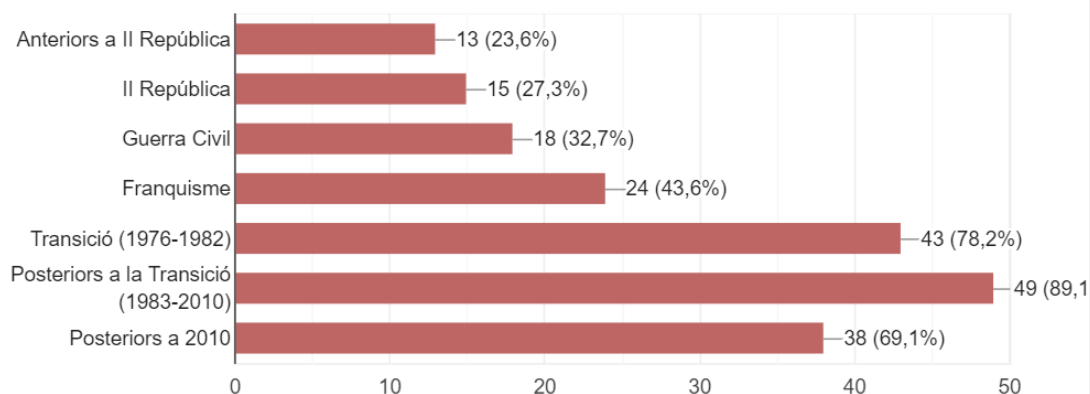
El tipus de document més citat pels arxius en les seves respostes és el cartell, amb un 87%. Però hi ha resultats també alts en fulls volants (octavetes), adhesius, fotografies de pintades, pancartes o de murals i també hi figuren xapes i pins.

Hi ha alguns arxius que incorporen en el text lliure alguna tipologia no citada en la pregunta com serien: díptics, tríptics, pamflets, agendes d'activitats, vídeos i una gran varietat de material publicitari (banderins, clauers, capsas de mistos i altres).

En línies generals, i després de la intensa recerca que en aquest treball s'ha fet del material que es pot trobar en els fons d'institucions patrimonials públiques i privades dels diversos països resseguits, la impressió és que les posicions són més o menys les mateixes arreu.

5- A quins períodes històrics corresponen?

55 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 5 enquesta .

Pel que fa als períodes històrics als que correspon tot aquest material (pregunta 5), i tal com es pot observar en el gràfic, n'hi ha de totes les èpoques històriques que hem preestablert, que va des d'abans de la II República fins a l'actualitat. Les respostes tenen caràcter múltiple i per tant no sumen 100.

Amb 55 qüestionaris contestats en aquesta pregunta, en termes absoluts el període que s'ha denominat «Posterior a la Transició 1983-2010», és el que presenta més material (89,1%). El període històric cobreix 27 anys.

No es pot perdre de vista que hi ha altres períodes que concentren percentatges menors però en trams de temps molt més curts. Per exemple el període de la Transició política que concentra un 78,2% de respostes en 7 anys o els posteriors a l'any 2010 (període actual) que genera un 69,1% en 9 anys.

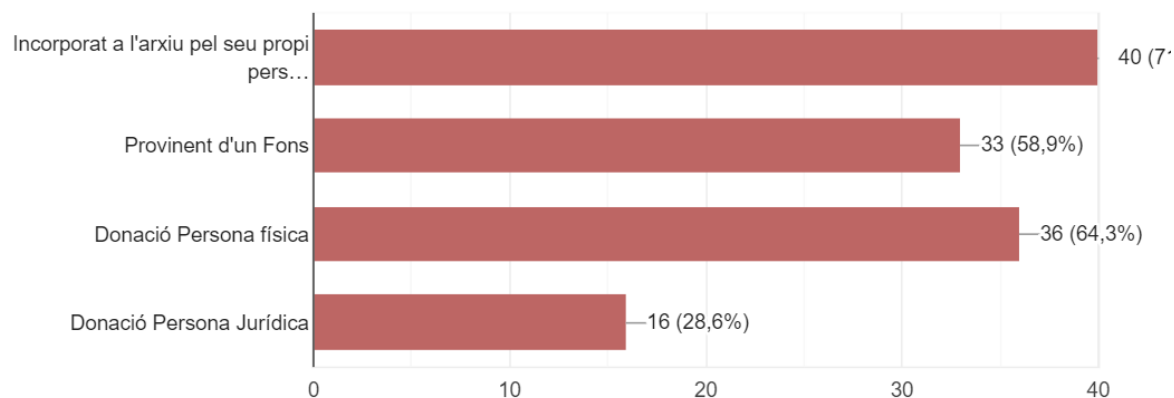
Fins i tot el cas de la Guerra Civil que acumula un 32,7% de respostes, però en només 3 anys, tot i que no és un període equiparable a cap altre per ser temps de guerra.

Es obligat també considerar la importància del material més antic, que tot i presentar percentatges inferiors, incrementa el seu valor relatiu en funció de la major antiguitat.

En definitiva, tots els períodes històrics tenen la seva importància relativa i en conjunt, el que cal considerar com a més important i valuós, és que tots els períodes estan coberts i en percentatges sempre superiors al 20.

6- Formes d'adquisició d'aquesta documentació a l'Arxiu.

56 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 6 enquesta.

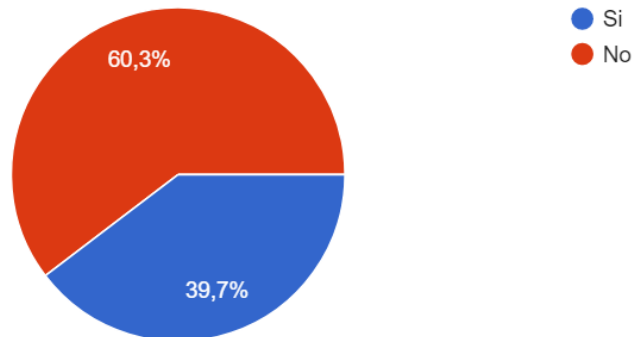
Els arxius que responen són 56 i d'aquests un 71,4 afirmen que l'adquisició d'aquest material es deu a la feina de recollida que realitza el propi personal. Entre aquests la feina realitzada pel Comarcal de Baix Camp, la del municipal de Districte de Sants-Montjuïc, municipal de Sant Just.. entre d'altres arxius.

Un 64,3 % reben el material a partir d'una donació de persona física a l'arxiu. I un percentatge inferior són resultats de donacions de persones jurídiques. Potser s'hauria de tenir present aquestes dades a l'hora d'elaborar la documentació de donació i tot el protocol afegit.

Per les respostes donades sembla que no hi ha una relació directa entre arxius i partits polítics, associacions, sindicats (tots ells persones jurídiques). Una major comunicació podria donar lloc a una recollida més directa i a una pèrdua de documents efímers inferior. Potser seria un punt interessant més a estudiar: la implantació real de l'arxiu en la comunitat en la que es troba.

7- Disposa l'Arxiu d'una política de col·lecció de cartells i altres documents efímers (polítics) ?

58 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 7 enquesta.

Aquesta pregunta ha sigut contestada per 58 arxius. És una pregunta relacionada amb la següent i resulta necessari llegir la següent per comprovar que s'entén per política de col·lecció per aquests arxius.

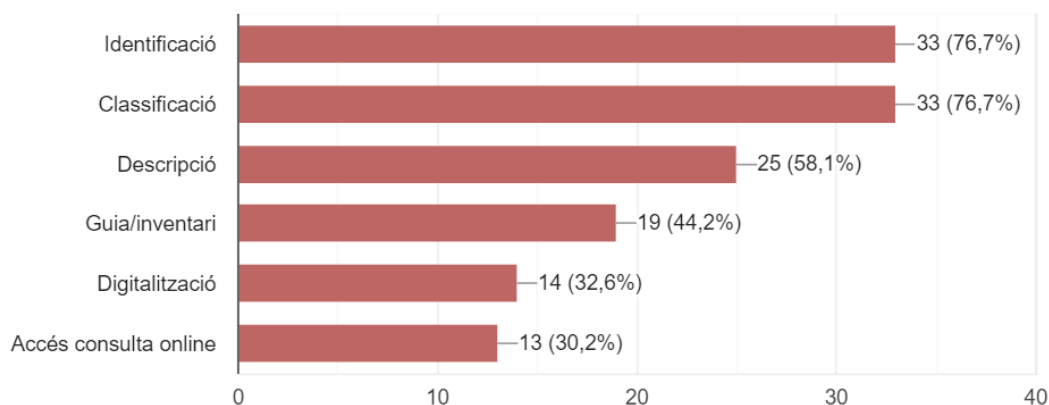
La pregunta 8, indicava que si la setena era afirmativa que indiquessin tres requeriments prioritaris per aquesta política. Si la pregunta anterior era contestada per 58 aquesta obté 25 respostes. Alguns dels arxius que afirmen disposar d'alguna política de col·lecció de cartells i d'altres documents efímers, no deuen contestar en la 8, i això és una informació que fàcilment es pot extreure de les dades del gràfic.

La relació de requeriments prioritaris que donen té un punt pràcticament comú i aquest va referit a la necessitat de relació de la documentació amb el municipi o institució. De totes les respostes donades només dos arxius van més enllà i mencionen en les seves respostes els tractaments arxivístic, la preservació i la difusió.

Potser la pregunta hauria d'haver sigut delimitada o donant unes pautes que ajudessin a la resposta.

9- Ha realitzat l'Arxiu alguna intervenció arxivística específica sobre cartells o documentació efímera política? En cas afirmatiu, de quin tipus?

43 respostes

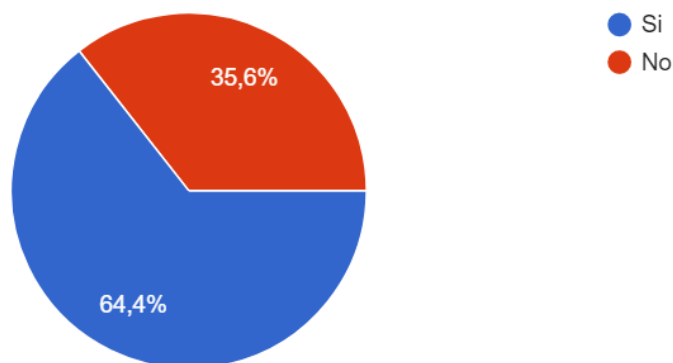
Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 9 enquesta.

En aquesta pregunta s'han obtingut 43 respostes. Són respostes que poden ser múltiples, ja que els arxius poden indicar que han realitzat més d'una intervenció.

De les dades s'extreu que hi ha poca feina realitzada de descripció i que la feina realitzada en digitalització no sempre es tradueix en una visualització o posada a disposició de l'usuari o de la comunitat.

10- Disposa l'arxiu d'emmagatzematge específic per a aquests documents?

59 respostes

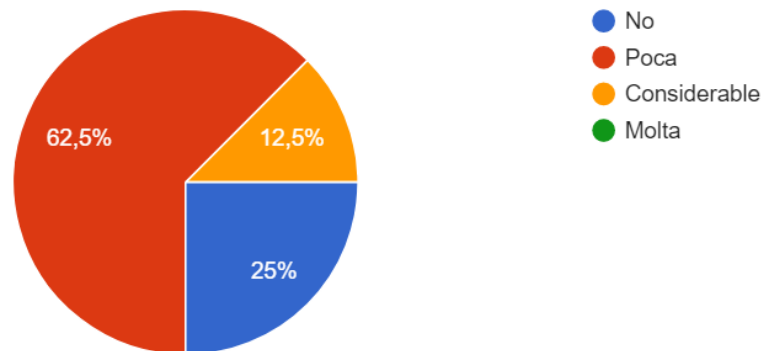
Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 10 enquesta

Pregunta binària, en la que els resultats són evidents i segons això un percentatge importat dels arxius que contesten afirmen que disposen d'emmagatzematge específic.

L'enquesta feia una pregunta general així que davant les respostes es podria dir que els arxius que contesten afirmativament deuen disposar de planeres o si més no de caixes, fundes i carpetes de conservació de diferents mides per poder conservar aquests documents en pla.

11- Rebeu demanda de consulta específica per aquest tipus de documentació efímera política ?

56 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 11 enquesta.

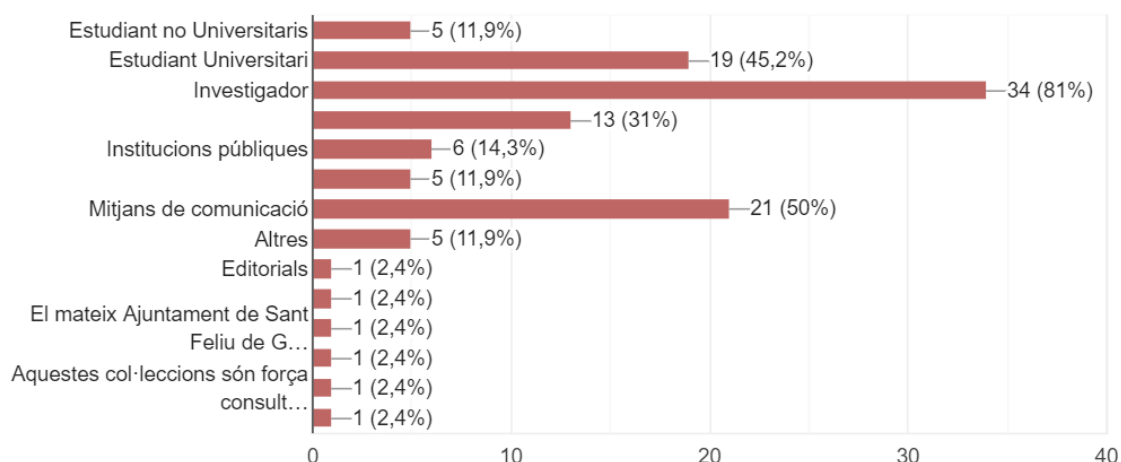
La pregunta 11 és d'una gran importància, atès que ens dona la mesura de l'interès que, a dia d'avui, estan mostrant els potencials usuaris d'arxius respecte a aquest tipus de material. La pregunta ha rebut 56 respostes, que en aquest cas són de resposta única i per tant el total suma 100.

El que salta més a la vista en primera instància és que falta el color verd, és a dir, no hi ha cap resposta que indiqui molta consulta, i en canvi i ha un 25% de resposta de color blau, és a dir, inexistència de consultes. Guanya aclaparadorament la resposta «poca».

Evidentment aquesta informació resulta de la màxima importància, ja que el que confereix sentit a la tasca arxivística és l'interès que es pugui generar en el públic extern respecte a un determinat material. Aquestes respostes que en conjunt revelen baixa o molt baixa demanda de consulta obre un seguit d'interrogants al respecte; quin punt o punts del procés d'intervenció arxivística cal reforçar per a una millor resposta del públic potencial.

12- Quin tipus d'usuari realitza aquesta consulta?

42 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 12 de l'enquesta.

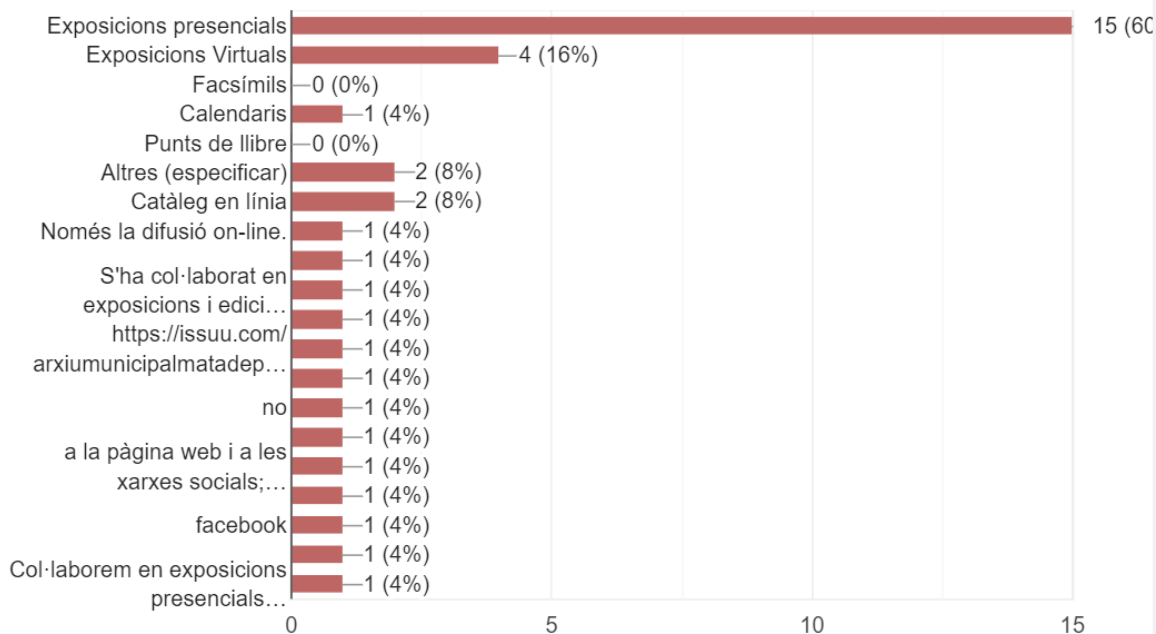
La pregunta 12 complementa l'anterior, en el sentit d'identificar el tipus de públic que genera aquesta demanda de consultes. Com a tipus predeterminats s'hi pot trobar l'estudiant no universitari, l'estudiant universitari, l'investigador, partits i organitzacions polítiques, institucions públiques, altres arxius o centres de documentació, mitjans de comunicació i un camp d'altres amb text lliure, a on hi ha hagut unes poques contribucions que inclouen editorials, ciutadans i centres educatius. En un cas s'ha indicat al mateix ajuntament del qual l'arxiu depèn, però aquesta òbviament caldria incloure-la en l'apartat d'institucions públiques.

Destaca clarament el personal investigador (81%), cosa que cal considerar lògica i esperable, i pel darrere mitjans de comunicació (50%), estudiants universitaris (45,2%) i partits i organitzacions polítiques (31%). Tota la resta es troben per sota del 20%, però cal destacar que en tots els col·lectius predeterminats hi ha demanda.

S'ha de dir que independentment del col·lectiu que s'apropa als arxius a la cerca d'aquesta documentació l'arxiu ha de disposar d'eines que ajudin o donin visibilitat a aquesta tipologia documental.

13-Des de l'Arxiu s'ha fet difusió de manera activa d'aquest tipus de material? En cas afirmatiu, de quin tipus?

25 respostes

Gràfic resum de les respostes obtingudes en la pregunta 13 enquesta

Finalment, la pregunta 13 investiga la difusió que se'n fa d'aquest tipus de material. Igual com la pregunta 8 rep només 25 respostes, per tant, les de més baix nivell de resposta. I també com la resposta 8 és una pregunta supeditada a una resposta afirmativa prèvia en aquest cas si efectivament es fa activitats de difusió.

El baix nivell de resposta indica, doncs, que només en aquests 25 arxius es porten a terme activitats de difusió. El gràfic adjunt fa evident que una és, per sobre totes les altres, l'eina de difusió més utilitzada, que és l'exposició presencial (60%). A molta distància trobem les exposicions virtuals (16%) i catàleg en línia (8%). En un cas s'ha utilitzat el format calendari per a fer difusió.

El camp obert amb text lliure ha permès a qui ho ha volgut incorporar altres respostes, que en 6 casos (24%) es refereix al suport web i/o xarxes socials en línia. En tres casos (12%) s'ha utilitzat com a il·lustració en publicacions diverses.

8 CONCLUSIONS

S'ha iniciat el treball presentat la hipòtesi que ha conduit la recerca: els arxius de Catalunya identifiquen, incorporen i tracten documents efímers polítics a la seva gestió arxivística sense criteris d'homogeneïtat ni tractament específic.

Per arribar a aquest punt s'ha transitat una sèrie de camins previs: què és *ephemera*, què és el document efímer (polític), com ha evolucionat el seu estudi, quina presència i tractament es pot trobar en les institucions patrimonials dels països més avançats en la matèria. Per finalment arribar a la seva presència i tractament, en general, a Catalunya i, en particular, als seus arxius.

De tot l'exposat se'n poden extreure una sèrie de conclusions, algunes directament lligades a la hipòtesi formulada, i d'altres a d'altres aspectes més generals.

1. La presa en consideració de l'*ephemera* s'està obrint pas a Catalunya.

S'ha vist com el fenomen ha evolucionat al llarg d'uns pocs segles fins a arribar a configurar un camp d'estudi acadèmic singular. Aquesta configuració es produeix a partir de la dècada dels anys seixanta del segle XX en alguns països capdavaners. Encara ara, mig segle després, es pot considerar que aquest camp es troba en els seus inicis, amb dificultats d'acotació, definició, classificacions, etc.

Catalunya i Espanya no es troben entre aquest grup de països capdavaners. La denominació documents efímers o *ephemera*, que a dia d'avui sembla candidata a imposar-se internacionalment, es poc usada i en alguns casos fins i tot desconeguda. Això no obstant, cal considerar que hi ha indicis que la presa en consideració del fenomen, i l'estudi del mateix, s'estan obrint pas a Catalunya.

Alguns d'aquests indicis podrien ser l'ús normalitzat de la denominació *ephemera* en institucions patrimonials de primer ordre (Biblioteca Nacional d'Espanya, Biblioteca de Catalunya, Arxiu històric de Barcelona), la impartició d'un curs de postgrau específic a la Universitat de Barcelona, la realització dels dos treballs finals de màster ja citats (Solé, 2014) i (Romaní, 2016), el present treball que ve a sumar-se als anteriors, o la publicació d'un llibre extens i esplèndidament editat per part de l'Ajuntament de Barcelona sota denominació *Barcelona: publicitat i ephemera, 1850-1950*.

2. A Catalunya hi ha un nucli petit però sòlid d'arxius que hi treballa.

Dels resultats de l'enquesta (analitzats més en detall en el punt 7) es pot deduir que el document efímer (polític) és, en general, poc o gens atès, sigui per desconeixement, per manca de pressupost o per manca d'eines.

En conseqüència, cal dir que la hipòtesi d'aquest treball s'ha complert però en un percentatge menor. En cap cas es pot fer l'afirmació que conté la hipòtesi si aquesta ha de ser vàlida per a la totalitat del conjunt del arxius i ni tan sols per a un percentatge clarament majoritari

Però hi ha un nombre petit, al voltant d'una dotzena, que en les seves respostes transmeten una clara presa en consideració i treball arxivístic sòlid al voltant dels efímers polítics, més enllà de si disposen de tots els recursos necessaris per a fer-hi front. A aquest nucli clarament implicat s'hi podria afegir un segon nivell, que també rondaria la dotzena, de mitjanament implicats, si en podríem dir així.

A més dels que s'ha esmentat, cal no perdre de vista l'existència d'institucions de referència com pot ser l'Arxiu Nacional de Catalunya (sol o en col·laboració amb el Memorial Democràtic), amb importants fons d'efímer polític. I tant l'Arxiu-Biblioteca CRAI del Pavelló de la República de la U.B. com el centre de documentació CEDOC de la U.A.B., que estan especialitzats en documentació política i que en conseqüència compten també amb importants fons d'efímer polític.

També cal tenir en compte l'existència de col·leccions privades molt importants com la del professor Adell, català domiciliat a Madrid des de fa molts anys.

Tot plegat configura un escenari d'un nucli petit però significatiu, que hi treballa activament i amb presència d'institucions especialitzades, que fa pensar que hi ha una base suficient per a que aquest camp singular d'estudi es pugui expandir en un futur a Catalunya.

3. Es considera sòlidament justificada la valoració del document efímer (polític)

En el moment de concloure el present treball, es considera evident que, si hi ha una qüestió que ha determinat la línia argumentativa des del primer fins a l'últim paràgraf, ha estat el valor testimonial i documental del document efímer.

Ha quedat analitzat i expressat de molt diverses maneres, entre les quals, dues es consideren especialment encertades i suggeridores: el document efímer com a *capsula en el temps*, i *l'impacte permanent dels documents efímers*.

L'evolució de l'efímer en sí mateixa és la millor prova del que s'està exposant: de la paperera a la col·lecció, de la col·lecció a la institució patrimonial, de la institució patrimonial a la taula de l'investigador.

El treball ha buscat resseguir aquesta línia evolutiva i remarcar la importància que les institucions patrimonials, els arxius entre elles, juguen en aquest encadenat. Cadena que ben bé es podria anomenar, en analogia al món empresarial, cadena de valor.

4. No es percep una consciència suficient de l'excepcionalitat del moment polític

En consonància amb l'exposat en l'apartat anterior, es considera el document efímer (polític) com a material imprescindible per a una bona recerca històrica (política).

En aquest sentit es considera important la política que els arxius i altres institucions patrimonials estiguin seguint respecte a l'efímer (polític). Especialment important en un període políticament clau del país, independentment del desenllaç final que aquest pugui tenir.

Al llarg del treball s'ha fet menció de països que estan vivint també moments políticament transcendents, com la Gran Bretanya amb el Brexit, i com en les webs de diverses institucions patrimonials s'hi ha trobat crides a la població a fer donació de qualsevol tipus d'efímer relacionat amb aquest esdeveniment polític, que tampoc està clar com acabarà.

Per aquesta raó en el qüestionari es va definir com a període històric diferenciat el període del 2010 fins al moment. D'entre les respostes rebudes, 38 indiquen tenir efímer polític d'aquest període.

Es fa difícil generalitzar per establir la conclusió que s'està fent, però hi ha notícies d'arxius municipals i alguns comarcal que estan treballant per la campanya d'arxivar el moment de l'1-O així com de convidar a la ciutadania a portar la documentacions als arxius. Es pot veure com institucions especialitzades com és el cas del CEDOC van rebent donacions.

Però en conjunt, la informació obtinguda fa pensar que s'està deixant perdre una gran quantitat d'efímer polític que podria ser de gran importància per als historiadors que d'aquí 40 o 50 anys hagin d'escriure la història d'aquest període clau que estem vivint ara.

5. El present treball es podria considerar pioner en la delimitació de l'efímer polític com a camp d'estudi

En el camp específic del document efímer polític el present treball resulta pioner, si més no des de l'òptica en que es presenta.

Certament, des del punt de vista de certs tipus concrets d'efímer polític (el cartell fonamentalment), o més genèricament, del grafisme i la comunicació política, es pot trobar una gran quantitat d'estudis i bibliografia.

Però des d'una aproximació patrimonial, i com a camp d'estudi delimitat i unificat (encara que formi part, com a subconjunt, d'un conjunt més ampli) no s'ha pogut trobar cap altre estudi.

Fins i tot el més aproximat, que seria el que dona la idea del subtítol d'aquest treball (Young, 2005)¹¹, tracta sobre *ephemera* electoral (sota denominació de *memorabilia*, que és la usada pels col·leccionistes), i en conseqüència, no abasta tot el camp de l'efímer polític.

A aquestes alçades es pot trobar ja força literatura sobre *ephemera*, però poca sobre *ephemera* política.

Així mateix, tampoc s'ha pogut trobar cap proposta de classificació d'efímers polítics i se n'ha proposat una que pot ajudar a treballar. Es pot considerar que aquesta classificació és força operativa. Evidentment està fonamentada en propostes de classificació prèvies fetes per a l'*ephemera* general.

En aquest treball es considera que la delimitació i estudi d'un subconjunt dins el camp *ephemera* i la proposta de classificació per al mateix, no debilita la recerca que es pugui fer per al conjunt del camp, sinó al contrari, pot aportar punts de vista i instrument vàlids també per al conjunt.

6. El material efímer polític és àmpliament present en les institucions patrimonials de tot el món

Per a la realització del present treball s'ha fet una indagació força profunda dels fons i activitats d'institucions patrimonials d'una sèrie de països. No s'ha pogut abordar més profundament per les limitacions del treball, tot i que hi havia material de sobra per a fer-lo molt més extens.

Amb això s'ha pogut constatar que, efectivament, hi ha grans quantitats d'*ephemera* (política) repartida per moltes institucions patrimonials, de la tipologia més variada: públiques, privades i comunitàries, universitàries i no universitàries, arxius, museus, biblioteques, centres documentals i arxius en línia.

Hi ha casos en què el material es troba catalogat de manera clarament diferenciada i casos en què es troba barrejat amb altres tipus de materials. Però la seva àmplia presència és inqüestionable.

¹¹ From banners to broadcasts: a collector's book of political memorabilia

No s'han estudiat més països per les raons al·ludides, però alguns dels treballs referenciats poden servir per donar idea de l'amplitud d'aquesta presència. Tal és el cas de l'obra en quatre volums que s'explicava al capítol dedicat als Estats Units, Conservatism, the Right Wing, and the Far Right: A Guide to Archives (Anderson, 2018), on es ressegueix la pista de la documentació generada per moviments conservadors i d'extrema dreta en 4.500 arxius de 22 països.

I és que la disputa política és consubstancial a tota comunitat humana, i aquesta va deixant rastres en forma de documents.

7. No només l'*ephemera* és efímera

Com a darrera conclusió i punt final del treball es considera interessant obrir una perspectiva una mica més filosòfica que no s'ha volgut introduir al llarg del treball ja que no es considerava el lloc adient.

Parlar de document efímer implica que existiria un document no efímer. I tots sabem que si bé això pot ser una veritat operativa, no ho és en sentit estricte. En la vida humana i en la civilització no hi ha res que no sigui efímer; només varia la velocitat en que el caràcter efímer es materialitza.

Olivier Belin i Florence Ferran, tot tractant els detalls associats a la diferència entre *éphémère* i *éphémères* en llengua francesa, fan la següent reflexió:

Mais en français, éphémère est surtout employé en tant qu'adjectif (ambiguïté qu'on ne retrouve pas en anglais, qui a par exemple transient). Il renvoie alors à une qualité qui peut s'appliquer à des objets très divers. Cet emploi tend à la profusion, voire à la prolifération : car au fond, tout peut devenir éphémère – et tout l'est effectivement, pour peu qu'on soit un adepte d'Héraclite (panta rhei) ou de l'Ecclésiaste (vanitas vanitatum). Sans être insensible à ces options philosophiques, il faut reconnaître que dans ce cas, l'objet d'étude s'évanouit : tout simplement parce qu'il n'est plus un objet, mais une qualité universellement applicable. (Bellin i Ferran, 2016, p. 22)

És a dir, establim uns límits operatius per a poder treballar. Però realment no hi ha documents efímers i documents no efímers; hi ha documents més efímers i documents menys efímers.

En qualsevol cas, si es miren les coses fredament, el component efímer és universal, raó per la qual no s'entendria que els documents més efímers hagin de tenir un estatut diferenciat dels menys efímers. No hi ha en això cap fonamentació per a que uns hagin de ser considerats majors i uns altres menors. Però sí que hi ha una dificultat operativa major en uns que en els altres.

Però, fa la impressió que tots plegats ens hi haurem d'acostumar i entomar-ho, atès que el caràcter efímer no és només una noció universal, sinó que les societats en que vivim estan demostrant clarament tendir cada vegada més cap al *més efímer*. Això és vàlid en multitud de camps, i l'arxivística no se n'escapa.

Recordem, per posar punt i final al treball: 500 milions de tuits al dia.

9 BIBLIOGRAFIA

Ajuntament de Barcelona.(2018). *Memorial la Rambla 17A*. Recuperat de <https://www.barcelona.cat/memorialrambla17a/ca/>

Ajuntament de Cambrils. (2018). *Memorial per la Pau 18 A*. Recuperat de <https://www.cambrils.cat/memorial-cambrils-18a/>

Archives municipales de Lyon. (2019). *Affiches (1530-1947)*. Recuperat de http://www.archives-lyon.fr/archives/sections/fr/archives_en_ligne/la_vie_locale/affiches

Archives Nationales. (2018). *68, les archives du pouvoir*. Recuperat de <http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/68-les-archives-du-pouvoir>

Archivo de la Democracia de la Universidad de Alicante. (2011,11,09) - *Exposición "Transición a la democracia en Alicante" en La Nucía*. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=TDbpzejhSjo&list=PL9hghMQISZWNOo9ixwM2QwlQSCBjMN8VR&index=7&t=0s>

American Political Items Collectors. (2004). *APIC. US Today*. Recuperat de <http://www.apic.us/Home/tabid/519/Default.aspx>

Assassinat de Miquel Grau i Gómez. (s.d). En Wikipedia. Recuperat 05 de febrer 2019 de https://ca.wikipedia.org/wiki/Assassinat_de_Miquel_Grau_i_Gómez

Association des archivistes français. (16/05/2012). *Archives et politique: le fantasme du broyeur*. [Communiqué de presse]. Recuperat de https://www.archivistes.org/IMG/pdf/association_des_archivistes_francais_communique_changement_de_gouvernement_diffusion_presse.pdf

Association des archivistes français. (26/03/2014). *Les archives communales au risque de l'alternance politique*. [Communiqué de presse]. Recuperat de <https://www.archivistes.org/Les-archives-communales-au-risque>

Association amicale professionnelle des archivistes français. i Association des archivistes français. (2018). *Mise en archives des réactions post-attentats: enjeux et perspectives*. *La Gazette des archives*. Association des archivistes français. Recuperat de <https://www.archivistes.org/Mise-en-archives-des-reactions-post-attentats-enjeux-et-perspectives>

Association des Professeurs en Archéologie et Histoire de l'Art des Universités (APAHU). (2019/04/19). [Entrada blog]. Recuperat de

<http://blog.apahau.org/appel-a-communication-colloque-les-ephemeres-et-limage-xvie-xxie-siecles-13-14-septembre-2019/>

Audin, M. (1929). *Bibelots ou bilboquets*. Paris, France : H. Jonquières. 193 p.

Audin, M. (1929). *Histoire de l'imprimerie par l'image*. Recuperat 20 maig 2019

https://www.iberlibro.com/servlet/BookDetailsPL?bi=30174309924&cm_sp=collections--4qytlhQeTCVUdpO49kQEI_item_1_29--bdp

Barjau, S. (2017, gener, 21). Solà, enigmàtic per Santi Barjau [Entrada blog]. Els meus cartellistes. Recuperat de

<http://cartellistes.blogspot.com/2017/01/sola-enigmatic-per-santi-barjau.html>

Belin, O. (2018). *Les Éphémères, un patrimoine à construire, Fabula/Colloques, 2016 et Les éphémères et l'événement* (1st ed.). Paris: Maison des sciences de l'homme.

Belin, O. i Ferran, F. (2016). "Les éphémères, un continent à explorer". *Fabula Les colloques, Les éphémères, un patrimoine à construire*. Consultat 27 febrer 2019.

<http://www.fabula.org/colloques/document3097.php>

Belin, O., Ferran, F., Tillier, B. (16 octubre, 2017 Journée d'études). *Circulations et appropriations des éphémères (journée d'étude PatrimEph)*. Recuperat de

https://www.fabula.org/actualites/circulations-et-appropriations-des-ephemeres-journee-d-etude-patrimeph_81218.php

Berkeley Center for Right-Wing Studies. (s.d). *Center for Right-Wing Studies. Paper Archives*.

Recuperat de <https://crws.berkeley.edu/archives>

Biblioteca de Catalunya. (2019). *Materials gràfics-Ephemera*. [online] recuperat de <https://www.bnc.cat/Fons-i-col·leccions/Materials-grafics>

Biblioteca de Catalunya. (2011). *PADICAT (Patrimoni Digital de Catalunya): L'arxiu web de Catalunya*. Recuperat de <https://www.padicat.cat>

Bibliothèque National France. (2017). *Les Archives de l'Internet*. Recuperat de

<https://www.bnf.fr/fr/archives-de-linternet>

Bibliothèque National France. (2018). *Esprit(s) de mai 68*. Recuperat de

http://expositions.bnf.fr/mai68/feuille/01_1.htm

Bishopsgate Institute. (s.d). *Special Collections and Archives*. Recuperat de

<https://www.bishopsgate.org.uk/Library/Special-Collections-and-Archives>

Black Cultural Archives. (2017). *Collections*. Recuperat de

<https://blackculturalarchives.org/collections>

Bodleian Libraries, University of Oxford. (2019). *John Johnson Collection. Modern ephemera*.

Recuperat de <https://www.bodleian.ox.ac.uk/johnson/about/modern>

Bodleian Libraries, University of Oxford. (2019). *John Johnson Collection of printed Ephemera*.

Recuperat de <https://www.bodleian.ox.ac.uk/johnson/projects/links>

Bodleian Libraries, University of Oxford. (2019). *Posters collection*. Recuperat de.

<https://www.bodleian.ox.ac.uk/cpa/collections/posters-collection>

Bourget, P i Lacretelle, C. (1980). *Sur les murs de Paris et de France, 1939-1945*. Paris:

Hachettes. Recuperat de <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb36600314r>

Bracons i Clapés, J. (2018). *D'Hipercor a la Rambla: dol, memòria i història*. MUHBA Butlletí (34), 13. Recuperat de

<http://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/sites/default/files/butlleti34.pdf>

Brown, C.J. (2008). Print and power in France and England, 1500-1800. *French Studies*, 62

(1), 85-86. Recuperat de <https://doi.org/10.1093/fs/knm293>

Brown, K. (2008). *Artefacts Audit. A report of the material culture of the conflicte in and about Northern Ireland*. Belfast: Healing Through Remembering. Recuperat de.

https://cain.ulster.ac.uk/victims/docs/group/htr/htr_08_artefacts.pdf

Brown, M. (2005). *Using political ephemera for the history of Hispanic America. In: Political Ephemera from the Commonwealth and Latin America, 4 july 2005*, Institute of Commonwealth Studies. (Unpublished). Recuperat de <https://sas-space.sas.ac.uk/324/>

Burant, J. (1995). Ephemera, Archives, and Another View of History. *Archivaria*, (40).189-198

Recuperat de <https://archivaria.ca/archivar/index.php/archivaria/article/view/12105/13098>

Burgess, C. (2014). *From the Political Pipe to Devil Eyes: A History of the British Election Poster from 1910-1997*. Nottingham. Christopher Burgess Thesis Vol. I.pdf

<http://eprints.nottingham.ac.uk/27689/1/>

CAIN: Northern Ireland Conflict, Politics, and Society. Information on 'the troubles'. (1997).

Recuperat de <https://cain.ulster.ac.uk>

Cambridge University Library. (2019). *Posters of the women's suffrage movement to mark #vote100 go on display at Cambridge University Library*. Recuperat de.

<http://www.lib.cam.ac.uk/news/posters-womens-suffrage-movement-mark-vote100-go-display-cambridge-university-library>

Canavaggio, P. (2017). Les archives historiques des partis politiques français. *La Gazette des archives*, 176(1), 50-63. <https://doi.org/10.3406/gazar.1997.3453>

Carbonnier, M. (1983). Les “feuilles volantes” et le service des Sources de l’Histoire de France. *Bulletin D’Information De L’ABF*, 121, 15-17.

Centro Virtual Cervantes. (2003). *Ephemera: la vida sobre papel*. Recuperat de <https://cvc.cervantes.es/artes/muvap/sala4b/presentacion.htm>

Clinton, A. (1981). *Printed Ephemera: Collection, Organisation, and Access*. London: Bingley, 1981.

Colloque national Éphémères et curiosités: un patrimoine de circonstances (2004) *Colloque national Éphémères et curiosités : un patrimoine de circonstances*; Chambéry.

Cook, C. (2006). *The Routledge guide to British political archives*. Sources since 1945 Abingdon, Oxon: Routledge.

Cruise, L. (2010). *Sean O’Mahony Ephemera Collection*. Dublin: National Library of Ireland. Recuperat de http://www.nli.ie/pdfs/pdlists/som_collection_list_ephemera.pdf

Daniels, M. (1998). *French newspapers and ephemera from the 1848 revolution*. *The British Library Journal*, (February 1848), 219-233.

Derrida, J. (1995). *Archive Fever: A Freudian Impression*. Translated by Eric Prenowitz. Chicago: The University of Chicago Press.

Dormont, C. (2016, juny 4). ARCHIVES/Documents inattendus des Archives municipales de Lyon. Affiches concernant l’occupation franco-belge de la Ruhr (1923-1925) [Entrada blog]. Recuperat de <https://lyonnais.hypotheses.org/2852>

Doster, A. (2016). Saving Digital Ephemera | American Libraries Magazine. *American Libraries*. Recuperat de. <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/01/04/saving-digital-ephemera/>

Duke University. (s.d.). *Guide to the United States Political Ephemera Collection, 1856-2000s*. Recuperat de <https://library.duke.edu/rubenstein/findingaids/politicaephemera/>

Elorduy, P. (2019). MOVIMIENTOS SOCIALES Ramón Adell, el archivo humano de los movimientos sociales. *El Salto*. Recuperada de <https://www.elsaltodiario.com/movimientos-sociales/ramon-adell-argiles-el-archivo-de-los-movimientos-sociales>

Enciclopèdia Catalana. (2010). *Cartells catalans: la república en guerra 1936-1939*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

L'Éphémère. (2002). *Revue de la Bibliothèque Nationale De France* N° 10, 96

Éphémères et l'événement, Les. (2018). Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme.

The **Ephemera Society.** (2019). Welcome to The Ephemera Society. Recupérat de

<http://www.ephemera-society.org.uk>

The **Ephemera Society of America.** (2019). The Ephemera Society of America. Recupérat de

<http://www.ephemerasociety.org/def.html>

The **Ephemera Society of Australia.** (2019). Ephemera Society of Australia Inc. Recupérat de

<https://www.ephemerasociety.org.au>

The **Ephemera Society of Canada.** (2011). Ephemera Society of Canada. Recupérat de

<http://www.ephemerasociety.org/news/news-canada.html>

Fallaras, C. [LaFallaras]. (2018, abril, 18). #Cuéntalo # [violenciamachista] [Tuit]. Recupérat de

<https://twitter.com/search?q=%23CUÉNTALO%20LaFallaras&src=typd>

Fondation des Sciences du Patrimoine (PatrimEph). (2014). *Les éphémères : objets, corpus, culture. 17-18 janvier*. Recupérat de

<https://www.fabula.org/colloques/sommaire2882.php>

Fondation des Sciences du Patrimoine- La patrimonialisation des éphémères. *Circulations et appropriations éphémères. Journée d'études. Lundi 16 octobre 2017*. Recupérat.

https://www.fabula.org/actualites/circulations-et-appropriations-des-ephemeres-journee-d-etude-patrimeph_81218.php

Fontserè, C. (1995). *Memòries d'un cartellista català, 1931-1939 (Vides i memòries)* (1^a ed.). Barcelona: Pòrtic

Foster, A. (2017). "I am sending herewith": *First World War Ephemera at the British Library*.

Article 3, 1-12. Recupérat de <http://www.bl.uk/ebli/2017/articles/pdf/ebliarticle32017.pdf>

Gellereau, M. (2015). Bernadette Dufrêne, Madjid Ihadjadene, Denis Bruckmann (dirs.) : Numérisation du patrimoine. Quelles médiations ? Quels accès ? Quelles cultures ? . *Études de communication*. (44) Recupérat de <http://journals.openedition.org/edc/6142>

Gellereau, M. (2015). Bernadette Dufrêne, Madjid Ihadjadene, Denis Bruckmann (dirs.) : Numérisation du patrimoine. Quelles médiations ? Quels accès ? Quelles cultures ? . *Études de communication*, (44), 182-184

Gervereau, L. (2004). *Voir, comprendre, analyser les images (Guides repères)*. Paris: Editions La Découverte.

Grand-Carteret, J. (1896). *Vieux papiers, vieilles images*.(p IX). Paris: A. Le Vasseur et cie. Recuperat de <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5038747.pdf>

Grand-Carteret, J. (1896). *Vieux papiers, vieilles images cartons d'un collectionneur*. Paris: A. Le Vasseur et cie.

Gomez Lopez, J. (1990). *Catálogo de carteles de la República y la Guerra Civil españolas en la Biblioteca Nacional*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas

Hage, J.(2015) Les éphémères de l'âge de l'imprimé à l'ère numérique. Un champ disciplinaire en évolution , *Fabula / Les colloques, Les éphémères, un patrimoine à construire*.
<http://www.fabula.org/colloques/document2925.php> consultat 19 d'abril 2019

Harris, V. (2007). *Archives and Justice: A South African Perspective*. Chicago: The Society of American Archivists.

Harvard Library. (2018). *Russian ephemera collection (late 1980s-1990s)*. Recuperat de <https://guides.library.harvard.edu/russianephemera>

Henderson, A. (2018). *Conservatism, the Right Wing, and the Far Right. [Four-Volume Set]: A Guide to Archives*. New York: Columbia University Press

Henryot, F. (2013). *Les ephemera au temps de la lutte pour la liberté de l'enseignement. La Malgrange 1836-1901*. Paris: Beauchesne. 259-287. HAL Id : hal-00836560V1

Hoover Institution. (2019). *Collections*. Recuperat de <https://www.hoover.org/library-archives/collections?tab=0>

Hoover Institution. (2019). *Digital Collections*. Recuperat de <https://www.hoover.org/library-archives/collections/digital-collections>

Hudson, G. (2008). *The Design and printing of ephemera in Britain and America, 1720-1920*. London: The British Library; New Castle: Oak Knoll Press.

Internet Archive. (2018). *Prelinger Archives*. Recuperat de <https://archive.org/details/prelinger&tab=about>

Institute Commonwealth Studies. (2019). *Archived Projects*. Recuperat de <https://commonwealth.sas.ac.uk/research-projects/archived-projects>

Institute of Commonwealth Studies. (2014, octubre, 30). *Ephemera and Black History* [vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=gTrbYKjXzD8>

John Johnson Collection: catalogue of an exhibition. Bodleian Library, 1971. Recuperat de https://www.bodleian.ox.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0004/86044/catalogue-of-an-exhibition.pdf

Johnson, S. (1759).No. 44. *The use of memory considered. Samuel Johnson's Essays*. Recuperat <http://www.johnsonessays.com/the-idler/use-memory-considered/>

Koç Üniversitesi.(2018). *Permanent impact of transient documents*. 1st international ephemera studies symposium 25-27 april 2018, Ankara, Turkey.

Lambert, J. Pérenniser l'éphémère : paradoxe et défi dans le contexte de la John Johnson Collection , *Fabula / Les colloques, Les éphémères, un patrimoine à construire*. Consultat 19 febrer 2019. <http://www.fabula.org/colloques/document2940.php>

Lecuppre-Desjardin Élodie. (2010) *Des portes qui parlent : placards, feuilles volantes et communication politique dans les villes des Pays-Bas à la fin du Moyen Âge*. Paris: Bibliothèque de l'école des chartes. 2010, tome 168, livraison 1. pp. 151-172.

DOI : <https://doi.org/10.3406/bec.2010.464015>

Lewis, J. (1962) Printed Ephemera. *The changing uses of type and letterforms in English and American printing*. Suffolk: W. S. Cowell, coop.

Lewis, J. (1976). Collecting Printed Ephemera: A Background to Social Habits and Social History, to Eating and Drinking, to Travel and Heritage, and Just for Fun.(p.9). London: Studio Vista.

Lewsey, F. (2010). *Our weapon is public opinion. Posters of the women's suffrage movement at the University Library Cambridge*. Recuperat de <https://www.cam.ac.uk/suffrage>

Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña, BOE núm. 172, (2006).

Library of Congress.(s.d.). *Printed Ephemera: Three Centuries of Broadsides and Other Printed Ephemera*. Recuperat de <https://www.loc.gov/collections/broadsides-and-other-printed-ephemera/about-this-collection/>

Library of Congress. (2015). *Rare Book & Special Collection Reading Room*. Recuperat de <http://www.loc.gov/rr/rarebook/coll/bro.html>

Library of Congress. (2018). *Twit preservation*. Recuperat de <https://medium.com/dmrc-at-large/the-library-of-congress-twitter-archive-a-failure-of-historic-proportions-6dc1c3bc9e2c>

Linen Hall Library. (1993). *The Northern Ireland Political Collection* at the Linen Hall Library. [online] Disponible a: <https://www.historyireland.com/20th-century-contemporary-history/the-northern-ireland-political-collection-at-the-linen-hall-library-11/> [consultat 20 març 2019].

London School of Economics and Political Science. LSE Brexit Vote blog, 2016

<https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2016/05/14/all-is-ephemera-will-the-information-produced-during-the-eu-referendum-last-beyond-2016/>

London School of Economics and Political Science. (2019) *Library collections policy*.

<http://www.lse.ac.uk/library/about/library-collections-policy>

Lyons, L. (2004). *Hand-to-hand history: Ephemera and Irish Republicanism, Interventions*, 5:3, 407-425, DOI: 10.1080/1369801032000135648

Makepeace, C. E. (1985). *Ephemera : a book on its collection, conservation and use*. Aldershot: Gower

Maria Vallès, A. (2014) *El tractament arxivístic de Twitter*. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents. Recuperat de

https://ddd.uab.cat/pub/trerecpro/2016/hdl_2072_268022/Treball_de_recerca.pdf

Menessier, A.L. (2005). *Le Traitement des éphémères en bibliothèques: l'exemple de la collection Arthur Labbé de la Maluvinière à la médiathèque François-Mitterrand de Poitiers*. (DCB, EISSIB, France). Recuperat de.

<https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/1031-le-traitement-des-ephemeres-en-bibliotheque.pdf>

Morris, B. (2013). *Thesaurus of Ephemera Terms*. Reading: Centre for Ephemera Studies, Reading University

Museu de Montserrat. (2016). *Ephemera, A. Mucha i G. Camps*. Recuperat 19 maig 2019

<http://www.museudemontserrat.com/ca/llanterna-magica/ephemeraamuchaigcamps/112>

Museu de Montserrat. (2008/03-14 – 2008/08/26). *Recordar per no tornar-hi. Exposició dels cartells de la Guerra Civil espanyola l'Abadia de Montserrat*.

http://www.museudemontserrat.com/docs/recordar-per-no-tornar-hi-exposicio-dels-cartells-de-la-guerra-civil-espanyola-de-l'abadia-de-montserrat_47_ca.pdf

National Archives.(s.d). (*John F. Kennedy Presidential Library and Museum .Ephemera*. Recuperat de

<https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/MRHPP/001/MRHPP-001-003>

National archives. (2019). *Ronald Reagan Presidential Library and Museum*

<https://www.reaganlibrary.gov/the-evelyn-philips-anti>

National Library of Australia (s.d.). *Ephemera*. Recuperat de <https://www.nla.gov.au/what-we-collect/ephemera>

National Museum of American History. (2019). *Smithsonian History*. Recuperat 17 abril 2019 de <https://siarchives.si.edu/history/national-museum-american-history>

Nieto, P. Cataloguer les éphémères. Quelques pistes de réflexion, *Fabula / Les colloques*, *Les éphémères, un patrimoine à construire*.

<http://www.fabula.org/colloques/document2896.php> Consultat 4 de març 2019

Noortheastern University. (2012). *The Boston Bombing Digital Archive*. Recuperat de

<https://web.northeastern.edu/nulab/our-marathon/>

Novak, Z. (2011). *Tricolores : Une histoire visuelle de la droite et de l'extrême droite*. Paris: L'echappee.

Novak, Z. (2012). *Tricolores : Une histoire visuelle de la droite et de l'extrême droite* [Video].

Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=c3DUaYnJqXA>

Oakland Museum of California. (2011). Omca Collections. Recuperat de

<http://collections.museumca.org/?q=category/2011-schema/history/political-posters>

Oliva Pascuet, V. i **Oliva** Sanosa, O. (2015). *Barcelona : publicitat i ephemera, 1850-1950*. (Ajuntament de Barcelona, Ed.) (1a ed.). Barcelona

Online Archive of California. (s.d.) *Collection of the Center for the Study Political Graphics*.

Recuperat de <http://www.politicalgraphics.org/collection>

Pacey, P. (1981). Alan Clinton. Printed ephemera: Collection, organisation, access. London: Clive Bingley, 1981. 125p. £6.75 ISBN 0-85157-337-1. *Art Libraries Journal*, 6(4), 81-83. doi:10.1017/S0307472200002698

Pacheco Ferreira, J. (2009). *Ephemera - Biblioteca e Arquivo de José Pacheco Pereira*.

Recuperat de <https://ephemerajpp.com>

Paprik@2F. (2019). *Archives Politiques Recherches*. Recuperat de

<https://anrpaprika.hypotheses.org>

Pares.mcu.es. (2019.) *Ministerio de Cultura y Deporte*. Portal de archivos Españoles. [online].

Recuperat de.

http://pares.mcu.es/ParesBusquedas/servlets/Control_servlet?accio

Payne, D. (2016). All is ephemera: will the information produced during the EU referendum last beyond 2016? [Blog]. Recuperat de

<https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2016/05/14/all-is-epheme>

Pemberton, J. E. i Social Science Research Council (Great Britain). Social Science and Government Committee (1971). *The national provision of printed ephemera in the social sciences : a report prepared for the Social Science and Government Committee of the Social Science Research Council*. Coventry: University of Warwick Library.

Pérez- Bastardas, A. (2013). *Els cartells de "La frase quincenal."* Barcelona: Base.

Petit N., Charon A. (1997) *L'éphémère, l'occasionnel et le non livre : à la bibliothèque Sainte-Geneviève, XVe-XVIIIe siècles*. Paris, France : Klincksieck. 256

Pigenet, M. ; Tartakowsky, D. (2012). *Histoire des mouvements sociaux en France. De 1814 a nos jours*. Paris: La Découverte.

Pintó Fábregas. (1989). La classificació del Centre d'Estudis d'Història Contemporània Biblioteca Figueras. *Item: Revista de Biblioteconomia i Documentació*, 4 (50), 61-66. Recuperada de de <https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22332/22166>

Ponchon, A. (2017). *Les ephemera de la Résistance : étude à partir du fonds Lachassagne conservé au CHRD de Lyon*. Université de Lyon.

Princeton University Library. (2015). *Princeton's Latin American Ephemera Collection: Ephemera Collection Home*. Recuperat de <https://libguides.princeton.edu/laec>

Ramos, R. (2003). *Ephemera: la vida sobre el papel: colección de la Biblioteca Nacional*. Madrid: Biblioteca Nacional

Réseau Archives des mondes contemporanis. (2016). *Les pôles thématiques*. Recuperat de <http://arcmc-corpus.huma-num.fr>

Rickards, M. (1988). *Collecting printed ephemera*. Oxford: Phaidon. Christie's

Rickards, M. et al. (2000). *The Encyclopedia of Ephemera. A guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator and historian*. London: British Library

Romaní, E. (2016). *El tractament dels efímers: una exploració als centres documentals de Catalunya*. (Màster en Biblioteques i Col·leccions Patrimonials, Universitat de Barcelona, Catalunya). Recuperat de

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/107583/1/MBCP_TFM_Romaní_tractament_efimers.pdf

Ruíz, V. (2017). #NoTincPor: arxivar l'avui per superar el dol. *Núvol/ Arxipèlag*. Recuperat de

<https://www.nuvol.com/noticies/notincpor-arxivar-lavui-per-superar-el-dol/>

Smith, W. (2010). Verne Harris, Archives and Justice: A South African Perspective. *Archivaria*, 70, 209-211. Recuperat de

<https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13304>

The **Smithsonian's** National Museum of American History. (2018). *Political Memorabilia Acquired by National Museum of American History: Objects Range From the 1841 Dorr Rebellion to the Woman Suffrage Movement*. Recuperat de

<https://www.si.edu/newsdesk/releases/political-memorabilia-acquired-national-museum-american-history>

State Library Victoria. (2019). *Ephemera: Political ephemera*. Recuperat de

<https://www.slv.vic.gov.au/search-discover/explore-collections-format/ephemera>

Solé, I. (2014). *Ephemera al voltant de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888:*

Una aproximació a la impremta de Barcelona de l'últim quart del segle XIX. (Màster en Biblioteques i Col·leccions Patrimonials, Universitat de Barcelona, Catalunya) recuperat de

[https://www.academia.edu/8962558/Ephemera_al_voltant_de lExposició Universal de Barcelona de 1888. Una aproximació a la impremta de Barcelona de l'últim terç del segle XIX. Volum 1](https://www.academia.edu/8962558/Ephemera_al_voltant_de_lExposició_Universal_de_Barcelona_de_1888._Una_aproximació_a_la_impremta_de_Barcelona_de_lúltim_terç_del_segle_XIX._Volum_1)

Solé, I. (2017). Ephemera o el calaix de sastre: accessibilitat i visibilitat més enllà de les definicions. *Item / COBDC*.63, 135-154. Recuperat

https://www.academia.edu/36754159/Ephemera_o_el_calaix_de_sastre_accessibilitat_i_visibilitat_més_enllà_de_les_definicions

Stanford University. (2019). *Digital Collections. Hoover institution*. Recuperat de

<https://www.hoover.org/library-archives/collections/digital-collections>

State Library of Victoria. (2019). *Political ephemera*. Recuperat de

<https://www.slv.vic.gov.au/search-discover/explore-collections-format/ephemera/political-ephemera>

Stone, R. i National Library of Australia. (2005). *Fragments of the everyday : a book of Australian ephemera*. Canberra : National Library of Australia

Struggles, S. (2019). *Peter Maloney*. Recuperat de

<http://www.speechesstrikesandstruggles.com>

Taws, R. (2013). *The politics of the provisional : art and ephemera in revolutionary France*.

Art History Publication Initiative (AHPI).

Tesnière, V. I Petit, N. (2002). L'éphémère. *Revue de La BNF*, N° 10, 1, 96. Recuperat

<http://editions.bnf.fr/revue-de-la-bnf-n°10-léphémère>

TGIR Huma-Num. (2015). *À propos de Huma-Num*. Recuperat de

<https://www.huma-num.fr/la-tgir-en-bref>

Todo Col·lecció. (2019). Recuperat de

<https://www.todocoleccion.net/libros-segunda-mano-politica/la-frase-quincenal-jefatura-provincial-propaganda-barcelona-15-septiembre-1941-falang~x133395402S'hi>

Trenc, E. (1977). *Les arts gràfiques de l'època modernista a Barcelona*. Barcelona: Gremi d'Indústries gràfiques.

Turlais, P. (2015). *Tracts et papillons clandestins de la Résistance*. Paris: Artulis.

Twyman, M. (2001). *Ephemera: whose responsibility are they?*. *Library and Information Update*, 1(5), 54-55.

Twyman, M. (2008). The Long-Term Significance of Printed Ephemera. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, 9(1), 19-57. doi: <https://doi.org/10.5860/rbm.9.1.294>

Twyman, M. (2017). *The Long-Term Significance of Printed Ephemera*. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, 9(1)23-25.

UC San Diego. (2013). *Collections . Spanish Civil War Communist Ephemera*. Recuperat de

<https://library.ucsd.edu/dc/collection/bb9318877w>

UC San Diego. (2013). *Latin American Political Campaign Ephemera Collection*. Recuperat de <https://library.ucsd.edu/dc/collection/bb4506543z>

UC Santa Barbara Library. (2017). *James Baldwin & Civil Rights Ephemera Collections Now Open for Research*. Recuperat de

<https://www.library.ucsb.edu/news/james-baldwin-civil-rights-ephemera-collections-now-open-research>

UC Santa Barbara Library. (2017). *James Baldwin & Civil Rights Ephemera Collections Now Open for Research*. Recuperat de

<https://www.library.ucsb.edu/news/james-baldwin-civil-rights-ephemera-collections-now-open-research>

UCLA Library. (s.d.). *International Digital Ephemera Project*. Recuperat a <http://idep.library.ucla.edu>

Universitat d'Alacant. (2016). *Arxiu de la Democràcia*. Recuperat de <https://archivodemocracia.ua.es/va/arxiu-de-la-democracia.html>

Universitat de Barcelona. (s.d.) . *CRAI Biblioteca del Pavelló de la República*. Recuperat de <http://crai.ub.edu/ca/coneix-el-crai/biblioteques/biblioteca-pavello-republica>

Universitat Autònoma de Barcelona. (2019). *Dipòsit Digital de Documents de la UAB*. Recuperat de <https://www.uab.cat/web/elsnostresfons-1345754055775.html>

University of Illinois at Urbana-Champaign. (s.d). Brichford, Maynard J. Political Ephemera Collection, 1953-2012 | Illinois History and Lincoln Collections. Recuperat de <https://www.library.illinois.edu/ihx/archon/index.php?p=collections/controlcard&id=10>

University of Illinois at Urbana-Champaign. (s.d). Lienesch, George Washington. *Collection of Political Ephemera and Other Materials, circa 1880-1893* | Illinois History and Lincoln Collections. Recuperat de <https://www.library.illinois.edu/ihx/archon/?p=collections/controlcard&id=74>

University of Nebraska. (s.d). *Nebraska Archives Online: Queer Omaha Archives Ephemera Collection*. Recuperat de

University Of Northampton. (2019). *The Searchlight Archives*. Recuperat de <https://www.northampton.ac.uk/about-us/services-and-facilities/the-searchlight-archives/>

University Of Oregon. (s.d.). *African Political Ephemera and Realia Project*. Recuperat de <https://oregondigital.org/sets/african-ephemera>

University of Reading. (2019). *Centre for Ephemera Studies*. Recuperat de <https://www.reading.ac.uk/typography/research/typ-researchcentres.aspx#ces>

University of Warwick. (2019). *Modern Records Centre*. Recuperat de <https://warwick.ac.uk/services/library/mrc/>

Vatté, C. (2017) *Les menus gastronomiques : le fonds Marius Audin*. (Diplôme national de master, Université Lumière Lyon II.France). Recuperat de <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/67772-les-menus-gastronomiques-le-fonds-marius-audin.pdf>

Vieux Papier, Le [web] Société Le vieux Papier. Consultat 23 de març 2019.

<https://www.levieuxpapier-asso.org/historique-du-vieux-papier/>

Weill, A. (locutor).(2011,desembre 8) *Tricolores : Une histoire visuelle de la droite et de l'extrême droite* [Àudio podcast]. Recuperat de

<https://www.franceculture.fr/emissions/le-rendez-vous/emission-du-jeudi-8-decembre-avec-alain-weill-zvonimir-novak-et-la-session>

Young, S. i National Library of Australia. (2005). *From banners to broadcasts : a collector's book of political memorabilia*. Canberra: National Library Australia

Young, T. G. (2017). Evidence: toward a library definition of ephemera. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage*, 4 (1), 11-26. Recuperat de doi:

<https://doi.org/10.5860/rbm.4.1.214>

10 **ANNEX 1. AUTORS CITATS**

■ Adell, Ramón

Sociòleg espanyol especialitzat en sociologia del canvi i dels moviments socials. Professor de sociologia a la UNED. Gran col·leccionista d'efemera política.

■ Antoine Coste, Jean Louis (1784-1851)

Bibliòfil francès. Va reunir una important biblioteca, que conforma actualment el nucli del fons local de la biblioteca municipal de Lió.

■ Audin, Marius (1872-1951)

Impressor, tipògraf i historiador francès. Autodidacta, és sobretot conegut com a impressor i historiador de pràctiques artesanals relacionades amb les operacions d'impressió.

■ Bagford, John (1650-1716)

Antiquari anglès, escriptor, bibliògraf, col·leccionista de balades i llibreter.

■ Baldwin, James (1924-1987)

Escriptor nord-americà, important per la seva tasca política, manifesta en els seus assaigs de crítica social. Com a homosexual i afroamericà de classe treballadora, Baldwin ha estat influent en moviments d'alliberament de la segona meitat del segle XX.

■ Banks, Sarah (1744-1818)

Col·leccionista i antiquària anglesa, germana i col·laboradora del botànic Joseph Banks. Va reunir importants col·leccions de monedes, medalles i ephemera impresa.

■ Baró de Rotschild (1845-1934)

El baró Edmond James de Rotschild. Fundador de la branca parisenc dels Rotschild, fou un filantrop i col·leccionista francès.

■ Belin, Olivier

Professor de literatura francesa a la Universitat de Cergy-Pontoise i membre del consell de redacció de la revista en línia Acta Fabula. En col·laboració amb historiadors del llibre,

historiadors de l'art i comissaris, participa en l'animació del programa de recerca PatrimEph - The Heritage of Ephemera.

■ Bouget, Pierre (1925 - 2015)

Va ser historiador i periodista francès, cavaller de la Legió d'Honor.

■ Bruyère, Paul (1958 – 2015)

Nascut a Liège (Bèlgica) fou especialista en art medieval, història urbana medieval, canón medieval i romà.

■ Burant, James

Comissari independent, escriptor, investigador i consultor en les àrees d'història de l'art canadenc, història de la fotografia i arxius. També ha treballat en l'avaluació monetària de les obres d'art i de les col·leccions d'arxiu com a president de la National Archival Appraisal Board, a la regió de Ontario. És membre de Association of Canadian Archivists, i de International Council of Museums.

■ Canavaggio, Perrine

Ha estat secretària general adjunta del International Council on Archives entre 2002 i 2009. Secretària de International Conference of the Round Table on Archives (CITRA) entre 2001 i 2008. Responsable del grup de treball Arxiu i Drets Humans de l'ICA entre 2003 i 2008. Directora de l'Arxiu de la Presidència de la República francesa entre 1974 i 1994 i adjunta a Direcció d'Archives Nationales entre 1995 i 1996.

■ Carbonnier, Marianne

Historiadora del protestantisme modern i professora honorària de la Facultat de Teologia Protestant de París. Fou «conservatrice» de la Bibliothèque National de France de 1976 a 1986.

■ Daniels, Morna

Comissària, Secció francesa, Col·leccions europees i americanes, British Library i presidenta de la Children's Books History Society.

■ Fallarás, Cristina

Esriptora, periodista i activista política espanyola.

■ Ferran, Frence

Doctora en literatura francesa i professora d'aquesta matèria a la Universitat de París.

■ Gerverau, Laurent

Esriptor, documentalista, filòsof i artista francès, orienta la seva recerca al camp de la Història Visual.

■ Grand-Carteret, John (1850-1927)

Periodista francès, historiador d'art i de moda, considerat pioner en el camp de la iconologia.

■ Henderson, Archie

Cap de recerca i bibliògraf de Center for Analysis of the Radical Right (CARR). És advocat i acadèmic independent.

■ Henryot, Fabienne

Màster en Enginyeria de Documents (Enssib, 2004). Doctorat en Història Moderna (Nancy University 2, 2010).

■ Johnson, John (1850-1927)

Johnson treballà durant dècades a Oxford University Press en diversos càrrecs, entre ells el d'impressor. Al llarg dels anys va anar acumulant una de les col·leccions més grans a nivell mundial d'ephemera impresa, que a la seva mort fou adquirida per Bodleian Library.

■ Landauer, Bella Clara (1874-1960)

Nascuda a Nova York, va ser una notable col·leccionista de partitures i d'ephemera impresa, especialment targetes comercials. Tot i no haver cursat estudis universitaris es va convertir, de manera autodidacta, en experta en matèria d'història de la impressió i l'art gràfic comercial.

■ Lewis, John (1912-1996)

Tipògraf i dissenyador gràfic britànic, fou professor de disseny gràfic al Royal College of Art. Juntament amb Michael Twyman i Maurice Rickards, va ser pioner en l'estudi de l'ephemera impresa.

■ Maria Vallès, Aniol

Llicenciat en Història per la URV. Màster en Arxivística i Gestió de Documents per ESAGED-UAB. Especialitzat en gestió de documents electrònics, particularment en gestió arxivística de Twitter. Docent de la UAB.

■ Menessier, Anne-Laurence

«Conservateur des bibliothèques» en exercici a l'Agence Bibliographique de l'Enseignement Supérieur (ABES), a Montpellier.

■ Novak, Zvonimir

Professor d'arts aplicades i periodista, especialitzat en gràfica política. Gran col·leccionista de d'ephemera política.

■ Pemberton, John E.

Bibliotecari a University College at Buckingham, autor de nombrosos estudis sobre publicacions polítiques i oficials .

■ Pepys, Samuel (1633-1703)

Membre i president de la Royal Society, membre del Parlament anglès i administrador de la Marina d'Anglaterra. Va ser un personatge de nivell cultural molt alt, posseïdor d'una biblioteca de més de 3.000 volums que va passar íntegrament a la posteritat. Pepys adquirí i amplià la col·lecció de romanços de John Selden. El seu llegat es troba actualment al Magdalene College de Cambridge.

■ Percy, Thomas (1729-1811)

Va ser bisbe de Dromore, comtat de Down, Irlanda. La seva obra Reliques of Ancient English Poetry (1765) està considerada com una de les més grans col·leccions de romanços de la poesia anglesa.

■ Petit, Nicolas (1955-2014)

Arxiver i paleògraf. Fou «conservateur» en cap de biblioteca; cap de la Reserva de llibres rars i preciosos de la BNF i posteriorment a la Reserva de la Bibliothèque de Sainte Geneviève de Paris.

■ Prelinger, Rick

Arxiver, escriptor i cineasta nordamericà. Fundador dels *Prelinger Archives*, una col·lecció de 60.000 anuncis, vídeos educatius, industrials i de pel·lícules d'aficionats.

■ Ramos, Rosario

Cap de Secció d'Ephemera, Servicio de Dibujos y Grabados de la BNE.

■ Rickards, Maurice (1919-1998)

Dissenyador, fotògraf, escriptor i efemerista britànic. Figura clau en la història de l'estudi de l'ephemera. Juntament amb 7 entusiastes més, entre ells John Lewis, fundà l'Ephemera Society. Posteriorment, amb Michael Twyman, fundà el Center for Ephemera Studies vinculat a la Reading University.

■ Romaní, Élia

Docent de la facultat de Biblioteconomia i Documentació de la U.B.

■ Ruiz, Vicenç

Llicenciat en història per la UAB i diplomad en arxivística, paleografia i diplomàtica per l'Archivio di Stato de Roma. Professor de Fons institucionals i privats a l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió Documental (UAB).

■ Selden, John (1584-1654)

Fou un jurista anglès, estudiós de les antigues lleis i constitució d'Anglaterra i erudit de la llei jueva. Entre el seu llegat hi consta una col·lecció de romanços que fou adquirida i ampliada per Samuel Pepys.

■ Solé, Isaura

Llicenciada en Història de l'Art. Màster en Biblioteques i Col·leccions Patrimonials. Curs d'extensió universitària Ephemera: història, anàlisi i catalogació de materials impresos efímers.

■ Taws, Richard

Especialista en cultures visuals europees dels segles XVIII i XIX, posant l'accent en el període de la Revolució Francesa. Va ensenyar prèviament a la Universitat McGill, Canadà, i és membre del Getty Postdoctoral Fellow, membre de la School of Historical Studies de l'Institut per a estudis avançats de Princeton.

■ Tesnière, Valérie

Directora de la BDIC - Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine. Anteriorment havia estat responsable de la biblioteca digital Gallica de la BNF.

■ Thomas, Isaiah (1749-1831)

Fou un editor de diaris nord-americà. Fou també el fundador de la American Antiquarian Society.

■ Turlais, Pierrette

Editora francesa, propietària d'Éditions Artulis.

■ Twyman, Michael

Professor a la Reading University des de 1959, ja retirat. Director del Center for Ephemera Studies. Vicepresident de la Printing Historical Society, president del National Printing Heritage Trust, membre del Consell de la Ephemera Society i president del Comité Assessor de la St Bride Library de Londres.

■ Young, Sally

Professora de ciències polítiques a la University of Melbourne. Ha publicat àmpliament en les àrees de política australiana, mitjans de comunicació i comunicació política.

11 ANNEX 2. QÜESTIONARI BASE I RESPOSTES DE TEXT LLIURE

Model correu enviat junt a l'enquesta (Google form).

Benvolgut senyor, Benvolguda senyora,

El motiu pel qual m'adreço a vostè és sol·licitar, si sou tan amable, la vostra col·laboració en la recerca que estic portant a terme.

Sóc alumne de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents – ESAGED- i el tema triat per la realització del meu treball de Màster (TFM) són els documents efímers polítics. El meu objectiu és veure l'estat de la qüestió, de com els centres d'Arxiu i Documentació a Catalunya estan tractant els efímers polítics. Tractar, doncs, un tema força desconegut però amb gran interès per a la difusió dels mateixos arxius o per a la recerca en l'àmbit dels interessos o motivacions de la societat al llarg de les dècades.

Amb aquesta finalitat em dirigeixo al vostre Arxiu i sol·licito la vostra col·laboració contestant l'enquesta que us adjunto en aquest link. (temps estimat de resposta no superior a 30 minuts).

En el cas que el vostre Arxiu disposi de documents efímers però no de tipologia política els agrairé que responguin les preguntes 1 i 2 i en la tercera indiquin que NO.

Us agraeixo per endavant la vostra col·laboració.

Francina Navarro

Questionari:

Documents efímers polítics

Veure l'estat de la qüestió de com els centres d'Arxiu i Documentació a Catalunya estan tractant els efímers polítics.

* **Necessari**

Adreça electrònica *

El teu correu electrònic

1- Que entén el vostre Arxiu per «document efímer» ?

La vostra resposta

2- Quins tipus de documents efímers hi teniu?

La vostra resposta

3- D'entre les diferents tipologies que hi teniu, n'hi ha que compleixin una funció explícitament política ?

Sí

No

4- En cas afirmatiu, dins d'aquesta tipologia, en teniu en format

Cartell

Pancarta o fotografia de pancarta

Fotografia d'una pintada a la via pública

Fotografia de mural o grafiti

Octavetes

Adhesius "enganxines"

Xapes/Pins

Material d'eleccions

Altres

Altres:

5- A quins períodes històrics corresponen?

Anteriors a II República

II República

Guerra Civil

Franquisme

Transició (1976-1982)

Posteriors a la Transició (1983-2010)

Posteriors a 2010

6- Formes d'adquisició d'aquesta documentació a l'Arxiu.

Incorporat a l'arxiu pel seu propi personal

Provinent d'un Fons

Donació Persona Física

Donació Persona Jurídica

7- Disposa l'Arxiu d'una política de col·lecció de cartells i altres documents efímers (polítics) ?

Sí

No

8- Si l'anterior pregunta és afirmativa, podeu indicar tres requeriments prioritaris d'aquesta política ?

La vostra resposta

9- Ha realitzat l'Arxiu alguna intervenció arxivística específica sobre cartells o documentació efímera política? En cas afirmatiu, de quin tipus?

Identificació

Classificació

Descripció

Guia/inventari

Digitalització

Accés consulta online

10- Disposa l'arxiu d'emmagatzematge específic per a aquests documents?

Si

No

11- Rebeu demanda de consulta específica per aquest tipus de documentació efímera política ?

No

Poca

Considerable

Molta

12- Quin tipus d'usuari realitza aquesta consulta?

Estudiant no Universitari

Estudiant Universitari

Investigador

Partits / organitzacions polítiques

Institucions públiques

Altres arxius / centres de documentació

Mitjans de comunicació

Altres

Altres:

13-Des de l'Arxiu s'ha fet difusió de manera activa d'aquest tipus de material? En cas afirmatiu, de quin tipus?

Exposicions presencials

Exposicions virtuals

Facsímils

Calendaris

Punts de llibre

Altres (especificar)

Altres:

Vull rebre una còpia de les meves respostes.

ENVIA

Respostes De Text Lliure.

Han sigut copiades de les enquestes rebudes.

Respostes primera pregunta:

- Documents amb uns valors primari i secundari de curta durada
- Document amb una vida útil curta
- No fem servir aquesta descripció
- Document amb una validesa temporal curta, produïts per informar sobre un esdeveniment concret
- No hem utilitzat mai aquesta terminologia. En una concepció de records contínuum, tot document pot ser reutilitzat sense que ni la vigència administrativa o l'ús primari que hagi tingut sigui quelcom que en determini un tractament diferent.
- Impresos, cartells, programes de festes, programes de mà de tot tipus, impresos d'inauguracions, invitacions, programes electorals ...
- No tenim aquesta categoria definida.
- En el nostre cas el concepte és força ampli. Inclou des de les produccions impreses fins als fanzines casolans.

- Cartells, pasquins, petit imprès que es realitza per a una ocasió i que exhaureix la vida útil passada aquesta ocasió.
- És aquell document, normalment imprès, que informa o dona a conèixer una activitat i que té, per definició, una funció d'anunci i d'una temporalitat concreta i definida.
- Documents impresos que tenen una funció purament informativa d'un fet puntual i, en general, el missatge que difonen té interès públic.
- Document que té una vigència informativa puntual, temporal, "efímera", que se sol eliminar un cop s'ha fet efectiva l'activitat que s'hi anuncia, però que, arxivísticament, té altres valors que aconsellen conservar-los.
- Document amb vigència informativa puntual, temporal, efímera, que se sol eliminar un cop fet efectiu l'activitat que anuncia, però que arxivísticament té altres valors que n'aconsellen la conservació
- Impresos de formats diversos habitualment amb finalitats de difusió d'una activitat, esdeveniment o producte molt concret en l'espai i el temps.
- Tots aquells documents que han estat generats per tenir una validesa temporal curta i per a ser desestimats quan aquesta caduca
- Els que tenen una validesa temporal curta i són desestimats quan aquesta acaba
- Impresos com octavetes, fulletons, editats expressament com a reclams d'actes o reivindicacions
- Aquells documents que anuncien actes i esdeveniments concrets. Presenten una gran diversitat de formats.
- Documents fruit d'un moment concret sense ànim de continuïtat i amb una finalitat concreta.
- Documents que es produeixen al voltant d'un esdeveniment concret i que tenen una validesa temporal curta. Per ex. impresos menors, cartells, etc...
- Un document editat pensat o fruit d'un esdeveniment concret, en aquest cas polític o social que difícilment és classificable entre les tipologies documentals d'un arxiu, amb peculiaritats de suport i format
- Documents que es produeixen per a una finalitat concreta en el temps i que tenen una vida útil breu, limitada a aquella finalitat. Si formen part d'un fons municipal, sempre es conserven un mínim de tres exemplars d'aquell document efímer (quan és possible) i forma part de l'expedient o dossier on es van generar; en fons privats, o durant la seva vida útil a la pròpia societat, no sempre es conserven. Són documents molt diversos, tant en el seu suport com en altres aspectes que poden afectar a la seva preservació (com ara impresos amb tinta de baixa qualitat).

- Aquell creat per a desenvolupar unes funcions determinades en un espai temporal breu, que pot ser eliminat en acabar-se el termini legal del càrrec o la vigència de l'activitat (sempre abans de comprovar que no estan sotmesos a conservació segons marquen les TAAD)
- Són aquells documents que tenen una vigència molt curta, generalment vinculada a la durada una campanya publicitària o de promoció
- Tipologia documental difícil de classificar pel seu format, suport o material, cosa que genera sovint problemes de tractament (classificació, descripció i digitalització inclús) i conservació. Sol ser material publicitari en el nostre cas.
- No acostumem a utilitzar aquesta terminologia, els incloem dins de "col·leccions" o altres grups.
- Document transitori imprès amb propòsit específic de curta durada
- Que la seva utilitat és molt curta en el temps
- No utilitzem aquest qualificatiu. Entenem que són documents que tenen una utilitat puntual i que, acabada la seva funció, es poden destruir
- Vida limitada en el temps
- Documents amb una vida temporal curta vinculada a algun esdeveniment.
- Documentació d'un cert temps
- Documents de diferents tipologia i funció que tenen una vigència temporal curta i estan pensats per ser eliminats posteriorment.
- No tenia aquesta denominació incorporada en la descripció dels nostres fons, a l'AMTo aquesta documentació va associada a les campanyes electorals corresponents, integrats en el fons generador o com a col·lecció (depèn del tipus de document, la quantitat i el productor).
- No utilitzem aquesta terminologia. Aquesta tipologia documental s'inclou dins de la col·lecció gràfica o com a part d'un fons
- Els documents produïts per una finalitat concreta amb una "vida" curta, que s'acaba quan "l'esdeveniment o activitat" per al que han estat creats
- Materials impresos amb la finalitat de tenir una validesa temporal curta i un objectiu molt específic.
- Fins que no m'ho havíeu dit no teníem aquesta definició en el nostre arxiu.
- Materials de curta validesa que promocionen un acte o activitat concreta
- Documents normalment impresos i realitzats amb un propòsit de temps curt i específic. S'han fabricat específicament per ser utilitzats i llençats.
- Document amb validesa temporal curta

- Aquell que va estar concebut per a una duració curta, bàsicament de difusió específica i conjuntural
- La veritat no ens havíem plantejat mai aquesta definició, però entenem que documents realitzats amb una finalitat informativa immediata
- Documents gràfics i/o textuais normalment impresos en relació d'un esdeveniment puntual amb una validesa temporal curta: programes de teatre, de cinema, menús, retallables, auques, goigs, fullets, programes d'actes, estampes, punts de llibre, postals, targetes de visita, cartells, octavetes, pamflets, pancartes, paperetes de vots...
- És una tipologia de documents, generalment impresos, d'una diversitat àmplia de formats i originàriament pensats per a un ús temporal curt.
- Que té una curta durada
- Documents de validesa temporal limitada
- No sabíem la definició. Hem mirat documents online per saber què són.
- Fulletons, impresos, programes
- Documents transitori que tenen un propòsit molt curt o compleixen una funció molt concreta i temporal.
- Materials pensats per a tenir una validesa temporal curta i per a ser desestimats quan aquesta caduca, encara que tenen un valor patrimonial com a testimonis per a poder retratar períodes històrics concrets i cal conservar-los com a fonts primàries d'informació de gran valor.
- No usem aquesta terminologia
- És un document generalment imprès amb la finalitat d'informar d'alguna activitat o esdeveniment concret amb una validesa temporal habitualment curta.
- Document creat per ser utilitzat durant un període curt amb una validesa curta i caduca.
- Document imprès que respon a una necessitat concreta d'un moment específic
- Documents realitzats per un esdeveniment o data concreta
- Documents d'esdeveniments vida curta o data fixa
- Documentació amb una vida curta o predeterminada
- Documentació amb vida predeterminada
- No fem servir aquesta terminologia
- Documents realitzats per un esdeveniment, vida curta.

Respostes a la segona pregunta:

- No tenen per costum arribar a l'arxiu. En tot cas, estem sotmesos a l'aplicació de TAAD de l'Ajuntament.

- Cartells, algunes imatges
- Fulls volants, convocatòries, cartells
- No desestimem cap document quan la seva funció primària "caduca", de manera que no podem determinar quins poden ser d'aquest tipus o quins no. L'element que ens permet la classificació és o bé la seva funció o bé el seu format.
- Tots els descrits
- Hi ha tipus documentals específicament efímers (fulls volants, cartells, programes de mà, etc.) però altres poden tenir finalitat diversa. La foto d'un mural o d'una pancarta és una foto, el mateix si surt reproduïda en un vídeo.
- Produccions impreses (fulletons, díptics, tríptics, pòsters) i documents produïts de manera casolana (fanzines fotocopiats, fulls solts fotocopiats)
- Propaganda electoral
- Cartells (diverses mides, superiors per definició a l'A3) i fulls solts (format A4, foli o quartilla). Fonamentalment, l'Arxiu conserva aquells impresos que s'adjunten a les sol·licituds d'autorització demanades per entitats, associacions i organismes al Govern Civil de També, aquells que provenen dels fons documentals d'entitats i associacions, fruit de les seves activitats.
- Impresos de propaganda de tot tipus (política, comercial, festiva, esportiva ...); programes de festes, targetes de visita, esqueles, participacions de casament, recordatoris de comunions, menús ...
- De tota mena: institucionals, comercials, polítics, d'associacions, personals, etc.
- De tota mena: institucionals, polítics, comercials, d'associacions, personals, etc. De tot tipus. Festes, culturals, turístics, polítics, esportius.
- Cartells, adhesius, fulls volants, paper moneda, segells, banderins i material divers (clauers, llapis, globus, xapes, etc.)
- Fulletons, cartells, publicitat
- De diversos tipus: Festius, Esportius, Culturals, Polítics, Religiosos, etc.
- Fulletons, fulls volants, propaganda electoral, publicacions úniques...
- Bàsicament impresos menors (fulls, programes) i cartells
- En tenim molt pocs... adhesius, fullets, banderoles,..
- Conservem octavetes i altres impresos
- Si parlem del fons municipal, hi ha força diversitat de documents efímers i varien en el temps. Els més habituals són els cartells per anunciar activitats culturals o esportives, les plaques de llicències d'obres o públiques en curs, vídeos curts pensats per anunciar esdeveniments, materials gràfics i/o textuais en format electrònic utilitzats per la mateixa finalitat (a través, per exemple, del portal web o les xarxes socials). En resum,

una gran diversitat de documents que tenen una vida útil breu i una finalitat molt concreta en el temps. És important pensar que no fem ús d'una metadada per controlar i gestionar aquesta documentació. En gran part, perquè els recursos d'un arxiu municipal són tan limitats i la feina tan ingent que dedicar esforços als documents efímers significaria deixar de fer altres coses. A més, estem limitats en equipaments (planeres per cartells, per exemple) i en material de conservació. Per tant, no hi ha una gestió diferenciada dels documents efímers excepte allò que s'apliqui en el moment del tractament integral d'aquella documentació (transferència o en una cessió).

- Respecte a la documentació produïda per persones físiques o jurídiques privades, podem parlar de diverses col·leccions de documents efímers com ara els de propaganda i material electoral. A diversos fons privats també tenim adhesius, cartells, díptics i altres documents normalment d'activitats culturals organitzades per particulars (comissions populars, grups de persones amb capacitat econòmica i d'influència, etc), com ara trobades geganteres, o les primeres festes majors, quan encara no eren organitzades per l'Ajuntament. En el nostre cas, tenim una col·lecció de material electoral des de fa relativament poc temps, feta per un treballador, que resta pendent del seu tractament.
- Els creats pels tècnics municipals, i els dels càrrecs polítics, en el desenvolupament de les seves tasques
- Principalment cartells i material d'eleccions, també díptics i targetes d'actes culturals
- En la seva major part material publicitari divers (des de cartells fins a passamans varis, catàlegs d'exposicions, posavasos, adhesius, targetes, etiquetes, invitacions, entrades, etc.) en la seva major part generat per la pròpia oficina de turisme, o en fons d'empreses (que han generat publicitat)
- Fulletons, cartells, "merchandising", postals, cartilles de racionament...
- Programes i cartells d'actes, propaganda comercial, etc.
- Difusió de la programació de diferents tipus d'activitats, material per fer difusió de diferents esdeveniments en les diferents àrees de l'ajuntament.
- No en tenim cap de classificat segons aquest criteri, però entem a què et refereixes
- Cartells, bitllets de tramvia, díptic i tríptics, programes d'actes, invitacions, fulletons ...
- Cartells, díptic i tríptics, programes d'actes, invitacions, mostraris...
- Email del dia a dia, comunicacions Inter personals, etc, cartells d'altres administracions, associacions, i penjats al carrer i que podem rescatar.
- Fulls volants, tríptics, cartells, programes, fulls clandestins...
- Documentació Administrativa
- Cartells, fulletons, propaganda electoral, publicitat comercial i molts altres

- Programes actes, cartells, díptics, etc. d'activitats fetes a la vila (culturals, esportives, polítiques, comercials...)
- Cartells, fulletons, díptics, tríptics
- Tiquets de transports, fulletons, material electoral: cartells electorals, enganxines electorals, octavetes electorals; postals de Nadal o de felicitacions i hemeroteca.
- Cartells, octavetes, enganxines, cartells electorals, fotografies de murals
- Tenim una àmplia col·lecció efèmera que conté entre d'altres activitats culturals i comercials del Port de
- Cartells, tríptics, nades, programes d'exposicions, punts de llibre i fulletons.
- Qualsevol document que faci referència al poble
- Propaganda electoral, cartells, programes de ma, invitacions, saludes, prospectes informatius, salconduits, bans
- Cartells i programes de mà. També en documents d'altres tipologies, especialment en fons fotogràfics -ni que sigui de forma secundària- apareixen documentats documents efímers
- Gairebé de tots els que hem descrit
- Cartells, octavetes, enganxines, material electoral...
- CAP
- Cartells, enganxines, material eleccions
- Material per difondre activitats culturals i esportives (cartells, enganxines, ...)
- Programes electorals, fulletons, paperetes d'eleccions locals, i programes eleccions autonòmiques i generals
- Bitllet de tren, programes, cartells, postals, cartes, adhesius
- Cartells, material d'eleccions, invitacions...
- Tenim les col·leccions de Cartells i altres grans formats, fotografies i programes de mà i petits formats, però no distingim específicament els polítics. El nostre Portal d'Imatges permet fer cerques d'aquestes col·leccions per diferents descriptors i cerques generals).
- programes, cartells i altres impresos.
- Fulletons, adhesius, fulls volants, octavetes, cartells, propaganda electoral, etc.
- Cartells, programes d'actes i festes, etc
- Cartells, fulletons, adhesius, fotografies de pintades, xapes...
- Un fons amb documentació política
- L'arxiu dels caputxins de Catalunya té organitzada la documentació de 1578 a 1936 on no hi ha documents de caràcter efímer.
- A l'Arxiu de no tenim fons efímers polítics.

- Només tenim una caixa amb alguns full que hem anat trobant darrerament i que estant pendents de catalogació.
- A l'Arxiu Històric de, dins de fons documentals, pel que fa específicament fons gràfics, tenim la col·lecció de cartells i la col·lecció *d'ephemera* amb diverses subcoleccions però cap de política, si d'entitats, entre les quals hi ha els partits polítics.
- A l'Arxiu Municipal de sí que hi ha documents efímers (cartells, agendes d'activitats, fulletons de festa major, etc.) editats per l'Ajuntament. Per mancances de recursos no s'ha pogut engegar el programa de catalogació. També s'emmagatzemen alguna documentació dels partits locals, tot i que no forma part del fons de l'arxiu i per tan és cada partit qui n'és responsable.

Respostes de la vuitena pregunta.

- 1. Avançar en el tractament, la descripció i la digitalització dels fons per fer efectiva la seva consulta amb els mitjans i la tecnologia més avançada. 2. Protecció i preservació del patrimoni documental a través de la restauració i la preservació preventiva. 3. Promoure aquest patrimoni documental a través de la xarxa i plataformes digitals.
- Només es conserven aquells cartells creats per la Institució i NO per un partit determinat.
- Que formin part d'un fons
- Adequació a la col·lecció i a la temàtica del centre
- 1.- Documentar els cicles electorals de la manera més completa possible; 2.- Documentar de la manera més plural possible sense afavorir cap opció política per sobre d'altres; 3.- Documentar tota tipologia documental que generi un partit polític, des del programa a la campanya de difusió, així com la part administrativa del procés electoral conservant llistes i la que generi la pròpia administració i no sigui d'eliminació.
- Àmbit local/comarcal
- Política de col·lecció no és un concepte correcte, en tot cas d'ingressos i no hauria de ser específica sinó en el marc de la política general.
- No són prioritaris, ara per ara, tot i que en reconeixem la raresa i "l'agressivitat" social i cultural (interès potencial)
- Que siguin documents efímers de qualsevol temàtica, que siguin referents a la nostra comarca, que siguin impresos.
- Incorporació a una base de dades local, al catàleg de la UB (en molts casos) i a la MDC (en alguns casos). Digitalització.
- Emesos a la vila; contingut per a la comunitat

- Recollim els cartells i materials de propaganda electoral dels partits polítics en les campanyes electorals. Petites donacions d'aquests tipus de documentació que ens fan els particulars.
- Representar tots els partits i cadascuna de les eleccions
- A l'inici de cada legislatura es demana als diferents partits polítics que ens facin arribar tota la documentació que vagin generen
- Que siguin d'abast local o comarcal.
- (no entenc la pregunta) El que fem és escriure una carta als representants locals de tots els partits polítics demanant-los que ens portin el seu material de propaganda; també admetem els ingressos de col·leccions particulars, de vegades contenen documents efímers polítics i els descrivim com cal.
- -Avis/petició als partits i candidats quan hi ha eleccions municipals. -Realitzar reportatges fotogràfics de la campanya o cercar qui ens els pot fer (publicitat enganxada, Meeting, actes de partit...) -Realitzar reportatge fotogràfic o encarregar-lo del desenvolupament de la jornada electoral. * En alguna ocasió l'arxiu ha realitzat una trobada amb els diversos partits la nit que comença la campanya electoral per tal que lliurin i portin a l'arxiu els materials de la campanya. Aprofitem per fer una copa de cava i desitjar una bona campanya a tots els candidats i candidates.
- Que reflecteixi qualsevol activitat vinculada amb el Port de-que estigui vinculada amb la història marítima i portuària de la ciutat -que reflecteixi el patrocini o col·laboració del Port deamb la ciutat
- Que facin referència al nostre municipi, que no tinguem el document.
- Documentació referida a la comarca competencial; conservació de , com a molt 3 exemplars del mateix; un arxivament adequat i específic
- Quan se celebren eleccions municipals els treballadors de l'Arxiu Comarcal recollim fulletons i programes, i contactem també amb voluntaris d'alguns pobles de la comarca perquè ens ajudin a recollir fulletons i programes. En cas d'eleccions autonòmiques o generals recollim les paperetes i propaganda que els partits envien als domicilis particulars dels votants
- En general, no només els polítics, han de ser de la ciutat o relacionats amb ella.
- Valor testimonial i històric/ Estat de conservació/ Preservació.